

Franz Willemsen, ένας φιλέλληνας έφυγε

Dr. Ursula Knigge

Στις 26 Σεπτεμβρίου 1999, μετά από μακρόχρονη ασθένεια, απεβίωσε στην Αθήνα στα εννενήντα χρόνια ο καθηγητής Franz Willemsen, υποδιευθυντής του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου της Αθήνας και διευθυντής των ανασκαφών του Κεραμεικού από το 1961-1975.

Ο καθηγητής Willemsen, ο οποίος γεννήθηκε στο Dusseldorf το 1910, άρχισε να σπουδάζει κλασική αρχαιολογία με τον Gerhard Rodenwaldt στο Βερολίνο και συνέχισε αργότερα με τον Ernst Buschor στο Μόναχο. Μετά την απόκτηση του διδακτορικού του διπλώματος, το 1937, έλαβε μέρος στις ανασκαφές της Σάμου και της Ολυμπίας. Ήδη κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Ολυμπία άρχισε τη μελέτη του υλικού που απέτελεσε τη βάση για τις μονογραφίες: "Dreifusskessel von Olympia" και "Die Lowenkopf - Wasserspeier von Zeustempel". Και οι δύο μελέτες παρουσιάστηκαν μετά τον πόλεμο των δημοσιεύσεων "Olympische Forschungen".

Τη φρίκη του πολέμου ο Willemsen την βίωσε στη Ρωσία, αφού αποσιώπησε την δυνατότητα να μεταβεί ως στρατιώτης στην Ελλάδα, λόγω της αγάπης που έτρεφε για τη χώρα και τους Έλληνες φίλους και συναδέλφους, κάτι που και αυτοί ανταπέδωσαν σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του.

Ο Willemsen ποτέ δεν έκανε λόγο για την ενσυνείδητη αυτή θυσία του ούτε γενικά περιαιτολόγησε για τις πολυριθμές επιστημονικές του δραστηριότητες, οι οποίες δεν περιορίζονται μόνο στις μονογραφίες της δεκαετίας του 50 που προαναφέρθηκαν, αλλά εκτείνονται και σε ποικίλες άλλες δημοσιεύσεις.

Αυτά τα χρόνια ο Willemsen χρημάτισε συνεργάτης στο Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Αθήνας και, μετά την υφιστάση του, εργάστηκε ως επιταχυνόμενος υπηγητής και Haupt-Konservator στο Μουσείο του Πανεπιστημίου του Μόναχου.

Το 1961 ο Willemsen έγινε υποδιευθυντής του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου της Αθήνας και διευθυντής των "Ανασκαφών του Κεραμεικού". Από τότε αφιερώθηκε α-

ποκλειστικά στην έρευνα του Κεραμεικού", στην οποία δεν συγκαταλέγονται μόνο οι προαιετικές του μελέτες και δημοσιεύσεις αλλά επίσης και αυτές των συνεργατών του, των οποίων η επιστημονική προώθηση ήταν πάντοτε ιδιαίτερα μετλημά του. Έτσι, με τη βοήθειά του είδον το φως περισσότερες από 40 μελέτες που αναφέρονται στα παλαιότερα και νεότερα ευρήματα του Κεραμεικού, όπως και τρεις μονογραφίες στη σειρά "Keramische Ergebnisse der Ausgrabungen". Σ' αυτές περιλαμβάνονται δημοσιεύσεις για μεγάλους ανασκαφές, τις οποίες ο ίδιος δρομολογούσε αλλά έφραζε σε πέρας νεότεροι συνεργάτες.

Ο Willemsen δεν καθόριζε μόνο, από την αρχή της ανασκαφικής του δραστηριότητας στον Κεραμεικό, να ανακαλύψει στην περιοχή του Διπλού σπουδαία αρχαία γλυπτά, των οποίων μάλιστα η δημοσίευση δεν άργησε να πραγματοποιηθεί, αλλά οι έρευνες του προ του τείχους έφεραν στο φως ένα από τα σημαντικότερα και πλουσιότερα συνολα ευρημάτων από την ανασκαφή του Κεραμεικού: πάνω από 7000 όστρακα, ψηφιδώματα κατά πολιτικών του 5ου αιώνα π.Χ., τα οποία διασπύζονταν της γνώσεως μας γενικά για τον στρατιωτικό και κυρίως για τον ρόλο γυναικών πολιτικών ανδρών, όπως οι Θεμιστοκλής, Κίμων και Μεγακλής, καθώς και πολλών άλλων, και επίσης τεκμηριώνουν τις ιστορικές μας γνώσεις για τις έντονες πολιτικές αντιπαράθεσες στην Αθήνα της εποχής μετά τους Περσικούς πολέμους. Η επεξεργασία αυτού του τεράστιου υλικού, η συνένωση χιλιάδων ομοίων, στην πλειονότητά τους δυσαναγνώστων, όστράκων και η ερμηνεία τους, απασχολούσαν πάρα πολύ τον Willemsen για πολλά χρόνια σε μεγάλο βαθμό, ως τη στιγμή που αρρώστησε. Η τελευταία συμβολή του στο θέμα αυτό χρονολογείται το 1991.

Δυστυχώς ο Willemsen δεν έμειλε να δει την τελευταία δημοσίευση του "Έργου ζωής" του, η οποία στο μεταξύ βρίσκεται στο τελευταίο στάδιο, εφ' όσον στη συνέχεια την ολοκλήρωσή της ανέλαβε νεότερος συνεργάτης του.

(Μετάφραση από τα Γερμανικά: Αυγή Προυκική)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ελληνικό Παιδικό Μουσείο (Ε.Π.Μ.)

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν για τους αναγνώστες μας τα προγράμματα του Ε.Π.Μ., που έχουν προγραμματιστεί για τη χρονιά 1999-2000, με θέμα τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Στόχος των προγραμμάτων αυτών είναι να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά τη σημασία της Ολυμπιακής Ιδέας και να γνωρίσουν τα αγωνίσματα και την ιστορία τους. Τα προτεινόμενα προγράμματα είναι:

Α) Για σχολικές ομάδες. "Το Μουσείο Ταξιδεύει με τους Ολυμπιακούς Αγώνες", το οποίο απευθύνεται σε μαθητές Δ'-ΣΤ' Δημοτι-

κού, έχει διάρκεια 90 λεπτά και πραγματοποιείται στο χώρο του σχολείου. Επίσης, από το 1997 έχει αναπτυχθεί για μαθητές νηπιαγωγείου-δημοτικού η μουσειοκατασκευή "Οι Ολυμπιακοί Αγώνες Τότε και Τώρα", η οποία διατίθεται προς ενοίκιαση στα σχολεία για δέκα εργάσιμες μέρες. Η μουσειοκατασκευή περιλαμβάνει πλούσιο εποπτικό υλικό για τους αρχαίους και σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες και συνοδεύεται από υποστηρικτικό φάκελο για τον εκπαιδευτικό με ιδέες για ποικίλες δραστηριότητες. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που προτείνονται μπορούν να λειτουργήσουν διαφορετικά κάθε φορά, ανάλογα με την ηλικία, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Β) Για οικογένειες, στις 4.6.2000 θα πραγματοποιηθεί εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Παναθηναϊκό Στάδιο με τίτλο "Το Στάδιο".

Το πρόγραμμα έχει διάρκεια 120 λεπτά και ο στόχος του είναι να γνωρίσουν τα μέλη της ομάδας την ιστορία του σταδίου που φιλοξενήσε τους πρώτους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες και να αναβιώσουν τα αθλήματα στίβου.

Γ) Άλλη ενόπτη οικογενειακών προγραμμάτων περιλαμβάνει: Οδοπορικό στην Πλάκα Ι (16.4.2000), 10.30 -12.30, Οδοπορικό στην Πλάκα II (7.5.2000), 10.30 -12.30. Μέσα από τα νημύλια της Πλάκας οι οικογένειες έχουν την ευκαιρία να ανακαλύψουν στο πρώτο μέρος την αρχαία Αθήνα και στο δεύτερο μέρος τη Βυζαντινή Νεότερη Αθήνα. Επίσης, από το 1993 έχει εκδοθεί το "Διαβητήριο - Ταξίδι στα Αρχαία Χρόνια", που αποτελεί εκπαιδευτικό υλικό για ανεξάρτητες επισκέψεις σε αρχαιολογικά μουσεία με συλλογές αγγέλων.

Για περισσότερες πληροφορίες

ρίες και δηλώσεις συμμετοχής στα εκπαιδευτικά προγράμματα, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικαιροποιούν τις με την κυρία Τζένη Χριστοπούλου. Υπεύθυνη συντονισμού Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, στο τηλέφωνο 3312 995 και ώρα 10.00 π.μ. - 2.30 μ.μ.

Ανακοίνωση

(Για υποψήφιους διδασκότες Φυσικών επιστημών)

Προκηρύσσονται δύο θέματα για διδασκότερα διατριβή στο Παν/μιο του Αγίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Εργαστήριο Αρχαιομετρίας, Ρόδος.

1ον «Διερεύνηση χρονολόγησης αρχαιολογικών οσβεστολιθικών υλικών με φυταύλαξα».

2ον «Διερεύνηση ραδιοχρονολόγησης διαφόρων ορυκτών με οπτική φυταύλαξα».

Επιβλέπων καθηγητής: Ιωάννης Λυριτζής. Στα μέλη της τριμελούς επιτροπής συμπεριλαμβάνονται οι Καθηγητές R. B. Galloway (Παν/μιο Εδιμβούργου, Τμήμα Φυσικής & Αστρονομίας, Εργαστήριο Πυρηνικής Χρονολόγησης), Dr A. Murray (Παν/μιο Aarhus και Nordic lab, for luminescence dating, Riso, Δανία) και Καθηγ. Κ. Σιδέρης (Τμ. Γεωλογίας, Παν/μιο Αθηνών).

Η όλη έρευνα θα διεξαχθεί στο Ρόδο, ενώ μέρος των εξειδικευμένων μετρήσεων θα διεξαχθούν στα εργαστήρια του ζωτικού κέντρου για τη λήψη αναλυτικών μετρήσεων και εξοικείωση του υποψηφίου με ευρωπαϊκά εργαστήρια, ως και σε αναλυτικά εργαστήρια της χώρας (Τμ. Περιβάλλοντος, Παν/μιο Αγίου, Μπιτλίη, Παν/μιο Αθηνών κ.α.). Το κόστος μετάβασης στο εξωτερικό και το εστιαστικό έχει εξασφαλισθεί, ως επίσης και οι μετακινήσεις υπαίθρου, εντός και εκτός Ελλάδος, για μετρήσεις-δειγματοληψία.

Ο ενδιαφερόμενοι να απευθύνονται: Καθ. Γ. Λυριτζής, Παν/μιο Αγίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Εργαστήριο Αρχαιομετρίας, Δημοκρατίας 1, Ρόδος 85100, Τηλ. + Φαξ: 0241-99320, (email:lrizits@rhodes.aegean.gr).

Η Ζωοαρχαιολογία στην Ελλάδα

Για πρώτη φορά στην ιστορία της ελληνικής Αρχαιολογίας διοργανώθηκε (9-11 Σεπτεμβρίου 1999) στο αμφιθέατρο του Υπουργείου Πολιτισμού ένα ζωντανό Επιστημολογικό Συνέδριο αφιερωμένο στη μελέτη των καταλοίπων της πανίδας που αποκαλύπτονται σε αρχαιολογικές ανασκαφές. Την πρωτοβουλία και την ευθύνη της διοργάνωσης του Συνεδρίου αυτού, με θέμα «Η Ζωοαρχαιολογία στην Ελλάδα: Η Πρόσφατη Έρευνα», είχαν η

Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας και η Βρετανική Σχολή Αθηνών.

Ο σκοπός του Συνεδρίου ήταν διττός: αφενός να υπογραμμίσει τη σημασία της Ζωοαρχαιολογίας, ενός σχετικά νέου κλάδου της αρχαιολογικής επιστήμης, στις τρέχουσες επιστημονικές αναζητήσεις για θεωρητικά, μεθοδολογικά και ερμηνευτικά θέματα της ελληνικής προϊστορίας και ιστορίας, και αφετέρου να δημιουργήσει ένα βήμα διάλογου για την αποτίμηση και αξιολόγηση των πιο πρόσφατων συμπερασμάτων αλλά και προβληματισμών μεταξύ των ειδικευμένων ερευνητών αλλά και εκείνων που ασχολούνται με συναφή γνωστικά αντικείμενα. Απώτερος στόχος του Συνεδρίου είναι να συμβάλει στην **ανάδειξη της Ζωοαρχαιολογικής έρευνας**, της μελέτης με άλλα λόγια των πολυδιάστατων σχέσεων ανθρώπου-ζώων, από ένα 'επικουρικό ερευνητικό αντικείμενο' (το οποίο έως πρόσφατα αποτελούσε Παράρτημα, συμπληρωματικό δηλαδή μαρτυρία με χαλαρή σύνδεση προς τα συμπεράσματα της δημοσιεύσης των αρχαιολογικών θέσεων) σε **κεντρικό πεδίο διερεύνησης** της ανθρώπινης συμπεριφοράς, στο πλαίσιο των πολιτισμικών μορφωμάτων που αναπτύχθηκαν στον αιγαιακό και ηπειρωτικό ελληνικό χώρο ήδη από την Παλαιολιθική εποχή.

Οι ανακινούμενες κλίμακες **επιφάνειας** χρονικών περιόδων, γεωγραφικών περιοχών καθώς και προσηγοριών. Ειδικότερα, πραγματοποιείται ζητήματα μεθόδου, ερμηνείας και θεωρίας, αξιοποιώντας όχι μόνο τις οστεολογικές μαρτυρίες αλλά και ιστορικές πηγές, ανθρωπολογικές έρευνες καθώς και δείγματα της καλλιτεχνικής παραγωγής. Η **θεματολογία** εκτείνεται από τη βιογεωγραφία έως τον οικονομικό και συμβολικό ρόλο των ζώων στο πολιτισμικό γίγνεσθαι. Αν και συχνά τα στοιχεία μιας ζωοαρχαιολογικής μελέτης τείνουν να εξισώνονται με οικονομικού χαρακτήρα συμπεράσματα, στο επικείμενο Συνέδριο γίνεται προσπάθεια να φωτισθούν και άλλες πλευρές των σχέσεων ανθρώπου-ζώου σε κοινωνικό και ιδεολογικό επίπεδο. Η ποικιλία αυτή των ανακινώσεων από Έλληνες και ξένους ερευνητές καταδεικνύει την ανάγκη να ενταχθούν οι ζωοαρχαιολογικές σπουδές (από την ανασκαφική διαδικασία ως την τελική δημοσίευση) στο κύριο σώμα της αρχαιολογικής επιστήμης, στόχο που φιλοδοξεί να υμνητήσει το Συνέδριο αυτό. Στη διοργάνωση του Συνεδρίου ιδιαίτερο βάρος δόθηκε στην επεξεργασία των ζητημάτων που επισήμαναν οι επίμερους ανακινώσεις με την επιδίωξη, μεταξύ άλλων, να προσδιο-

ρισθούν οι τομείς που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης αλλά και να αναδειχθούν τα πεδία προσηγοριότερης συνεργασίας διαφορετικών εκ πρώτης όψεως προσεγγίσεων. Οι εργασίες του Συνεδρίου αναπτύχθηκαν γύρω από τις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

1. **Μεθοδολογία και Ταφονομία**: Είδιγαν κυρίως ζητήματα μεθοδολογικής προσέγγισης που αφορούν την πρωτογενή ανάλυση των ζωοαρχαιολογικών συνόλων, όπως π.χ. η σημασία των μορφολογικών χαρακτηριστικών στον προσδιορισμό του φύλου των ζώων (D. Ruscillo), η διερεύνηση της διατροφικής οκείστων ζώων ως συνάρτησης της ηλικίας και του φύλου (J. L. Mainland), αλλά και θέματα διάσωσης και συντήρησης των οστεολογικών καταλοίπων (Π. Γκώνη και άλλοι).

2. **Τα ζώα ως οικονομικοί και συμβολικοί πόροι**: Η ενόπτιση αυτή επικεντρώνεται ως εξής:

2α. **Φυσικό περιβάλλον και ζωάρκεια**: Οι ανακινούμενες πραγματοποιούνται αφενός τις επιπτώσεις της ανθρώπινης παρέμβασης στη δομή του φυσικού περιβάλλοντος σε διάφορες χρονικές περιόδους -π.χ. 'Η εξασφάλιση της ενδομήτριας πανίδας ως μαρτυρία πρώιμου οικισμού των νήσων της ανατολικής Μεσογείου: πραγματικότητα ή μύθος'; (Φ. Μαυρίδης) - και αφετέρου τη διάρθρωση της οικονομικής βάσης όσον αφορά την εκμετάλλευση ζώικών πόρων από την Παλαιολιθική έως και την Ελληνιστική εποχή -π.χ. 'Το σπράγισ της Θεσπέτρας και η μετάβαση από την Παλαιολιθική στη Μεσολιθική στη Μεσόγειο' (P. Rowley-Conwy & S. Newton). 'Οικονομικές και οικολογικές μαρτυρίες από τα κατάλοιπα αποβουλωμένων ζώων από τη Νεολιθική Μακρή (Θράκη)' (A. Cuci & A. Tagliacozzo). 'Η εκμετάλλευση ζώικών πόρων από την Αργολίδα κατά την Εποχή του Χαλκού' (A. Gardesien). 'Ζώικα κατάλοιπα από την ελληνιστική Νέα Άλσα στην κοιλάδα του Αλυρού στη Θεσσαλία' (W. Ruppel).

2β. **Η οικονομική και συμβολική σημασία του κτηνοτροφικού και της αλιείας**: Η συνεδρία αυτή αφορά δύο κοινωνικο-οικονομικές δραστηριότητες: το κτηνιά και την αλιεία, και διερευνά το ειδικό βάρος και τη σημασία τους σε διαφορετικές χρονικές/πολιτισμικές φάσεις: από την Παλαιολιθική εποχή στην Ηπειρο - 'Η εκμετάλλευση των Capra ibex: η περίπτωση του Κλεισού ή η περίπτωση της Ανώτερης Παλαιολιθικής; (N. Φυκός Κορμετσανίου) - ή τον Ρωμαϊκό/Παλαιοχριστιανικό Ίστω - 'Η αλιεία στην Ίτανο, Κρήτη' (Δ. Μυλωνά), αλλά και αυτά τα ίδια τα ερμηνευτικά πρότυπα που χρησιμοποιούν οι ερευνητές για την κατανόηση αυτών των δραστηριο-

τήτων ("Η ιερή γεωγραφία του κινήσιου, η συμβολική οικονομία του χώρου" (Γ. Χαμλίλκη)).

2γ. Πέρα από τη Ζωάρκεια: στα τελετουργικά και σε άλλες χρήσεις. Στη συνθερία αυτή συγκεντρώθηκαν ανακωκωτικές που πραγματοποιούνται τις οστεολογικές μαρτυρίες από ειδικής χρήσης χώρους π.χ.: "Τελετουργικές πρακτικές σε χώρο θυσιών κοντά στο ιερό του Απόλλωνα (Ερέτρια): η γλώσσα των οστών" (I. Chenal-Verlarde & J. Studer). "Η αφορών υδαιτέρες σχέσεις, όπως η σχέση ανθρώπου-σκύλου: π.χ.: "Η θέση του σκύλου σκύλου στην αρχαία Ελλάδα από την προϊστορία μέχρι τα ύστερα ελληνοελληνικά χρόνια" (M. Snyder). "Η πάλη πραγματοποιούνται θέματα που αφορούν τις πρώτες υλίες οργανικής προέλευσης: "Επεξεργασμένα και χρησιμοποιημένα οστά και κέρτα: κρήνη και συλλογιστική για την επιλογή της πρώτης υλίας" (B. Isaacidou).

3. Πέρα από τα οστά: οι μαρτυρίες των κειμένων, της εθνογραφίας και των αναπαραστάσεων. Πληροφορίες για τις σχέσεις ανθρώπου-ζώων η σύγχρονη έρευνα μπορεί να αντλήσει όχι μόνο από τη μελέτη των οστεολογικών καταλοίπων αλλά και από άλλες πηγές. Όπως από κείμενα (επιγραφές, πήλινες πινακίδες, αρχαία γραμματικά). Π.χ.: "Η δηληρία και η Αιλική τέχνη της Εποχής του Χαλκού: ένα νησιωτικό τοπίο προορισμένο για καλλιέργεια και βοσκή" (M. Brunet & M. Leguillou). Επίσης: "Κείμενα και οστά συγκρίνοντας τις ζωοαρχαιολογικές μαρτυρίες με τις μαρτυρίες της Γραμμικής Β' για την εκμετάλλευση των ζώων στην Ύστερη Εποχή του Χαλκού στη Νότια Ελλάδα" (P. Halstead). Από δείγματα της **καλλιτεχνικής παραγωγής**. Π.χ.: "Αναπαραστάσεις θηλαστικών στην Αιλική τέχνη της Εποχής του Χαλκού: προϊόντα τέχνης και ζωοαρχαιολογικά δεδομένα" (M. Masseti). Επίσης: "Τα ζώα στη νεολιθική ειδωλοπλαστική της Θεσσαλίας" (Γ. Τουφεζής). Από **εθνογραφικές μελέτες**, μελέτες δηλαδή παραδοσιακών κοινωνικο-οικονομικών πρακτικών, όπως της κτηνοτροφίας. Π.χ.: "Η οσιπτή των αμύων: στρατηγικές κατανώλησης σε ένα ορεινό χωριό της κεντρικής Κρήτης" (E. Βαρόκκη). Οι ανακωκωτικές αυτής της συνθερίας αξιοποιούν τις προαναφερθείσες μαρτυρίες και τις συνδυάζουν με κείμενα από τα ίδια τα οστά ώστε η μελέτη που ερευνητή να γίνεται ακόμη πιο διεπιστημική στην απόπειρα κατανόησης και ερμηνείας του παρελθόντος.

Τα Πρακτικά του Συνεδρίου θα δημοσιευθούν σε ειδικό τόμο στη σειρά εκδόσεων της Βρετανικής Σχολής Αθηνών BSA Studies.

Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΕΗΠΚ)

Το Συμβούλιο της Ευρώπης θέσπισε επίσημα το 1991 τον εορτασμό των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Μια πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 1992 από τη Γαλλία με τίτλο "Ανοχτές μέρες σε ιστορικά μνημεία" και στόχευε στο άνοιγμα προς το πλατύ κοινό μνημείων και χώρων δύσκολα προσβάσιμων κατά τον υπόλοιπο χρόνο.

Από το 1994 το ίδρυμα Roi Baudouin στις Βρυξέλλες έχει αναλάβει τη διεθνή γραμματεία συντονισμού, χωρίς να έχει αλλάξει τον αρχικό στόχο.

Σκοπός των εκδηλώσεων: Συνειδητοποίηση της κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας σε πολιτιστικό, κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό επίπεδο, μέσα από τις ιδιαιτερότητες κάθε λαού. Επαναπροσδιορισμός της σχέσης μας με το παρελθόν για να προχωρήσουμε στο μέλλον. - Γνωριμία και εξοικείωση με το Άλλο και αναζήτηση της συλλογικής μας μνήμης ως Ευρωπαίων πολιτών. Προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς με τη συνεργασία δημοσίων και ιδιωτικών φορέων.

Βασικές αρχές: Επιλογή μνημείων που συνήθως είναι κλειστά στο κοινό. - Η σχέση του ανθρώπου με το καθημερινό του περιβάλλον μπαίνει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και όχι πιο το μνημείο απομονωμένο από το περιβάλλον. -Συνέχιση θεμάτων εορτασμού για πάνω από μια χρονιά, προσπάθεια για μια πιο συνειδητή συμμετοχή του κοινού. -Εμφαση στην ποιότητα της προσηφορούμενης πληροφορίας. -Εμφαση στο νεανικό κοινό (θεατοποίηση της Διεθνούς Φωτογραφικής Εταιρείας, Μνημείων). -Συνεργασία χωρών (απονομή βραβείων διασυνοριακών προγραμμάτων).

Στόμα εορτασμού: -Ος χρόνος ορίζεται ένα σαββατοκύριακο του Σεπτεμβρίου.

- Ος τόπος ορίζονται μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία, κατά προτίμηση αυτά που είναι κλειστά στο κοινό.

- Κάθε χώρα διαλέγει το δικό της θέμα και οργανώνει εκδηλώσεις γύρω από αυτό, τονίζοντας και την ευρωπαϊκή του διάσταση.

- Σημειότητα χορηγών στο οικονομικό μέρος της διοργάνωσης.

- Ο επίσημος τίτλος των ΕΗΠΚ συνοδεύει κάθε εκδήλωση που εντάσσεται σ'αυτών τον εορτασμό.

- Σημεία των ΕΗΠΚ αναρτώνται στα μουσεία και τους χώρους που συμμετέχουν στον εορτασμό κατά τη διάρκεια του.

- Το λογότυπο των ΕΗΠΚ περιλαμβάνεται σε κάθε έντυπο που εκδίδεται στο πλαίσιο αυτού του εορτασμού.

βάνεται σε κάθε έντυπο που εκδίδεται στο πλαίσιο αυτού του εορτασμού.

Η ελληνική συμμετοχή στον εορτασμό

Η Ελλάδα συμμετέχει στον εορτασμό των ΕΗΠΚ από το 1994. Από το 1998 μια ομάδα εργασίας που αποτελείται από αρχαιολόγους και αρχιτέκτονες του ΥΠΠΟ και από δημοσιογράφους βτέπει τις κατευθυντήριες γραμμές του εορτασμού. Τη διοργάνωση των εκδηλώσεων και το συντονισμό των φορέων που συμμετέχουν την έχει αναλάβει το Τμήμα Βυζαντινών Μουσείων της Διεύθυνσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων.

Σκοπός των εκδηλώσεων: αναζωογόνηση των μνημείων, εξοικείωση των κατοίκων με τα μνημεία της περιοχής τους, ένταξη των μνημείων στην κοινωνική ζωή του τόπου, προσήγηση τοπικής κοινωνίας και αρχαιολογική υπηρεσίας, προβολή έργου αρχαιολογικής υπηρεσίας, κτηνοποίηση και συνεργασία φορέων και ατόμων για τη διοργάνωση των εκδηλώσεων. Με ένα προεδρικό διάταγμα του 1996 το Υπουργείο Πολιτισμού επιτρέπει την ελεύθερη είσοδο στα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους όλης της χώρας το τελευταίο σαββατοκύριακο του Σεπτεμβρίου, για διευκόλυνση των επισκεπτών κατά τη διάρκεια του εορτασμού.

Το θέμα του εορτασμού για το 1999-2000 ήταν και είναι το **άθαντο νερό**. Τα γεγονότα του πρώτου χώρα ήταν ποικίλα ως προς το είδος και το περιεχόμενο. Για παράδειγμα: Ξεναγήσεις, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, εκθέσεις, διαλέξεις, συνέδρια, συναυλίες, μουσικοχορευτικές εκδηλώσεις, κεράσματα παραδοσιακών εδεσμάτων, αρχιτεκτονικές παραμυθιές, θεατρικές παραστάσεις επισημάνση αγώνων των μνημείων κ.λπ.

Το ΥΠΠΟ συνεργάστηκε με τη ΔΕΗ, την τοπική αυτοδιοίκηση, με οργανισμούς, τοπικούς συλλόγους, ιδιωτικά μουσεία και πνευματικά κέντρα και διοργάνωσε εκδηλώσεις σε 82 σημεία της χώρας. 85 φορείς οργανώσαντες και 114035 άνθρωποι συμμετείχαν στον εορτασμό, παρακολούθοντας τις εκδηλώσεις και επισκεπτόμενοι μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους.

Άξια να σημειώσουμε ότι:

- Ένενα χώροι (ρωμαϊκά και οθωμανικά θέατρα) άνοιξαν τις πόρτες τους για πρώτη φορά στο ευρύ κοινό με την ευκαιρία του εορτασμού.

- Σε δώδεκα σημεία εκδηλώσεων σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν εκπαιδευτικές δραστηριότητες για νέους, σχολικές ομάδες και οικογένειες.

- Σηματοδοτήθηκαν 23 μνημεία

στην πεδιάδα της Μεσαράς Κρήτης, άγνωστα ή ελάχιστα γνωστά στο κοινό, με μόνιμες οδικές πινακίδες που φέρουν το σήμα των ΕΗΦΚ.

- Χορηγία στρίβει οικονομικά αρκείτα από τις εκδηλώσεις. Κάθε σημείο των εκδηλώσεων έχει να επιδείξει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά το είδος και την ποικιλία των εκδηλώσεων που διοργανώσε, τους φορείς που συνεργάστηκαν, την εκδοτική δραστηριότητα, την προσέλευση του κοινού και την ερευνητική δουλειά που προηγήθηκε.

Προβολή εκδηλώσεων

Η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων ανέλαβε να προβάλει τις εκδηλώσεις με τους ακόλουθους τρόπους: - Έκδοση προγράμματος-αφίσας με τίτλο *Το αθάνατο νερό*, στα Ελληνικά και στα Αγγλικά. - Έκδοση εντύπου με τίτλο *Ο υδάτινος κόσμος του Βυζαντίου*, στα Ελληνικά και στα Αγγλικά. - Αποστολή δελτίων τύπου. - Προβολή των εκδηλώσεων στην ιστοσελίδα του ΥΠΠΟ (www.culture.gr).

Παράλληλα οι φορείς ανέλαβαν να διαφημίσουν τις εκδηλώσεις στα τοπικά μέσα ενημέρωσης.

Πρόγραμμα Progress

Το πρόγραμμα Progress χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και στοχεύει στην ανάπτυξη "ήπιων" μορφών αρχαιολογικής έρευνας. Με άλλα λόγια, επιδιώκει τη επισήμανση, κάτω από την επιφάνεια του εδάφους, αρχαιότητες, ώστε να διεκδικηθεί η ανασκαφή ή και να αποφευχθεί, εφόσον φανεί πως δεν χρειάζεται.

Το πρόγραμμα είναι πιλοτικό και σε αυτή τη φάση του συμμετέχουν τέσσερις χώρες, Ελλάδα, Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία. Φορείς είναι το Μουσείο Βούρου Ευταξία (της Πόλεως των Αθηνών) για την Ελλάδα, ο Δήμος της Μπαστίας (Κορσική) για τη Γαλλία, ο Δήμος του Κάλιαρι (Σαρδηνία) για την Ιταλία και το Μουσείο της Χερσόνας για την Ισπανία.

Έρευνες έως τώρα, έχουν γίνει στον Καθεδρικό ναό της Χερσόνας, στο Μέγαρο των Γενουατών κυβερνητών της Μπαστίας, σε διάφορα σημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στο Κάλιαρι (προϊστορικοί μικροί λιθيني πυργοί, nuraghi), και στη δική μας χώρα, στην παράκτια περιοχή του όρμου της Πύλου.

Στην Ελλάδα, το πρόγραμμα αναπτύχθηκε με τη βοήθεια του Πανεπιστημίου Αθηνών: Επιστημονικές επισκευές του προγράμματος είναι οι καθηγητές Προϊστορικής Αρχαιολογίας Γ. Στ. Κορρές, ενώ ο Κοσμήτωρ της Φιλοσοφικής

Σχολής Καθηγητής Εμμ. Μικρογιαννάκης συμμετείχε στην τιμητική επίσημη Ησπερίδα της ελληνοαμερικανικής ερευνητικής ομάδας έγινε από τον Σύλλογο Μεταπτυχιακών Φοιτητών και η υποδομή δόθηκε από το Μουσείο Βούρου Ευταξία (της Πόλεως των Αθηνών). Τέλος η Ζ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων προσέφερε πολύτιμη συμπαράσταση.

Στην εκδήλωση της 29ης Νοεμβρίου, εκτός από τον καθηγητή Γ. Στ. Κορρέ και τον Δ. Μιχαλόπουλο, Διευθυντή του Μουσείου Βούρου-Ευταξία, μίλησαν: ο Albert Casas, Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης, ο Gaetano Raniere, Καθηγητής του Πανεπιστημίου του Κάλιαρι, ο Michel Dabas, του Εθνικού Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών (CNRS) της Γαλλίας, και ο Παναγιώτης Υψηλάντης, Πρόεδρος του Συλλόγου των Μεταπτυχιακών Φοιτητών. Ακολούθησε συζήτηση.

Αγωνίσματα και αγώνες

Συνάντηση με θέμα "Αγωνίσματα και αγώνες" θα πραγματοποιηθεί τον Ιούλιο (10-12) του 2000, στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου στη Σκωτία. Σκοπός της είναι να φέρει κοντά τους επιστήμονες και τους μεταπτυχιακούς φοιτητές της Μ. Βρετανίας, των Ηνωμένων Πολιτειών και της υπόλοιπης Ευρώπης, προκειμένου να εξετάσουν από κοινού, και με σφαιρική οπτική, τις διάφορες μαρτυρίες (φιλολογικές, καλλιτεχνικές, τεχνεργών) που αφορούν τα αγωνίσματα και τους αγώνες κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά, στη Ρώμη και σε άλλα αρχαία κέντρα. Υποβολή αιτήσεων συμμετοχής έως 1/3. Για πληροφορίες: Dr. Glenys Davies & Mr. Sinclair Bell στο Dept of Classics, The University of Edinburgh, David Hume Tower, George Square, Edinburgh EH8 9JX, ή στο Games-Festivals@hotmail.com, και από τον Απρίλιο στο <http://www.arts.ed.ac.uk/classics>.

Η Ελληνική Μεσολιθική Εποχή

"Η Ελληνική Μεσολιθική Εποχή: Προβλήματα και προοπτικές" είναι το θέμα στρουγγυλής τράπεζας που οργανώσαν, στο Πανεπιστήμιο του Καϊμπριτζ (13 Δεκεμβρίου 1999), η Νένα Γαλανίδου (Clare Hall, University of Cambridge) και η Catherine Perles (Université de Paris X-Nanterre) υπό την αιγίδα των: Mac Donald Institute for Archaeological Research και British School at Athens. Οι εργασίες που παρουσιάστηκαν έβλεπαν πολλά και διαφορετικά θέματα. Εξετάζοντας σφαιρικά τη μεσολιθική περίοδο, ανα-

φέρθηκαν σε γεωλογικούς σχηματισμούς, στη χλωρίδα και την πανίδα, σε τεχνάρια και υποδείγματα τρωμάτων, σε ανθρώπινα σκελετικά εμπίσματα και σε υπερπόντιες επαφές των προϊστορικών ανθρώπων.

Τελλόγγλειο Ίδρυμα

Ανοίξε για το κοινό το Τελλόγγλειο Ίδρυμα, το οποίο "παρουσιάζει τη μοναδική σχέση στον κόσμο ιδιομορφία, να έχει τη δημιουργική ευκαιρία να συνδέσει την έρευνα, την εκπαίδευση, την τέχνη, τον πολιτισμό και την επίσημη με το παιδί, τον σπουδαστή και τον καθημερινό άνθρωπο". Την αρχική προσφορά του Νέστορα και της Αλίκης Τελλόγου εμπλουτίσαν άλλες δωρεές έργων τέχνης από καλλιτέχνες και από τις οικογένειες καλλιτεχνών, καθώς και σημαντικότερης βιβλιοθήκης Τέχνης (πάνω από 10000 τόμους), δωρεά του Τώνη και της Ιωάννας Σπυτέρη. Ένας καισαρίσθητος προσεγμένος κατάλογος για τις συλλογές και τις δωρεές μας ξεναγεί στον θαυμάσιο χώρο, όπου εκτίθενται έργα ζωγραφικής και γλυπτικής Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών του 19ου και του 20ού αιώνα και μια μικρή, αξιολογή συλλογή έργων από την Άπω Ανατολή καθώς και μεγάλοι αριθμοί ιαπωνικών τυπωμάτων.

Ex Oriente Lux

Η έκθεση των εικόνων της συλλογής Βελμέζη ταξίδεψε και στην Πορτογαλία (Museio dos Jerónimos), ως η καλύτερη προέβια της Ελλάδας. Το δε Μουσείο Μπενάκη κυκλοφόρησε ωραίοτατο CD με Βυζαντινούς Ύμνους, με την Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία υπό τη διεύθυνση του Λουκούργου Αγγελόπουλου.

Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής

Το Ίδρυμα Οικ. Ψαρροπούλου, Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής, μεταεξοπλίσθησε σε κτήριο που παρέχονταν το Υπ. Πολιτισμού και θα ανοίξει για το κοινό την Άνοιξη του 2000. Το κτήριο βρίσκεται στην οδό Μελετιδών 4-6 στην Αθήνα (Τ.Κ. 105 59), τηλ.: 3318 491-6, fax: 3318 490.

Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης

Η Κυκλαδική Συλλογή Ν. Π. Γουλανδρή του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (Νεοφύτου Δούκα 4) επανεκτίθεται με νέα αξιωματικά και σύμφωνα με τα νέα πορίσματα της έρευνας. Επίσης επανεκδόθηκε ο κατάλογος, τον οποίο επιμελήθηκε ο καθ. Χρ.

Ντούμας, με προσθήκες που περιλαμβάνουν τα νεότερα στοιχεία της αρχαιολογικής έρευνας.

Σημαντικό βήμα

Σημαντικό βήμα στην ενημέρωση των πολιτών αποτελούν τα πολιτιστικά που εκδίδει το Υπ. Πολιτισμού. Διγλωσσο (Ελληνικά και Αγγλικά) το τρίπτυχο για τις "Θερμοπόλες" (κείμενο Κατερίνας Σταμούδη), καλαισθητό, πληροφοριακό και ευχρηστό, είναι αυτό που χρειάζεται κανείς όταν επισκέπτεται ένα χώρο. Δυστυχώς διατίθεται μόνο στα επιτόκια μουσειακά και στους τοπικούς αρχαιολογικούς χώρους, έτσι που δεν μπορεί κανείς να προετοιμάσει τις επισκέψεις του. Πολύ ωραίο και πληροφοριακό και το δίπτυχο για το κάστρο Μενδενίτσας (κείμενο Πολυξένης Μπούγια).

Αρώγια η γραφολογία

Χάρη στη γραφολογική μελέτη των καταδόσεων, που έχουν βρεθεί στην Αγορά των Αθηνών (ανασκαφή της Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής), αποδεικνύεται πως πολλά "μαγικά" γραπτά, ποικίλου περιεχομένου, ανήκουν στον ίδιο γραφείο, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα πως υπήρχαν "ειδικευμένα" "άνθρωποι" για να κάνουν τα μάνια. Η μελέτη των καταδόσεων οδηγεί εξάλλου και σε άλλο ένα συμπέρασμα, στο ότι αυτοί που ζητούσαν τη συνεργασία τέτοιων γραφείων ανήκαν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις και όχι αποκλειστικά στον λαϊκό πληθυσμό, όπως πιστευόταν ως τώρα.

Πιθανή υπόθεση

Η μούμια των πάγων που είχε βρεθεί στις Άλπεις έφερε στους χώρους της σακιδίου από πλεχτό χόρτο. Στην υπόθεση αυτή οδηγήθηκε ο μελετητής François Moser, ο οποίος στήριξε στις πολλές ενδείξεις χρήσεως στριφτών νυθών (σκαφίς) σε προϊστορικές ανασκαφές (το "σχάκι του Αασκ") δεν υπάρχει πια αλλά τα σημάδια καταβολολεκτικής και υφαντικής είναι φανερά επάνω σε ήμισυ άγγλο του 27-25000 π.Χ. του Doni Vestinice στη Τσεχία).

Εκπαιδευτικό

Από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο λάβαμε το παρακάτω δελτίο έργου αισθητικής αγωγής:

«Ολοκληρώθηκε και αποστέλλεται στα σχολεία το πρώτο πακέτο διδακτικού και εποπτικού υλικού για το μάθημα των "Εικαστικών" της Α' τάξης Ενιαίου Λυκείου.

Το πακέτο αυτό, το οποίο εκ-

φράζει τις σύγχρονες αντιλήψεις για τη διδασκτική της Τέχνης αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, το βιβλίο του καθηγητή, είκοσι αφίσες με αναπαραγωγές έργων τέχνης, και ντοσιέ με καρτέλες οδηγών ανάλυσης των έργων για τον καθηγητή. Η "ιδέα", το "βλέμμα", "η σύνθεση", το "χρώμα" και η "υφή", η "ελληνική λαϊκή παράδοση", η "φωτογραφία", το "κόμικς", ο "κινηματογράφος", το "βιομηχανικό σχέδιο" είναι ορισμένα από τα θέματα που με ευχάριστο τρόπο πραγματεύεται το βιβλίο Εικαστικών του μαθητή. Η αναβάθμιση, ο εκσυγχρονισμός όλων των γνωστικών αντικειμένων της Αισθητικής Αγωγής (Εικαστικά, Θέατρο και Μουσική) για όλες τις σχολικές βαθμίδες, υλοποιείται ήδη με την εφαρμογή νέων Προγραμμάτων Σπουδών, βασισμένων στη διεθνή εποχιακή, καλλιτεχνική και παιδαγωγική εμπειρία με επιμορφώσεις διδασκόντων και σταδιακή δημιουργία εξοπλισμένων σχολικών εργαστηρίων.»

Στο Βυζαντινό Μουσείο

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο οργάνωσε δύο σημαντικές εκθέσεις: "Αυθεντικά και Αντίγραφα" λέγεται η πρώτη (έως τις 7.5.2000) στην οποία παρουσιάζονται τα πρωτότυπα έργα και τα αντίγραφα τους. Το καλοστημένο εποπτικό υλικό βοηθά στην κατανόηση των εκθέσεων.

Ορισμένα αντίγραφα βρίσκονται στο παλιότερο του Μουσείου, και έτσι ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να αγοράσει πιστά και άριστα κατασκευασμένα αντίγραφα εικόνων, φεγγιτών, κοσμημάτων, αλλά και βιβλία, αφίσες διαφανείας, κάρτες και βιντεοκασέτες.

Ιεροτελεστία και πίστη

Βυζαντινή τέχνη και Θεία Λειτουργία. Η Θεία Λειτουργία, επανάληψη βιβλικών γεννητών που σχετίζονται με το Χριστό (ενασκήνωση, πάθη και Ανάσταση), είναι το θέμα που πλαισιώνεται με τη Μουσική. Εδώ γίνεται σαφέστερα πως οι Τέχνες έχουν ως σφετέρια τη Θρησκεία. Έργα, προερχόμενα από διάφορες μυσιαστικές συλλογές καλύπτουν μια χρονική περίοδο δεκαπέντε αιώνων (5ος-19ος αι.), μαρτυρώντας για τη σύζευξη του ελληνικού πολιτισμού με τη χριστιανική σκέψη (έως τις 7 Μαΐου 2000). Η έκθεση αυτή, που είχε παρουσιαστεί με μεγάλη επιτυχία στη Μεμβούρνη το 1999, εμπλουτίστηκε για την εδώ παρουσίαση της με επιπλέον εικόνες και χειρόγραφα. Ο κατάλογος της είναι διγλωσσος (Ελληνικά, Αγγλικά), το ίδιο και το φυλλάδιο και η αφίσα που την συνοδεύουν.

Για περισσότερες πληροφορίες: Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο, Βασ. Σοφίας 22, τηλ. 7211 027, 7231 570. E-mail: protoco@bma.culture.gr και ειδικότερα για την έκθεση: http: www.culture.gr.

Ανακοίνωση

Από τον κ. Σοφοκλή Σοφοκλέους, Διευθυντή του Κέντρου Πολιτιστικής Κληρονομιάς, λάβαμε την παρακάτω ανακοίνωση:

Βρισκόμαστε στην ευχάριστη θέση να σας πληροφορήσουμε ότι στο Διαδίκτυο και στη διεύθυνση www.heritage.org.cy θα βρείτε την νέα οικοσέλιδα του Κέντρου Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η οποία αναε-ώθησε με την ευκαιρία της συμπλήρωσης των δεκά χρονών λειτουργίας του Κέντρου. Η οικοσέλιδα μας περιλαμβάνει αναλυτικές πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες και τα προγράμματα του Κέντρου Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Τ.Θ. 20119, Πολιά Λευκωσία, Κύπρος, τηλ. 02-672 087, Fax: 02-672 215.

Εκδόσεις Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ

Τρεις φορείς, τα Υπουργεία Πολιτισμού και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, συμπράττουν, στο Πρόγραμμα Μελίνα εκδίδοντας και κυκλοφορώντας συνεχώς περιεκτικά εκπαιδευτικά έντυπα. Με κείμενα γραμμένα αλλά και ευχάριστα, με εικονογράφηση προσεκτικά διαλεγμένη, προσφέρουν στα παιδιά την απαραίτητη πληροφορία για τον κάθε αρχαιολογικό χώρο που πραγματεύονται αλλά προσφέρουν και θέμα για συζήτηση και σκέψη. Για το δάσκαλο το έντυπο είναι πληροφοριακό και προτείνει τρόπους αξιοποίησής του προσφερόμενου υλικού και της επόπτης επίσκεψης. Στη Στέλλα Δ. Χρουσουλιάκη αφιερώται: «Ο μικροκόσμος κώμος», "Κνωσός" και "Έγχο" "Ικαρος", στην Εύη Πίλη το έντυπο για την "Ακρόπολη των Μικηνών" στην Αλεξάνδρα Σουβέρου ο φάκελος (με το βιβλίο του δασκάλου και το βιβλίο του μαθητή) "Κού, Αοκλήμια", στη Βασιλική Καρακίτου ο φάκελος "Αθήνα, Αρχαία Αγορά", στη Βασιλική Αδρύμνη Σωμίου ο φάκελος "Το νεολιθικό χωριό στο Διμήνι", στον Μπάμπη Ιντζόγιλου ο φάκελος "Μητρόπολη Καρδίτσας, ο ναός του Απόλλωνα". Τα έντυπα αυτά βρίσκονται στους αρχαιολογικούς χώρους και θα ήταν ευχής έργου να κυκλοφορούσαν στο εμπόριο ώστε ο κάθε γονιός να μπορεί να τα πάρει για το παιδί του και να οργανώσει την κυριακά-

τική εκδρομή με βάση έναν "πλήρη" οδηγό του χώρου και του τρόπου επίσκεψής.

Photosynkryia 2000

Η σημαντική αυτή εκδήλωση, που πραγματοποιείται στη Θεσσαλονίκη, ανέλαβε από φέτος το Μουσείο Φωτογραφίας της πόλης. Στους μήνες Φεβρουάριο-Μάρτιο, 32 φωτογραφικές εκδόσεις και πολλές παράλληλες εκδηλώσεις τονίζουν ακόμη περισσότερο την ήδη ζωντανή Θεσσαλονίκη. Σύγχρονα μέσα, σύγχρονη αισθητική και προβληματισμός, αλλά πάντοτε βρίσκεται κανείς το παρελθόν να διαφαίνεται μέσα από το παρόν.

Δημοτική Πνακοθήκη Ιωαννίνων

Η μεγάλη νίκη, και από τη δεκαετία του '50 "Οι φίλοι των Ιωαννίνων" ξεκίνησαν τις προσπάθειες ίδρυσης μιας Πνακοθήκης. Το 1960 η πρώτη Δημοτική Περιφερειακή πνακοθήκη της Ελλάδας παρουσιάστηκε -προσωρινά- στο κτήριο Μεά. Από το 1965, μέρος της συλλογής μεταφέρθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο. Στις 21 Φεβρουαρίου 2000, ημέρα επαύτη της απελευθέρωσης της πόλης (21.2.1913), εγκαινιάστηκε η νέα Δημοτική Πνακοθήκη, σε κτήριο που βρίσκεται στη συμβολή των οδών 2ης Οκτωβρίου και Καραϊ. Τα Ιωαννίνια, αλλά και ολόκληρη η Ήπειρος, έχουν πια τη Δημοτική Πνακοθήκη ως σημείο αναφοράς του πολιτισμού. Ενόψει πολιτισμού που εξελίσσεται, αλλά διατηρεί πάντοτε τα εγγενή χαρακτηριστικά του.

Περιβαλλοντική Αρχαιολογία

Η Ελληνική Εταιρεία, σε συνεργασία με τις Ερευνητικές Ομάδες Περιβαλλοντικής Αρχαιολογίας και Χημικής Περιβαλλοντικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, οργάνωσαν τρίτο κύκλο ομιλιών (3.3.2000), με θέμα "Περιβαλλοντική Αρχαιολογία στην Ελλάδα: Ανασκαφική έρευνα, Μεθοδολογία και Προοπτικές για τον 20ο αιώνα". Η ημερίδα, υπό την οργανωτική ευθύνη και τον συντονισμό της κας Α. Καραλή-Γιαννακοπούλου, απεβλήσε στην επιτεύχουσα των εχθ στόχων: Να καταδείξει α) τον πλούτο των περιβαλλοντικών φυσικών πληροφοριών που είναι δυνατόν να αντληθούν από κατάλληλη αξιοποίηση κάθε ανασκαφικού καταλοίπου, β) την δυνατότητα προσεγγίσεως και κατανοήσεως του περιβάλλοντος προηγούμενων εποχών με τη βοήθεια των σύγχρονων επιστημονικών μεθόδων, γ) τη χρησιμοποίησης διεπιστημονικής προσεγγίσεως των συναφών θεμάτων και να δώ-

σει την ευκαιρία παραπέρα γνωριμίας και συνεργασίας μεταξύ επιστημόνων, ομάδων και φορέων που δραστηριοποιούνται σε τομείς σχετικούς με τον αντικείμενο της Περιβαλλοντικής Αρχαιολογίας.

Μακεδονία και Θράκη

Στις 17-19.2.2000 πραγματοποιήθηκε η 13η Επιστημονική Συνάντηση για το "Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και τη Θράκη" στη Θεσσαλονίκη. 58 πολύ ενδιαφέρουσες ανακοινώσεις σχετικές με την έρευνα η οποία διεξάγεται στον βορειοελλαδικό χώρο από τον Εβρο μέχρι την Καστοριά, ήρθαν να μας δείξουν, για μια ακόμη φορά, το τεράστιο επιστημονικό έργο που επιτελείται από επιστημονικές διαφόρων ειδικοτήτων και το τι μπορεί και πρέπει να γίνει ακόμα σε έναν γεωγραφικό χώρο στον οποίο έχουν διαδραματιστεί αποφασιστικά γεγονότα.

Ελληνική Αρχαιολογία Χωρίς Σύνορα

Τα θραυστά ευρήματα που η αρχαιολογική σκαπάνη φέρνει διαρκώς στο φως στη πατρίδα μας, μας κάνουν να λησμονούμε ότι η αρχαία ελληνική οικοκμένη έχει όρια πολύ ευρύτερα από αυτά του σύγχρονου ελληνικού κράτους και ότι τα κατάλοιπα της ελληνικής κουλτούρας εκτείνονται από την Ιβηρική χερσόνησο έως πέρα από τον Ινδό και από τους καταρράκτες του Νείλου έως την Ταυρική χερσόνησο στον Εύξεινο Πόντο.

Τα κατάλοιπα του μείζονος αυτού Ελληνισμού θηλήσαμε να υπενθυμίσουμε στο ελληνικό κοινό, και γι' αυτό, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη και το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, απευθυνθήκαμε σε διαπρεπείς κυρίως ξένους αρχαιολόγους που διεύθυναν ανασκαφές στον ευρύτερο αυτό χώρο και παρουσίασαν τα ευρήματά τους. Ήδη ένας πρώτος κύκλος ομιλιών που περιελάμβανε τέσσερα ζεύγη διαλέξεων και ήταν αφιερωμένος στο νοτιοανατολικό τμήμα της αρχαίας ελληνικής οικοκμένης (Αίγυπτος, Κύπρος, Μικρά Ασία, Βακτρία και Ινδία) πραγματοποιήθηκε την προηγούμενη άνοιξη. Ο δεύτερος αυτός κύκλος κάλυψε με ισάριθμες ομιλίες το βόρειο και το δυτικό τμήμα της (Εύξεινο Πόντο, Αλβανία, Μεγάλη Ελλάδα και Σικελία, Λιβύη). Σημαντικό δε είναι το γεγονός ότι η είσοδος στις διαλέξεις αυτές είναι ελεύθερη. Τα κείμενα των διαλέξεων θα δημοσιευθούν σε ειδικό τόμο.

Η Συλλογή Σταθάτου

Έχει εγκαινιασθεί από τις 3.2.2000, στο Εθνικό Μουσείο, η

μόνη έκθεση της Συλλογής Σταθάτου.

Η Συλλογή, η οποία βρισκόταν στη διάθεση του κοινού συνεχώς από το 1957 έως το 1992 στην αίθουσα 32 του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, είχε αποσυρθεί προσωρινά σύμφωνα με το εκθεσιακό πρόγραμμα του Μουσείου.

Η Ελένη Σταθάτου, η δωρητριά, αρχαιολόγος και συλλέκτρια με πάθος, συγκέντρωσε για χρόνια ολόκληρα και της παραδοσιακής χειροτεχνίας, από την αρχαιότητα έως και τη νεότερη εποχή. Επίτευγμα της συλλεκτικής επιμονής της είναι η επανασύνθεση σκορπισμένων στην αγορά, από τους αρχαιολογικούς λαθρανασκαφείς, συνόλων σπάνιων κοσμημάτων με κοινή προέλευση της κλασικής και κυρίως της ελληνιστικής εποχής, αλλά και των βυζαντινών χρυσών.

Η περίπτωση και πλουσιότερη Συλλογή Σταθάτου καλύπτει, με τα 971 έργα που τη συγκροτούν, ολόκληρο το μακρό χρονικό διάστημα από τη Μέση Εποχή του Χαλκού (2300 π.Χ.) έως και τα μεσοβυζαντινά. Τα έργα, κυρίως μικροτεχνήματα από ποικίλες ύλες, με ιδιαίτερη έμφαση στα χρυσά κοσμήματα όλων των περιόδων, είναι προϊόντα διαφόρων εργασιών της νησιωτικής, της μικρασιατικής και της ηπειρωτικής Ελλάδας, αλλά και της Ανατολής. Στην ιστορία της Συλλογής, η Εταιρεία των Φίλων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου προσέφερε όλες τις νέες κρατάλικες προθήκες.

Συνάντηση Βυζαντινολόγων

Η Γ' Συνάντηση Βυζαντινολόγων Ελλάδας και Κύπρου θα πραγματοποιηθεί στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης, στο Ρέθυμνο, μεταξύ 22 και 24 Σεπτεμβρίου 2000. Το κεντρικό θέμα της Συνάντησης είναι "Το Βυζάντιο και η Μεσόγειος", όμως θα συζητηθούν και οι έρευνες που βρίσκονται σε εξέλιξη. Επίσης θα οργανωθεί συζήτηση γύρω από την πρόκληση του Βυζαντίου στην εποχή μας καθώς και για τις προοπτικές των Βυζαντινών Σπουδών.

Γερμανικό Ινστιτούτο Goethe

Για όσους αγαπούν τον ρομαντισμό και την αρχαία ιστορία, το πρόγραμμα του Γερμανικού Ινστιτούτου Goethe της Αθήνας προσφέρει ένα πολύ ενδιαφέρον πρόγραμμα για τους επόμενους μήνες. Στις 22.3.00 ένας κύκλος Χέλντερνιαν μας φέρνει σε επαφή με τον ρομαντικό λογοτέχνη με μια έκθεση -στην οποία ανακαλύφεται η προσωπικότητα του- με

κινηματογραφικές ταινίες που υιοθέτησαν βασισμένες σε δικές του ιστορίες, και με μια διάλεξη-συζήτηση που Μάνφρεν Κοχ με θέμα "Ο Σοφοκλής του Χέλντενφελ".

Ορθρυσ

Το Δημοτικό Συμβούλιο και ο Πολιτικός Οργανισμός του Δήμου Αλμυρού, συνεχίζοντας την προσπάθειά τους για τη μελέτη και την καταγραφή της τοπικής Ιστορίας, διοργανώνουν το τρίτο Συνεδριο Αλμυριωτικών Σπουδών 13-15.10.2000, με διοργανωτή την Φιλόλαρχο Εταιρεία Αλμυρού "Ορθρυσ". Οι 20λεπτες ανακοινώσεις πρέπει να αναφέρονται στην Ιστορία, την Αρχαιολογία και τη Λαογραφία της περιοχής του Αλμυρού. Για θέματα συμμετοχής και πληροφορίες: Φιλόλαρχο Εταιρεία Αλμυρού "Ορθρυσ", 37100 Αλμυρός ή κ. Βικτορία Κοντινάου, πρόεδρος της Εταιρείας, στο τηλ. 0421-29232.

Ανθρωπολογικό Μουσείο

Το Ανθρωπολογικό Μουσείο του Πανεπιστημίου Αθηνών παρουσιάζει μόλις έκθεση με θέμα την Ξεξέλιξη του Ανθρώπου, και για τη φετινή χρονιά έχει οργανώσει σειρά τριών περιοδικών εκθέσεων με τα παρακάτω θέματα: "Παλαιοανθρωπολογία της Χερσονήσου της Μάνης", "Ζωογραφώντας ανθρώπινα απολιθώματα" και "Ίσπανες Σαμουράι". Σημαντικές είναι οι παλαιοανθρωπολογικές, οι προϊστορικές και οι εθνολογικές συλλογές του Μουσείου. Οι επισκέψεις οργανώνονται Δευτέρα έως Παρασκευή (ο ενδιαφερόμενος πρέπει να κλείσει ραντεβού). Γενική είσοδος 600 δραχ., Μαθητές 200 δραχ. Η διεύθυνση είναι: Μικράς Ασίας 75, 115 27 Γουδί. Για πληροφορίες: Ν. Δαμίγιο τηλ. 7788644.

Αρχαία υαλοπίεσι στη Ρόδο

Πρόσφατη συστική ανασκαφική έρευνα στο ανατολικό τμήμα της αρχαίας πόλεως της Ρόδου έφερε στο φως οικοδομικά λείψανα από εργασιολογικό συγκρότημα πιθανώς υαλοπίεσι του 4ου αι. π.Χ., του πρώιμου έως σήμερα γνωστού στη Μεσόγειο. Στα εργαστηριακά κατάλοιπα ανακαταλύονται συστήματα αγωγών απορροής, υπόγειες και υπερείσες χτιστές δεξαμενές που σχετίζονται με τον καθαρισμό, τον εμπλουτισμό και την επεξεργασία των πρώτων υλών υαλού. Αξιοσημείωτη ήταν η εύρεση μεγάλης ποσότητας χαλαζακτικής άμμου και ασβέστου, ενώ από την ανεπιτυχή διαδικασία της τήξεως των πρώτων υλών βρέθηκαν υαλώματα και αργαί προϊ-

σφύζοντες βώλοι υαλού, χρονολογούμενοι από τα κινητά ευρήματα στο τέλος του 4ου αι. π.Χ.

Το ανασκαφικό εύρημα φαίνεται ότι αποτελούσε τμήμα προγενέστερης χρονολογικής φάσεως του ελληνοιστικού υαλοεργείου του 3ου αι. π.Χ. που είχε ανασκαφεί παλαιότερα σε παρκοειδές ακρόπεδο στη Ρόδο, στο οποίο κατασκευάζονταν μικροαντικείμενα, κυρίως ήφιοι και αγγεία πολυτελείας, όπως διάχροα και σκεύη τεχνικής ψηφιδωτού.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Νέα Περιοδική Έκθεση στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου με θέμα: Κρήτη-Αίγυπτος, πολιτισμικοί δεσμοί τριών χλιετίων

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου και οι Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Κρήτης παρουσιάζουν μέσα από μια περιοδική έκθεση τους πολιτιστικούς μάρτυρες επικοινωνίας Κρήτης-Αιγύπτου από τα τέλη της 3ης χιλιετίας μέχρι τον 3ο αι. μ.Χ.

Πρωταγωνιστές είναι η κρητική και η αιγυπτιακή τέχνη μέσα από τοιχογραφίες, έσοχα έργα γλυπτικής, μεταλλοτεχνίας, κεραμικής, νομισματικής, σφραγισμολογίας και μικροτεχνίας.

Μέσα από 530 ευρήματα, γνωστά και άγνωστα, που προέρχονται από τα Μουσεία της Κρήτης, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο αλλά και σημαντικά μουσεία του εξωτερικού, όπως Μουσείο Λούβρου, Γλυπτοθήκη Ny Carlsberg, Βρετανικό Μουσείο, Μουσείο Fitzwilliam, Πανεπιστημιακή Συλλογή Λονδίνου και Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης, ανιχνεύονται οι επιδράσεις ανάμεσα στις δύο περιοχές με βάση αιγυπτιακά ή αιγυπτιαζόντα έργα από την Κρήτη και μινωικά ή μινωιζόντα από την Αίγυπτο.

Η έκθεση που εγκαινιάσθηκε το Νοεμβρίου του 1999 θα είναι επισκέψιμη μέχρι το Σεπτέμβριο του 2000.

Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων

Η ΙΒ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων έχει εγκαινιάσει ήδη από το 1988 μα πολιτική "ανοιχτών θυρών" για το κοινό, με τη διοργάνωση της φιλοξενία περιοδικών εκθέσεων, με περιεχόμενο τόσο αρχαιολογικό όσο και ευρύτερα πολιτιστικό, ταυτο-

χρονα με τις ήδη υπάρχουσες μόνιμες, στους χώρους του Αρχαιολογικού Μουσείου Ιωαννίνων.

Πιυτεύοντας σταθερά στην πολιτική αυτή, με τα Μουσεία να αποτελούν ανοιχτούς χώρους μιας ευρύτερης πολιτιστικής παιδείας, και μετά από πρόταση του Ιταλικού Μορφωτικού Ινστιτούτου, το Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων φιλοξένησε (στα πλαίσια των εκδηλώσεων της "Ιταλικής Εβδομάδας") από τις 12 Νοεμβρίου 1999 (και για 2 εβδομάδες) την έκθεση δύο σύγχρονων Ιταλών ζωγράφων, του Luca Viviani και του Giancarlo Venuto.

Ο Luca Viviani (Φλωρεντία, 1960) τελείωσε την Αρχαιολογική Σχολή του Πανεπιστημίου της πόλης του και αφού εργάστηκε ως αρχαιολόγος, αφιερώθηκε ολοκληρωτικά στην καλλιτεχνική δημιουργία διά μέσου της οποίας διατηρεί σταθερά έναν ειδικό δεσμό με τον αρχαίο κόσμο. Ο Giancarlo Venuto (Ούντινε, 1951) κατέχει την έδρα της Διανομομητικής στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Μιλάνου. Τα έργα του που φιλοξενούνται στο Αρχαιολογικό Μουσείο των Ιωαννίνων αποτελούν σπουδές και ανηκού σε έναν κύκλο με θέμα τους ουρανόσ του Βερολίνου, θέμα με το οποίο συσχετίζεται εντατικά τα τελευταία χρόνια.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Α' Αρχαιολογικό Συνέδριο Β. Ευρώπης

Σχετικά πρόσφατα πραγματοποιήθηκε το Α' Αρχαιολογικό Συνέδριο Β. Ευρώπης στα Λουτρά Αιθέρψου.

Το Συνέδριο αυτό διοργάνωσε η ΙΑ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων σε συνεργασία με τη Νομαρχία Αυτοδιοίκηση, με τη Νομαρχία Ευβοίας, τον Δήμο Αιθέρψου, τον Δήμο Ελευσίνων, τις Κοινότητες της Β. Ευρώπης, το ΙΝΕΠΠΟ, την Ευβοϊκή Αρχαιολογία Εταιρεία και με τη βοήθεια χορηγών.

Στο Συνέδριο αυτό παρουσιάστηκαν αρχαιολογικά κατά βάση ιστορικά αλλά και λαογραφικά θέματα που αφορούν τον σημαντικώ χώρο της Β. Ευρώπης ο οποίος είναι γεμάτος από πολλά και αξιολογία μνημεία. Κατά την αρχαιότητα δε διαδραμάτισε εξέχοντα ρόλο στα πολιτισμικά και ιστορικά δρώμενα του νησιού της Ευβοίας.

Πόλεις που ακτινοβολούσαν είναι η Αιθέρψος, με τις γνωστές ιστορικές πηγές τις αφιερωμένες στον Ηρακλή, η Άρσος, η Ιστιαία, και του πολυτάφηλου λέγεται α-

πό τον Όμηρο (με την τάξη των αναειντών πρωτοστάτησε στα ναυτικά Ευβοϊκά πράγματα, στα πλευρά της Χαλκίδας, της Ερέτριας, της Κύμης, της Καρύστου), το Ελύμιον, η Κρήνηος κ.ά.

Οι ανακοινώσεις των συμμετοχόντων στο Συνεδρίο (οι εισηγήσεις ήταν Έλληνες και ξένοι, από τον Παιδεία, την Αρχαιολογία, την Εκπαίδευση και την Αρχαιολογική Υπηρεσία) θα συμπεριληφθούν στα Πρακτικά που η έκδοσή τους επίκειται.

ΙΔ' Διεθνές Συνεδρίο Χριστιανικής Αρχαιολογίας

Το ΙΔ' Διεθνές Συνεδρίο Χριστιανικής Αρχαιολογίας, με θέμα «Πρώιμη χριστιανική μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινούπολης», θα λάβει χώρα στη Βιέννη (19-26.9.1999). Πλήθος ανακοινώσεων φώτισε τους πρώιμους χρόνους του χριστιανισμού. Μεταξύ των πολύ ενδιαφερομένων ομιλητών ήταν και αυτές των: J.-P. Sodini, Η θρησκευτική αρχιτεκτονική των ΔΣ' αι. μεταξύ Ανατολής και Δύσης: συμπτώσεις και ειδικοί χαρακτήρες. F. Bisconti, Η περιφορά των εικονικών εμπειριών μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινούπολης στην πρώιμη χριστιανική ζωγραφική. O. Bracht, Το βασιλικό του Λατερανού και η διάδοση των οκταγωνικών βασιλικών μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινούπολης. C. Rizzardi, Η Ραβένα μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινούπολης - η αρχιτεκτονική του Ε-ΣΤ' αι. - στο φως της πολιτικοθρησκευτικής ιδεολογίας της εποχής. Κ. Χαράλαμπίδης, Η σημασία του ψηφιδωτού διακόσμου της Ροτόνας Θεσσαλονίκης ως γέφυρας μεταξύ Κωνσταντινούπολης και Ρώμης. J. Jordān, Χριστιανικά σύμβολα σε νομίσματα και σφραγίδες της πρώιμης βυζαντινής περιόδου. E. Hermann-Otto, Αιλική και εκκλησιαστική τελετουργική ως αντικαταπριζόμενες στη σκηνογραφία. E. Γούναρη, Η γλυπτική της χριστιανικής πόλης των Φιλίππων. E. Χαλκιά, Η παλαιохριστιανική γλυπτική της Νικόπολης. Ph. Pergola, Αναφορά στην τοπογραφία: η επιβεβαίωση χριστιανικών χώρων στις πρωτεύουσες: αμοιβαίες επιδράσεις και πρωτοτυπίες μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Ch. F. Bréhaut, Η χριστιανική αρχαιολογία ως προστατευτική ιδεολογική διδασκαλία. G. Descouvres, Η Διακονία, ένας μέγας σήμερα άγνωστος οικοδομικός τύπος. M. Ferrari Fidel, Μοναστηριακοί πύργοι στην Ανατολή. Η προέλευση και η εξέλιξη τους (παροδείγματα από την Αιγύπτω, το Σουδάν, τη Συρία, το Ισραήλ). M. Wallraf, Υπήρχε μια κωνσταντινέα

Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη; M. Günther, Ο χριστιανισμός της Εφέσου κατά τον Β' αι. και οι Αποστολικοί Πατέρες. L. Ermini-Pani, Κτίριο λατρείας και πόλη. C. Snively, Παλαιά Ρώμη και Νέα Κωνσταντινούπολη: Εξέλιξη των κοιμητηρίων της Ύστερης Αρχαιότητας. A. Acara, Ασπλημνή δίσκος στην πρώιμη Κωνσταντινούπολη. E. Αλέκωνος, Το πρώιμο χριστιανικό επισκοπικό συγκρότημα στους Στόβους (Stobi). Αρχαιολογικές ανακαλύψεις και έρευνες 1986-1996. D. Feissel, Η θέση της λατινικής επιγραφικής στην πρωτοβυζαντινή Ανατολή. J. Rist, Το αποστολικό βικαριότο της Θεσσαλονίκης κατά τους Δ' και Ε' αι. Ένα παράδειγμα για σύγκρουση και συνεργασία μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινούπολης. D. Nuzzo, Ανατολικά στη Ρώμη μεταξύ Δ' και ΣΤ' αι. Φιλολογικές πηγές και μετρωμένες της νεοκρίσης επιγραφικής. A. Falle, Επιγραφική και ιερά γραφή μεταξύ Ανατολής και Δύσης. N. Gauthier, Σάλων Δαλματίας μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινούπολης; Η συνεισφορά της χριστιανικής επιγραφικής.

Πολλές υπήρξαν ακόμα οι ενδιαφέρουσες ανακοινώσεις διαφόρων Ευρωπαίων επιστημόνων και επιστημόνων άλλων χωρών. Ο ρόλος του Συνεδρίου ήταν σπουδαιότερος. Δυστυχώς η παρουσία της Ελλάδας ήταν μικρή και η απουσία της Κύπρου αισθητή. Τα διάφορα εκκλησιαστικά και καλλιτεχνικά κέντρα των βαλκανικών χωρών (Θεσσαλονίκη, Φίλιπποι, Νικόπολη, Stobi, Σάλων κ.ά.) υπήρξαν πυρήνες επίδρασης και εξέλιξης της παλαιοχριστιανικής τέχνης και διάδοσης της εν γένει πνευματικής ζωής της αρχαίας Εκκλησίας.

Κωνσταντίνος Π. Χαράλαμπίδης
Καθηγητής Α.Π.Θ.

Πρόγραμμα Σεμιναρίου Ελληνικού Παιδικού Μουσείου Μάρτιος-Μάιος 2000

Το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου, σε συνεργασία με επιστημονικό προσωπικό πολλαπλών ειδικοτήτων, οργανώνει κύκλο σεμιναρίων με σκοπό να προαγάγει την κατανόηση και εκτίμηση του παιδαγωγικού έργου, του πολιτισμού, της ιστορίας της τέχνης, της επιστήμης και των ανθρώινων σχέσεων. Το κάθε σεμινάριο λειτουργεί αυτόνομα, αλλά όλα μαζί δίνουν ένα διαφορετικό στίγμα στο χώρο της εκπαίδευσης και της μουσειακής λειτουργίας. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ Χώρας, Παιδικό Μουσείο, Κυδαθηναίων 14, 105 58 Αθήνα, τηλ. 01.3312995-6, fax 01.3312997 e-mail hcm@compulink.gr

Ώρες: Παρασκευή 17:30-20:30

Σάββατο: 16:00-19:00*

Οικονομική συμμετοχή:

12000 δρχ.

10.000 δρχ. για τους φοιτητές, τους συνδρομητές και εθελοντές του Ε.Π.Μ.

Τα σεμινάρια, που είναι διάρκειας τριών ωρών, έχουν οικονομική συμμετοχή 6000 δρχ. και 5.000 δρχ. αντίστοιχα.

Για δηλώσεις συμμετοχής επικοινωνήστε στα τηλέφωνα 3312996-7 (09:00-17:00).

ΜΑΡΤΙΟΣ

Οι ιδιαίτεροί της μάλιστα σε περιβάλλον μη τυπικής εκπαίδευσης: Σχολικές και οικογενειακές ομάδες στο μουσείο.

Εισηγητής: Δρ Θεανώ Μουσούρη (Μουσολογία)

ΑΠΡΙΛΙΟΣ, 7 και 8

Αισθητική καλλιέργεια και μορφές έκφρασης των νηπίων.

Εισηγητής: Δρ Δέσποινα Σταματοπούλου (Ψυχολογία με ειδικότητα στην ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της Τέχνης).

ΜΑΪΟΣ, 5 και 6

Εκπαίδευση στα Μουσεία: Σχεδιασμός Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων.

Εισηγητής: Ζαμπέλη Μουραπόη (Παιδαγωγός, Διευθύντρια Ε.Π.Μ.)

ΜΑΪΟΣ, 12 και 13

Πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης: Θεωρητικό πλαίσιο και πρακτική.

Εισηγητής: Ελένη Σβορώνου (Αρχαιολογία-Μουσειολογία, Υπεύθυνη Παιδικού Τμήματος WWF Ελλάς).

7ο Διεθνές Συνεδρίο Μεσαιωνικής Κεραμικής της Μεσογείου

Από τις 11 έως τις 16 Οκτωβρίου έλαβε χώρα στο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Θεσσαλονίκης, από την αιγίδα του Παιδείας Πολιτισμού και με την οικονομική υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 7ο Διεθνές Συνεδρίο Μεσαιωνικής Κεραμικής της Μεσογείου, το οποίο οργανώθηκε από τη Διεθνή Επιτροπή Μελέτης της Μεσαιωνικής Κεραμικής της Μεσογείου (AIECM2, Aix-en-Provence), από το Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων (Θεσσαλονίκη), από το Μουσείο Βυζαντινού Πλατισμού (Θεσσαλονίκη) και από την Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης.

Συνθέσεις, ανακοινώσεις και πινακίδες (posters) παρουσιάσαν τα θέματα: α) *Ανάμειξη σε Ανατολή και Δύση: η βυζαντινή κεραμική από τον 10ο έως τον 15ο αιώνα*, β) *Μέθοδοι παραγωγής και τρόποι διακίνησης της μεσαιωνικής κεραμικής στη Μεσόγειο*, γ) *Από τη*

Ρώμη στο Βυζάντιο, από το Φοσάτ στην Κόρδοβα: εξέλιξη της φραγο-γνωμίας των κεραμικών στη Μεσόγειο, 5ος-9ος αιώνας (τρογγυλή τράπεζα), δ) Η βόρειος Αφρική, η Ανατολή και η Δύση. Νεότερα ευρήματα.

Στο Συνέδριο παρουσιάστηκαν, εξετάστηκαν και συζητήθηκαν για πρώτη φορά στον ίδιο χώρο μεσαιωνικά κεραμικά και σχετικά μενα με την παραγωγή και διακίνηση τους θέματα από τη Δυτική, την Ανατολική Μεσόγειο και τον βυζαντινό κόσμο, και διαπιστώθηκαν οι μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις.

Με αφορμή το συνέδριο, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη οργάνωσε έκθεση κεραμικών με θέμα "Βυζαντινά κεραμικά" ή τέχνη των εγχαρώντων", και το Μουσείο Μπενάκη στην Αθήνα παρουσίασε ένα μέρος της συλλογής των βυζαντινών κεραμικών που κατέχει και το μεγαλύτερο μέρος των οποίων προέρχεται από την Κωνσταντινούπολη. Και οι δύο εκθέσεις συνοδεύονται από καταλόγους στην Ελληνική και την Αγγλική.

Εταιρεία Μελετών Λαυρεωτικής

Η Θ' Επιστημονική Συνάντηση ΝΑ Αττικής στη κατοικία από τον Λαύριο από 13-16 Απριλίου 2000. Το διοργανώσε της ανέλαβε η Εταιρεία Μελετών Λαυρεωτικής και τελεί υπό την αιγίδα του ΥΠΠΟ, του Δήμου Λαυρεωτικής, της Νομαρχίας ΝΑ Αττικής και του Τεχνολογικού και Πολιτιστικού Πάρκου του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Η παρούσα Επιστημονική Συνάντηση του Λαυρίου έχει ήδη πολλές και ενδιαφέρουσες συμμετοχές από Έλληνες και ξένους επιστήμονες. Πρόθεση της οργανωτικής επιτροπής είναι να περιβάλει την Επιστημονική Συνάντηση του 2000 με εκδηλώσεις τέχνης και πολιτισμού υψηλού επιπέδου από καταξιωμένους καλλιτέχνες της ΝΑ Αττικής και όχι μόνο, που θα διαρκέσουν περίπου είκοσι μέρες.

Λαυρεωτική

Η Εταιρεία Μελετών Λαυρεωτικής έχοντας αναλάβει από την Επιστημονική Επιτροπή τη διοργάνωση της Θ' Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ Αττικής γνωστοποίησε, ότι αυτή θα πραγματοποιηθεί στο Λαύριο κατά το διάστημα 13-4-2000 έως 16-4-2000 και θα τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Νοτιοανατολικής Αττικής και του Δήμου Λαυρεωτικής, και του Τεχνολογικού και πολιτιστικού Πάρκου του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Στη διάρκεια των εργασιών της συνάντησης, επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων θα προβούν σε ανακοινώσεις επί ποικίλων θεμάτων (Ιστορικών, Αρχαιολογικών, Λαογραφικών, Οικολογικών-Προστασίας Περιβάλλοντος κ.λπ.), σχετικών με την περιοχή που εκτείνεται από τον Ήμιπτο-Πεντέλη μέχρι το Σούλιο.

Οι ανακοινώσεις θα δημοσιευθούν στα Πρακτικά της Συνάντησης, που θα εκδοθούν μετά τη λήξη των εργασιών.

Αλέξανδρος Ελλάδιος ο Λαρισιαίος

Η Αντιδημαρχία Πολιτισμού και Νεολαίας, ο Πολιτιστικός Οργανισμός του Δήμου Λάρισσας και το Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισσας οργάνωσαν στις 4-5 Σεπτεμβρίου 1999 διεθνή Επιστημονική Συνάντηση με θέμα "Αλέξανδρος Ελλάδιος ο Λαρισιαίος".

Ο Αλέξανδρος Ελλάδιος (1686 -) ήταν λόγιος και γιατρός, Σπούδασε και έζησε για μεγάλο χρονικό διάστημα στη Δύση: Οξφόρδη, Λονδίνο, Αμστερνταμ, Άλλη, Πράγα, Altdorf (Παλαιόκωμη) και αλλού. Ωστόσο, οι χώρες της Εσπερίας όπου ζει και εργάζεται δεν στάθηκαν τόσο δυνατές ώστε να Ενώσει την κατοικημένη του από τη θεσσαλική Λάρισσα. Ήγερσε πάντα ως Λαρισιαίος. Τα ταξίδια του έδωσαν την ευκαιρία να έχει επαφές με λόγιους και επιφανείς προσωπικότητες της εποχής του. Διατηρώντας και την ιστρική ιδιότητα, τα ενδιαφέροντά του παρέμειναν πάντοτε κυρίως θεολογικά, φιλολογικά και ιστορικά. Η πλούσια συγγραφική του δραστηριότητα δεν έχει ακόμη εξ ολοκλήρου μελετηθεί.

Ο Αλέξανδρος Ελλάδιος αποτελεί μια σημαντική μορφή, που κατόρθωσε να κάνει αισθητή την παρουσία της στα πνευματικά πράγματα της Δύσης κατά τον πρώιμο 18ο αιώνα. Διατυχώς, πολλές πτυχές του έργου και της δράσης του παραμένουν άγνωστες.

10ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο "Η αρχιτεκτονική και η ελληνική πόλη στον 21ο αιώνα"

Ο Σύλλογος Αρχιτεκτονικών ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ οργάνωσε στην Αθήνα, από 8 μέχρι 11 Δεκεμβρίου 1999, το 10ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο, οι εργασίες του οποίου έγιναν στο Ζάππειο, με παράλληλες εκθέσεις αρχιτεκτονικού έργου, διαγωνισμών, ασίας κ.λπ.

Με το συνέδριο αυτό συνεχίστηκε η παράδοση των αρχιτεκτονικών συνεδρίων, τα οποία, από το 1961 μέχρι σήμερα, έχουν γράψει ι-

στορία, τόσο με την επιλογή των θεμάτων, που αναφέροντο σε κρίσιμα προβλήματα των ελληνικών πόλεων και κτηρίων, όσο και με την τεκμηριωμένη ανάλυση και τις ρεαλιστικές προτάσεις αντιμετώπισής τους.

Μάλιστα, πολλές εκδηλώσεις των συμπερασματικών αυτών των συνεδρίων μπορούν να χαρακτηριστούν "πρωτοφανείς", σε σχέση με τα θέματα κοινωνίας-οικονομίας-πολεοδομίας, παιδείας-τεχνολογίας, περιβάλλοντος και πολιτισμικής κληρονομιάς.

Επιγραμματικά αναφέρουμε τον τίτλο, τη χρονολογία και τον τόπο διεξαγωγής των προηγούμενων συνεδρίων:

Α' Συνέδριο - 1961 - Δελφοί: "Πολεοδομία - Εθνικό πρόβλημα".
Β' Συνέδριο - 1962 - Θεσσαλονίκη:

"Αστική κατοικία - Πολεοδομία".

Γ' Συνέδριο - 1963 - Ναύπλιο: "Η συμβολή του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού στην ανάπτυξη της χώρας".

Δ' Συνέδριο - 1964 - Βόλος: "Κτήρια μορφώσεως και επιμorfώσεως".

Ε' Συνέδριο - 1965 - Αθήνα: Τα προβλήματα της μείζονος περιοχής Αθηνών".

ΣΤ' Συνέδριο - 1966 - Πάτρα: "Η Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα και η σύγχρονη τεχνολογία".

Ζ' Συνέδριο - 1978 - Αθήνα: "Το επάγγελμα του αρχιτεκτόνα".

Η' Συνέδριο - 1984 - Αθήνα: "Το πρόβλημα κατοικίας".

Θ' Συνέδριο - 1988 - Αθήνα: "Η αξιολόγηση της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας".

Έντεκα χρόνια μετά το τελευταίο συνέδριο, πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το 10ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο "με κυρίαρχο στόχο την Ανάπτυξη, Ανάδειξη και Προστασία της αρχιτεκτονικής ταυτότητας των πόλεων μας".

Οι εισηγήσεις αναπτύχθηκαν πάνω στις ακόλουθες έξι θεματικές ενότητες:

1. Αστικός σχεδιασμός
2. Δημοσίον υπαιθρίων χώρων
3. Δημόσια κτήρια
4. Αστική κατοικία
5. Αρχιτεκτονική-Πολιτιστική κληρονομιά
6. Χώροι κυκλοφορίας

Υπήρξαν πολλές και ενδιαφέρουσες εισηγήσεις από διαφορετικές απόψεις γιανός, αλλά και με ένα κοινό σημείο, την αγνότητα για τη σημερινή κακή κατάσταση των πόλεων μας και την αναζήτηση τρόπων χωροταξικού-πολεοδομικού-αρχιτεκτονικού σχεδιασμού με γνώμονα τον άεονα Άνθρωπο - Κοινωνία Αρχιτεκτονική - Πόλη.

Κυρίως όμως, το μέγα ζήτημα ήταν "ο νέος ρόλος του αρχιτεκτόνα" στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα, από την παιδεία και την επαγγελματική δραστηριό-

τητα μέχρι της συμμετοχής στα κοινά.

Ανάλογα προβλήματός μας εμφανίστηκε και στις προσευδειακές εκδηλώσεις που είχαν πραγματοποιηθεί στις πόλεις Καβάλα, Πάτρα, Θεσσαλονίκη και Λάρισα. Τα συμπεράσματα αυτών των προσευδερνών παρουσιάστηκαν στο συνέδριο από τις αντίστοιχες οργανώσεις επιτροπές.

Κύριο χαρακτηριστικό, που χρωμάτισε το 10ο Πανελλήνιο Συνέδριο, ήταν η μεγάλη συμμετοχή συνέδρων, με πολυάριθμες παρεμβάσεις, καθώς και οι αιχμηρές και εύστοχες ερωτήσεις νέων αρχιτεκτόνων, που έδσαν το στίγμα της σκληρής πραγματικότητας.

Έντονα συναισθηματική φόρτιση δημιούργησε η τήρηση ενός λεπτού σιγής στη μνήμη τριών μεγάλων "απόντων" αρχιτεκτόνων του Αριστομένου Προβλεγγίου, του Παναγιώτη Κουλεζέρου και του Κυριάκου Κρόκου.

Μαρία Κορμά
Αρχτέκτων

Υ.Γ. "Η πραγική παρουσία της απουσίας" του Αριστομένου Προβλεγγίου ήταν ιδιαίτερα αισθητή στο συνέδριο, κυρίως στους μεγαλύτερους. Δεν πρόλαβε να κάνει την εισήγησή του, αφού έφυγε ναυρτρία (η κηδεία του έγινε τη Δευτέρα 1.11.1999). Όμως, το πνεύμα του αρχιτέκτονα, του ζωγράφου, του ποιητή, του καθηγητή, του αγωνιστή, του συνδικαλιστή, του γλαφυρού ομιλητή, του ασημένιου κριτή, του οικτιζόμενου ανθρώπου, ήταν εκεί, κοντά μας.

M.K.

Το χρώμα στην αρχαία Ελλάδα

Διεθνές συνέδριο για το ρόλο του χρώματος στην αρχαία ελληνική τέχνη και αρχιτεκτονική, 700-31 π.Χ., θα πραγματοποιηθεί από 12-16 Απριλίου στη Θεσσαλονίκη.

BIBLIA

Ημερολόγιο του 2000

Συνεχίζοντας να λαμβάνουμε ημερολόγια, παρουσιάζουμε τα πιο αξιολόγια. Έτσι, σειρά έχει το ημερολόγιο που κυκλοφόρησε το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, αφιερωμένο στον Γεώργιο Λαμπάκη, που υπήρξε από τους ιδρυτές της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας και πρώτος γενικός Γραμματέας της. Πρωτοστάτης στη δημιουργία Χριστιανικού Μουσείου, και ως γραμματέας της βασιλίσσας Όλγας ταξίδεψε στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Από τα ταξίδια του αυτά έμεινε πλούσιο φωτογραφικό υλικό. 52 φωτογραφίες, σχολιασμένες από τον ίδιο

τον Λαμπάκη, απαρτίζουν τέσσερις ενότητες: μνημεία, απόψεις πόλεων, τοπία και κοινωνική ζωή. Το λεύκιωμα αυτό είναι φόρος τιμής για τον εμπνευστή του Β.Χ.Μ. και για τον καιρό που πέρασε.

Ημερολόγιο 2000 Εφορεία Παλαιανθρωπο- λογίας-Σηπαιολογίας Υπ. Πολιτισμού, Αθήνα 1999

Ένα ημερολόγιο που σε ευχαριστεί όταν το κοιτάς αλλά και σε βάζει σε σκέψεις όταν το διαβάζεις. Αφιερωμένο στο σπήλαιο της Θεοπέτρας, μας προσφέρει μια άριστη επιλογή φωτογραφικών ευρημάτων, την παρουσίαση του σπηλαιο από την ανασκαφή Νίνα Κυπαρίση-Αποστολάκη και έναν βαθυστόχαστο πρόλογο της Προϊσταμένης της εφορείας, Βίβης Βασιλοπούλου, για ένα σπήλαιο που περικλείει ανθρώπινα ίχνη 50.000 ετών.

Το Έργο του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας Χρύσα Μαλτέζου

Εκδ. Ε.Ι.Β.Μ.Σ.Β., Βενετία 1999

Κυκλοφόρησε πρόσφατα σε καλαίσθητη έκδοση *Το Έργο του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας*. Στις 53 σελίδες του παρουσιάζονται σε εναργή, διεξοδικά κείμενα, που συντάξε και επιμελήθηκε η Διευθύντρια του Ινστιτούτου, Καθηγήτρια Κ. Χρύσα Μαλτέζου, τα πεπραγμένα του ιδρύματος στο διάστημα Ιουνίου 1998-Δεκεμβρίου 1999. Το σημαντικότερο έργο του Ινστιτούτου συνοψίζεται στα ακόλουθα:

Α. Ανακινήθηκε και εξευραίσθη η παλαιά Φλαγίνιους Σχολή, όπου η σημερινή έδρα του Ινστιτούτου, και καλλυπίσθηκε η Αίθουσα Εκδηλώσεων, η παλαιά Sala del Capitolo της Αδελφότητας, με επιλεγμένες εικόνες του 17ου-18ου αιώνα και εκκλησιαστικά μίμια.

Β. Ανακινήθηκε και εκσυγχρονίσθηκε το Μουσείο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Εικόνων, το οποίο και εγκαταστάθηκε με επισημότητα από την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Εσωτερικών. Το Μουσείο εντάχθηκε στα συστήματα Progetto Venezia d'Architettura και Metropolis International (London).

Γ. Διοργανώθηκε, με πρωτοβουλία του Ινστιτούτου, έκθεση κειμηλίων στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, με τίτλο "Η Βενετία των Ελλήνων, η Ελλάδα των Βενετών. Σημεία στον χώρο και του

χρόνο". Την ιστορική εισαγωγή του σχετικού καταλόγου συνέγραψε η κ. Χρύσα Μαλτέζου, επιστημονική σύμβουλος του έργου, τα δε λήμματα η βιβλιοθήκιστρια και οι υποφωτιστές του Ινστιτούτου.

Δ. Ανακινήθηκε το "Συντηρητήριο" του Ινστιτούτου, όπου και συντηρήθηκαν οι τέσσερις ειδικές-επιτόμιες Ινστιτούτο στην έκθεση "El Greco. Ταυτότητα και μεταμόρφωση. Κρήνη, Ιταλία, Ισπανία", καθώς και οι εικόνες που παρουσιάστηκαν πέρυσι στην παραπάνω έκθεση στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών.

Ε. Εορτάσθηκε με ιδιαίτερη λαμπρότητα και ποικιλία εκδηλώσεων η 50έτηρη από την ίδρυση της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας Βενετίας, με την παρουσία του Οικουμενικού Πατριάρχη, κ.κ. Βαρθολομαίου, και του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, κ. Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου. ΣΤ. Επαυξήθηκε η σειρά των δημοσιευμάτων του Ινστιτούτου με δέκα επιπλέον εκδόσεις, συνεχίσθηκε η εμπλουτισμός της βιβλιοθήκης του και εγκαταστάθηκε σύστημα διαδίκτυου και ηλεκτρονικού ταχυδρομίου.

Ζ. Το Ινστιτούτο φιλοέκτισε έξι υποτόπους, περισσότερους από εκατό ερευνητές, Έλληνες και ξένους, και υποδεχθηκε πλείδα επισκεπτών.

Η. Συμπερίεσε σε μεγάλο αριθμό επιστημονικών συνεδρίων, ανέπτυξε τιμητικές διακρίσεις στον Antonio Carile, Καθηγητή Βυζαντινής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Μπολόνια, και στον Marino Zozzi, Διευθυντή της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης, αλλά και τιμήθηκε με το Βραβείο Αθηνών του Δήμου Αθηνών "για το πλούσιο και γόνιμο έργο του διάδοσης και προβολής των ελληνικών πολιτιστικών αξιών".

Ταυτότητες και Φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα

Ε. Παπαταξιάρχης και Θ. Παροδέλλη

Εκδ. Αλεξάνδρεια, Β' έκδοση
Αθήνα 198

Πρόκειται για σημαντική μελέτη "μιας νέας περιοχής του κοινωνικού γίγνεσθαι", όπου οι συγγραφείς εξετάζουν την πολιτισμική κατασκευή της ταυτότητας και ειδικότερα αναλύουν το πολιτισμικό περιεχόμενο του ανδρικού και της θηλυκότητας σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, καταλήγοντας στο ότι "υπό το πρίσμα του φύλου, αμφισβητείται η στατική και μονοδιάστατη θεώρηση του ελληνικού πολιτισμού, και καταδεικνύεται ο ενιαίος αλλά και αποσπασματικός, ο ομοιομορφικός αλλά και πολυσχιδής του χαρακτήρας.

Αρχαίες γεύσεις της ελληνικής Κалаβρίας

G. Fotia και S. Nucera
Εκδ. Ελληνικά Γράμματα
Αθήνα 1998

Συνταγές αλλά και πολύτιμες λαογραφικές πληροφορίες από έναν χώρο που επί αιώνες διαπύριε την "ελληνικότητα του". Σε μετάφραση του Τίτου Πετρίδη, το μικρό αυτό βιβλίο μάς φέρνει κοντά στα ήθη και τα έθιμα των ελληνόφωνων χωριών της Κалаβρίας, που, εκτός από τη γλώσσα, δειξάν από την αρχαιότητα τη θρησκεία αλλά και τις διατροφικές τους παραδόσεις.

Το Κοιτί της Γραφής Επιμ. Μπίλη Βραή

Εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 1999

Εκπληκτικό κομμάτι γνώσεων είναι αυτό το "Κοιτί της Γραφής". "Πάνω σε τι και με τι" είναι ο υπότιτλος του. Πρόκειται για σημαντική προσφορά που αφορά κυρίως τους Εκπαιδευτικούς του Δημοτικού αλλά και τους Νηπιαγωγούς, αφού τους προσφέρει τη δυνατότητα να γίνει το μάθημα παιχνίδι. Ένα παιχνίδι όμορφο και επικοινωνιακό, ένα παιχνίδι με χρώματα, γνώσεις και φαντασία, που οδηγεί στην κατανόηση και από εκεί στην αγάπη της μάθησης. Το κοιτί αυτό πρέπει να υπάρχει σε κάθε τάξη του Δημοτικού σχολείου για να βοηθά τα παιδιά να ξεχνούν πως βρίσκονται σε έναν χώρο "αυστηρής μάθησης" και ναιώθουν μέσα στο παραμύθι της ιστορίας που ρέει, που κινείται, που δημιουργεί και δημιουργείται. Το κοιτί περιέχει βιβλίο του εκπαιδευτικού, ανολόγιο με παραμύθια και κείμενα για τη γραφή και το αλφάβητο, αφίσσα για το αλφάβητο, κρημνίση πανκιάδα, δείγματα άλλων υλικών επάνω στα οποία έχουν γραφεί τα πιο σφαρά κείμενα καθώς και στυλ, γραφίδα από καλάμι, πένα και φτερό, και ακόμα κινεζικό πινέλο. 24 καρτέλες με τα γράμματα του αλφάβητου σχεδιασμένα "με το σώμα" και το εισαγωγικό-επεξηγηματικό κείμενο στο βιβλίο του εκπαιδευτικού αποτελούν ένα θαυμάσιο θέμα επεξεργασίας για τις χεμονιάτικες βροχερές μέρες που τα παιδιά μένουν μέσα στην τάξη και διοχετεύουν όλη τους την ενεργητικότητα και την υπερκινητικότητα στην πρωτότυπη αυτή γραφή. Εκτός όμως από το σχολείο, το Κοιτί αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στο σπίτι, εάν υπάρχει κάποιος που ασχολείται με το παιδί.

"Το κοιτί της Γραφής" διατίθεται σε βιβλιοπωλεία ή στην τιμή των 18.000 δρχ.

Τεχνολογία Ενημερωτικό Δελτίο του ΠΤΙ της ΕΤΒΑ

Αθήνα 1999

Κυκλοφόρησε πλούσιο το νέο τεύχος της Τεχνολογίας, του ενημερωτικού Δελτίου του Πολιτιστικού Τεχνολογικού Ιδρύματος ΕΤΒΑ, στο οποίο εγκαινιάζεται ο θεσμός των θεματικών αμερολογίων.

Το τεύχος αυτό της Τεχνολογίας είναι αφιερωμένο στην καταγραφή, ως βασικού τρόπου διάσωσης της βιομηχανικής κληρονομιάς στην Ελλάδα. Επιχειρεί να παρουσιάσει το έργο φορέων, όπως αυτό των Εφορειών Νεωτέρων Μνημείων, του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών κ.ά., και να συμβάλει στην αλληλοενημέρωση, αλλά και στη συνεργασία τους, προκειμένου να καταγραφούν, να αποτυπωθούν, να αξιολογηθούν, ακόμη και να προβληθούν ως μουσειακό χώρο βιοτεχνικά και βιομηχανικά κτήρια της Ελλάδας.

Στο αφιέρωμα αυτό, συμμετέχουν με άρθρα οι καθηγητές του Ε.Μ.Π. Διονύσης Ζήβας, Γιάννης Παλιός, Γιάννης Κίρης, η βουλευτής αρχιτέκτων Νίκος Σηφουνάκης, οι αρχιτέκτονες Σταύρος Μαμαλούκος, Πέτρος Κουρφόπουλος, Στέφανος Νομικός, Νίκος Μπελαβίλας κ.ά.

Εκτός από το πολύ ενδιαφέρον θεματικό αφιέρωμα, το περιοδικό περιλαμβάνει, όπως πάντα, άρθρα και πληροφορίες που οργανώνονται γύρω από κεντρικά θέματα, όπως πολιτιστική διαχείριση, έρευνα, συντήρηση, μουσεία, εκδόσεις. Σ' αυτές τις ενότητες περιλαμβάνονται, ανάμεσα σε πολλά αξιολογία άρθρα, αυτά των καθηγητών του Ε.Μ.Π. Θεοδόση Τάσιου και Μανόλη Κορρέ, της Χριστίνας Αγγριαντών, της Όλγας Τρανκού, του Κώστα Δεμιανιδή και της Χαρίσιδας Κολιάκου.

Τέλος, όπως σε κάθε τεύχος, η εκτεταμένη περίληψη της ύλης στην αγγλική γλώσσα καταπορίζει άριστα τον ξένο αναγνώστη για τη θεματολογία του περιοδικού.

Η Τεχνολογία στέλνεται δωρεάν στα ενδιαφερόμενα νομικά και φυσικά πρόσωπα και διατίθεται στα γραφεία του Πολιτιστικού Τεχνολογικού Ιδρύματος της ΕΤΒΑ (Αμερικής 13, box 0909ος, τηλ. 361 4824-5, 361 4827).

Περσικό πόλεμο Άβα Γαλιούρη

Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1999

Με την ευκαιρία της εξιστόρησης των Περσικών πολέμων, η Άβα Γαλιούρη, αρχαιολόγος, έμειρε

στο παιδικό βιβλίο, δράττεται της ευκαιρίας για να εκθέσει την οργάνωση της πόλης, κυρίως της Αθήνας αλλά και της Σπάρτης. Κοινωνία, θεοί, τέχνη, προσωπικότητες παρουσιάζονται με ζωντάνια που τονίζεται από την πλούσια και επιμελώς επιλεγμένη εικονογράφηση. Η ιστορία εξετάζεται μπροστά μας, με γοργά ρυθμούς, σε σύστημα κεφαλαίων. Επεί το ενδιαφέρον του παιδιού κεντρίζεται να δει τι λέει παρακάτω. Στο τέλος του βιβλίου οι επεξηγήσεις των εκδόσεων αναλυτικά δίνουν μια πρόσθετη ευκαιρία για να εμβαθύνει ο αναγνώστης σε ειδικά θέματα όπως η θρησκεία και οι θεοί, η μυθολογία και οι παραστάσεις σε αγεία, ο πόλεμος και οι πολεμιστές, τα καρβία αλλά και διάφορες βιογραφίες σημαντικών προσωπικότητων. Το βιβλίο αυτό διαβάζεται εύκολα από παιδιά όπως διαβάζεται και ευχάριστα σε παιδιά...

Ανδρέας Γεωργιάδης, ο Κρης, 1892-1981

Στέλιος Λυδάκης
Εκδ. Φιλολογικός Σύλλογος
Χανίων "Ο Χρυσόστομος", 1999

Ο Φιλολογικός Σύλλογος "Ο Χρυσόστομος", γιορτάζοντας τα 100 χρόνια από την ίδρυση του, κυκλοφόρησε μια ιδιαίτερα προσεχημένη έκδοση σε κείμενα. Στο βιβλίο αυτό είναι σημειωμένο το ποσό που έργο του δεν είχε τύχει μέχρι στιγμής μιας ευρύτερης μελέτης και προβολής.

Ο Ανδρέας Γεωργιάδης, ο μεγάλος τεχνίτης του χρωστήρα, ανήκει στην ομάδα των καλλιτεχνών που πολλοί τους κατατάζουν στην ακαδημαϊκή ζωγραφική. Μετά τις πρώτες σπουδές στην Αθήνα, θα φοιτήσει σε μεγάλες σχολές του Παρισιού, ενώ μελετά και τη σπουδαία ζωγραφική στα ονομαστά μουσεία Μοναχίας, Τολόδο, Εσκόριαλ, Βρυξελλών, Αμβέρσας και Γάνδη. Ο ΕΙ Greco είναι γι' αυτόν μια σημαντική παρουσία, αλλά και ο Delacroix.

Καθηγητής στην Α.Σ.Κ.Τ από το 1947, θα εξακολουθήσει με συνέπεια την τέχνη του και, όπως σημειώνει εύστοχα ο Λυδάκης: «δεν είναι ο ερπετομένος νοσταλγός, αλλά ο συνεχιστής αξιών που δεν έχουν τίποτε το ερήμωτο».

Το βιβλίο, με πλούσια εικονογράφηση, αποτελεί μια ολοκληρωμένη μονογραφία του μεγάλου Κρητικού ζωγράφου. Πιστεύουμε ότι ιδιαίτερα στις μέρες μας, που η σύγχρονη τέχνη διερχεται μια μεγάλη κρίση αξιών, η μελέτη του έργου του Γεωργιάδη θα μας εμψυχώσει και θα συμβάλει στην αυτογνωσία μας. Το βιβλίο αποτελεί μεγάλη συμβολή στην ιστορία της νεοελληνικής Τέχνης και αξίζει ου-

χαριτήρια όλοι όσοι είχαν την πρωτοβουλία για ένα τέιοιο εγχείρημα.

Καθηγήτριας Νικ. Θ. Χαλέβας

Α Αθήνας ως εκπαιδευτική πόλις

Συλλογικό έργο

Εκδ. "Ο Μικρός Ρωμηός"

Αθήνα 1999

Με τη φροντίδα του Μουσείου Ιστορίας της Παιδείας του Παλιού Ιατρείου Αθηνών, ο συλλογικός αυτός τόμος παρουσιάζει το ιστορικό πλαίσιο της εξέλιξης των πρώτων σχολικών μονάδων στην πρωτεύουσα από την ίδρυσή της.

Στα επί μέρους μελετήματα ερευνούμε για το ιδιαίτερο ενδιαφέρον τους τις αναλύσεις και παρουσιάσεις των σχολικών κτιριακών μονάδων της Αθήνας από την κατασκευή ειδική μελέτη για τον κτιριακό αυτών αρχιτέκτονα και καθηγητή στο Ε. Μ. Πολυτεχνείο κα Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη.

Θα μπορούσε όμως η έκδοση να προβλέπει τη μείντα του νομισματοπνισμού των συγγραφέων σε κάθε επί μέρους κείμενο και όχι μόνο στον πίνακα περιεχομένων, αλλά και να δώσει περισσότερο προσοχή στον ακριβή τίτλο διαφόρων αρχείων απ' όπου έχουν ληφθεί στοιχεία για το έργο.

Ν. Θ. Χ.

Ιστορία της Τέχνης στην Ελλάδα. Ζωγραφική και Γλυπτική του 20ού αιώνα, Τόμος 1

Μιλτιάδης Μ. Παπανικολάου
Εκδ. ΑΔΑΜ, Αθήνα 1999

Ένα σπουδαίο εγχείρημα, αυτό του Μ. Μ. Παπανικολάου, να συμπεριλάβει σε έναν τόμο την Ιστορία της Ζωγραφικής και της Γλυπτικής στον 20ό αιώνα στην Ελλάδα. Από το 1900 μέχρι το 1999, με επιστημονικότητα αλλά συγχρόνως με γλαυρότητα, ο συγγραφέας προσεγγίζει αποτελεσματικά την Ιστορία της Τέχνης στη χώρα μας, προσφέροντας στο καινό και στους ειδικούς έναν οδηγό στους δύσβατους δρόμους της εξέλιξης της Τέχνης στον ελληνικό χώρο. Ο Παπανικολάου πετυχαίνει να δώσει μια ολοκληρωμένη κριτική θεώρηση συνολικής κατανόησης στην εξέλιξη της ιστορικής πορείας των τεχνών με μεθοδολογική αυστηρότητα και σαφήνεια. Βιβλίο χρήσιμο όσο και απαραίτητο στον κλάδο.

Η άρτια, από κάθε άποψη, τυπογραφική εμφάνιση από τις εκδόσεις ΑΔΑΜ προσθέτει άλλο ένα "έργο τέχνης" στη βιβλιογραφία μας.

Ν. Θ. Χ.

Περπατώντας στην Αθήνα Σχολή Χιλ

Εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 1999

Ένας οδηγός της πόλης για παιδιά, γραμμένος – εν μέρει – από παιδιά. Απαλλαγμένος από τη βαρετή σοφία που απαιτεί ένας οδηγός για μεγάλους, το εύχρηστο αυτό βιβλιαράκι παρέχει ακριβώς ό,τι θέλει κανείς να ξέρει για μια πόλη που επισκέπτεται ή και ακόμα για την πόλη στην οποία ζει μια δεν γνωρίζει απ' άκρη σ' άκρη. Μνημεία και γειτονιές, περπατάει σε λόφους και ανοικτούς χώρους, φυτά και ζώα, και χρήσιμες πληροφορίες όπως: συγκοινωνίες, "πού θα παίξουμε", "τι θα δούμε", "πού θα φάμε", "πού θα φωνάσουμε και τι", ή άλλες ακόμη απορίες που έχει ο επισκέπτης μιας πόλης βρισκόμενη την καλύτερή του απάντηση στον οδηγό αυτών. Επιπλέον, η πλούσια και σωστή εικονογράφηση επιτρέπει στον επισκέπτη να αναγνωρίζει τα κτήρια-σταθμούς. Είναι σίγουρο πως ο Οδηγός αυτός θα βοηθήσει και πολλούς μεγάλους.

Στις απαρχές της Νεοελληνικής Ιδεολογίας

Νικόλας Βερνίκος

Νικόλας Βερνίκος

Εκδ. Αφών Τσιλιέρη, Αθήνα 1999

"Το χρονικό της Δρόπολης" είναι από τα σημαντικά κείμενα της νεοελληνικής ιστορίας, αφού στις αρχές του 18ου αιώνα (περ. 1750) διατυπώνει μια γενεαλογική διεκδίκηση. Όπως επιστημαίνονται οι συγγραφείς στο "προεισαγωγικό" σημειώμα τους, "αφορμή για την προσπάθειά μας αυτή μας έδωσε η πεποίθηση ότι το ευρύτερο ιστορικό περιβάλλον που γέννησε το κείμενο (αυτό)... είναι εκείνο που οδήγησε στη διαμόρφωση της νεοελληνικής εθνικής ταυτότητας και επέτρεψε την ελληνική παλιγγενεσία". Το κείμενο πλαισιώνεται σημαντικά με εικονογράφηση από χάρτες και εικόνες και αναφέρονται πηγές απρόσβες στο σημερινό αναγνωστικό κοινό.

Προσευχή Πάνω στην Ακρόπολη

Ερνέστος Ρενάν

Μετάφρ. Ιφιγένεια

Μπουτουροπούλου

Εκδ. Κοροντζής, Αθήνα 1999

Δίγλωσση έκδοση με το πρωτότυπο γαλλικό κείμενο σε πιστή ανατύπωση της έκδοσης του 1920, του οίκου A. Ferroud - F. Ferroud, και με μερική εικονογράφηση του S. Solomko. Η ελληνική μετάφραση της Ιφιγένειας Μπουτουροπού-

λου απαγγέλθηκε σε επίσημη εορταστική εκδήλωση, που έγινε στην Πνύκα το 1993, με αφορμή τα εκατό χρόνια από το θάνατο του Ερνέστου Ρενάν. Όπως σημειώνει η Ι. Μπουτουροπούλου, η *Προσευχή Πάνω στην Ακρόπολη* "φέρει το μήνυμα, για μια ακόμη φορά, πως οι αξίες του Ελληνισμού υπήρξαν και εξακολουθούν να είναι σημείο αναφοράς και δικαιοσύνη του ανθρώπου". Πρόκειται για κείμενο που πρέπει να το έχουμε διαθέσιμα όλοι μας, εμείς και τα παιδιά μας.

Ποικιλία Δοκίμια

Αλέξης Γ. Κ. Σαββίδης

Εκδ. Ιωλίκος, Αθήνα 1999

Στο βιβλίο περιλαμβάνονται ιστορικά, φιλολογικά και βιβλιοκριτικά δοκίμια που δημοσιεύτηκαν στη "Μεταμόρφωση" από το 1991 έως το 1999, με προσθήκη σημειώσεων και βιβλιογραφίας και με παράρτημα επιλογής βιο-εργογραφικών "σκίτσων" σημαντικών ιστορικών και φιλολόγων. Είναι σημαντικό να συγκεντρώνονται άρθρα που κατά καιρούς βλέπουν το φως της δημοσιότητας μέσα από εφημερίδες, γιατί ο χώρος που τους είναι αφιερωμένος και ο χαρακτήρας της δημοσίευσής δεν επιτρέπει την προσθήκη σχολίων και σημειώσεων που "τελειώνουν" μια εργασία. Έτσι, τα 63 αυτά άρθρα που σταχυολόγησε ο συγγραφέας μεταξύ των 112 που συνολικά είχαν δημοσιευθεί αποτελούν σημαντικότητας προσφορά στα γράμματα. Θίγοντας με τη γνώση του ευρυμάθειας και προσωπική σοφία τόσα θέματα όσα και τα άρθρα, ο συγγραφέας απλώνει μπροστά μας μέρος του θησαυρού της ελληνικής ιστορίας. Το βιβλίο αυτό διαβάζεται εύκολα και τόσο ευχάριστα που ο αναγνώστης δεν το κλείνει παρά όταν το έχει τελειώσει.

- Ιστορία των αρχαίων

Ευρυτανών

- Ιστορία της Ευρυτανίας στους νεότερους χρόνους (1393-1821)

Μάρκος Α. Γκιόλιας

Εκδ. Πορεία, Αθήνα 1999

Δύο βιβλία που φέρνουν στο φως την ιστορία και τον πολιτισμό της Ευρυτανίας. Παρ' ό,τι η Ευρυτανία βρίσκεται στην Κεντρική Ελλάδα, είναι ελάχιστα γνωστή ή ακόμα και τελείως άγνωστη. Ο συγγραφέας στην Ιστορία των Αρχαίων Ευρυτανών όχι μόνο φέρνει στο φως τα ιστορικά ζητήματα που με μέθοδο και επιστημονική τεκμηρίωση αναχνει, αλλά προσφέρει και γόνιμο έδαφος για περαιτέρω επιστημονική έρευνα. Η

μελέτη των Ευρυτανών σε σχέση με τα άλλα αιτωλικά φύλα και η έρευνα που αφορά τις σχετικές ομηρικές παραδόσεις οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι Ευρυτάνες τοποθετούνται στο πλαίσιο των φυλών της Κεντρικής Ελλάδας και απεικονίζονται στην ελληνική τους γένεση. Το σπουδαίο αυτό βιβλίο αποδίδει στους Ευρυτάνες την αρχαία ιστορία τους, η οποία μέχρι τώρα ήταν και αποσπασματική και σχεδόν αγνοημένη από τη βιβλιογραφία. Ο τόμος συμπληρώνεται με πλούσια εικονογράφηση και με μια άλλο τόσο πλούσια βιβλιογραφία, καθώς και με δύο ακόμη μελέτες του συγγραφέα για τους Μεσοστύχιους της Ναυπακτού και τη θέση του Θουκυδίδη για τους Ευρυτάνες καθώς και για την Ευρυτανία στους σύγχρονους γεωγραφικούς χάρτες. Με το βιβλίο αυτό, καθώς και με το δεύτερο για την Ιστορία της Ευρυτανίας στους νεότερους χρόνους, το οποίο προλογίζει ο Σπύρος Ι. Αδραγάς, ο Μάρκος Γκιόλιας επάδια κατακτά τον τίτλο του ιστορικού της Ευρυτανίας, μια και ανασκευάζει την επικρατούσα άποψη ότι η ιστορία της περιοχής γράφτηκε μόνο με το γιγατόνι και το καρσιφύλι του αρματολού, τονίζοντας τη σημασία των γραμμών και των τεχνών που προσδιόρισαν την πολιτιστική φυσιογνωμία της Ευρυτανίας.

Νικ. Θ. Χαλέβας
Καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου

Το Λεξικό της Ελληνικής Μουσικής Τάξης Καλοεργόπουλος
Εκδ. Γιαλλέλη, Αθήνα 1999

Ο τέταρτος τόμος (Μαξ-Παρ) του μνημειώδους έργου του συνθέτη-μουσικολόγου Τάκη Καλοεργόπουλου κυκλοφόρησε πρόσφατα. Θα επαναλάβουμε πως προκρίνεται για σημαντικότητα προσφορά στη γνώση τη ελληνικής μουσικής και της ιστορίας της και για έργο μοναδικό στο είδος του στη διεθνή βιβλιογραφία.

Περί Τεχνικών Μεγάλου Αλεξάνδρου
Γρηγόρης Ζωρζός
Εκδ. Τεχ. Επιμ. Ελλάδος
Αθήνα 1998

Ο Γρηγόρης Ζωρζός, είναι οικονομολόγος, όμως η αγάπη του για την Αρχαία Ελλάδα τον οδηγεί σε μία ενδελεχή ιστορική έρευνα. Αντλώντας στοιχεία από πρωτογενείς πηγές, φέρνει στο φως για πρώτη φορά έναν άγνωστο επιστημονικό μηχανισμό, στον οποίο στηρίζονταν ο Μέγας Αλέξανδρος κατά τη ο μεγαλύτερη εκπολιτιστής καιν.

Πρόκειται για έναν άξιο θαυμασμό μηχανισμό, στον οποίο δεν συμμετείχαν μόνον στρατιωτικοί, αλλά και ένα πλήθος τεχνικών, φιλοσόφων, οικονομολόγων, νομοθετών, παιδαγωγών, μεταφραστών, δημοσιογράφων (καλά διαβάστε), μηχανικών, γιατρών, φαρμακοποιών, γεωπόνων.

Υπήρχε ένα σύνολο 50.000 περίπου ανθρώπων όλων των επαγγελματιών (στο βιβλίο παρατίθενται και τα ονόματα των σπουδαιότερων επιστημόνων κ.λπ.), που μαζί με τους 50.000 στρατιώτες έφθαναν τις 100.000 ψυχές. Εκτός βεβαίως από τους 50.000 ναυτικούς του στόλου. Ενα τεράστιο κοπάδι από σκότατα ζώα ακολουθούσαν το στραπέδιο για τη διατροφή του.

Το κείμενο στηρίζουν και ενδιαφέροντα εικονογραφικά στοιχεία.

Ξάνθη, ματιά στο χτες της πόλης μέσα από φωτογραφίες
Θωμάς Π. Εξάρχου
Εκδ. Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης, Ξάνθη 1997

Μια πολύ ενδιαφέρουσα έκδοση για την πόλη της Ξάνθης μέσα από σπάνια και ανέκδοτα φωτογραφικά τεκμήρια από την προσωπική συλλογή του συγγραφέα και από άλλες πηγές μας δίνει την εικόνα της παλιάς πόλης.

Εργαλείο χρήσιμο για κάθε μελετητή που θέλει να "ξανακτίσει" την εικόνα της ιστορικής πόλης μέσα από τον πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό της χαρακτήρα αλλά και να επισμάνει σημαντικούς σταθμούς της ιστορίας της. Εργασία που απαιτεί χρηστή πηγή και για τους φοιτητές του νέου Τμήματος Αρχιτεκτόνων που λειτουργεί στην πόλη. Μια αξιόπαιτη προσπάθεια του πολιτιστικού Αναπτυξιακού Κέντρου Θράκης και φυσικά του συγγραφέα.

Ν.Θ.Χ.

Περιγραφή της εικόνας της πόλης
Ιουλιία Στεφάνου και
Ιωσήφ Στεφάνου
Πανεπιστημιακές εκδόσεις Ε.Μ.Π.
Αθήνα 1999

Χωρισμένο σε τρία βασικά μέρη και με πλούσια εικονογράφηση μέσω φωτογραφιών, ιδιογραμμάτων και πολλών όσο και αποτελεσματικών σκίτσων των συγγραφέων. Στον τόμο αναλύονται: α) Περιγραμμοί και εικόνα. β) Περιγραμμοί και Περιγραφή. γ) Ερμηνεία των περιγραμμάτων της πόλης. Ο τόμος συμπληρώνεται από τον επίλο-

γο, την βιβλιογραφία και τον κατάλογο των παλιών εικόνων.

Στην εκτενή εισαγωγή περιγράφονται οι στόχοι του πονημίου, όπου οι ίδιοι οι συγγραφείς δίνουν στην έρευνα τους το χαρακτηρισμό: "έρευνα μορφολογίας". Πράγματι το βιβλίο ασχολείται με τη μορφή της πόλης στο σύνολό της αλλά και με τα επί μέρους στοιχεία που την συνθέτουν αναζητώντας τα προκείμενα να δομηθεί η εικόνα της στην αντίληψη του χρήστη "μέσα από μια διαδικασία αφάιρσης".

Η ερμηνεία των περιγραμμάτων της πόλης μέσα από την ψυχολογική απόδοση και την αισθητική και σημαντική ερμηνεία και αξιολόγηση του νοήματος προσφέρει έναν κώδικα ανάγνωσης της φυσιογνωμίας, με αποτέλεσμα την κριτική άποψη ή την επί μέρους "θέση" για τη φύση του τόπου.

Το βιβλίο αυτό πιστεύουμε ότι έρχεται να πλουτίσει όχι μόνο την ελληνική αλλά και τη διεθνή βιβλιογραφία, μια και καθορίζεται να συνδέσει ένα υλικό, που μέχρι τώρα ήρθε διάσπαρτο, μέσα από τη δημιουργική εμπειρία των συγγραφέων του: αρχιτεκτονικών-πολεοδομικών.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και η από κάθε άποψη άριστη και υψηλής αισθητικής ποιότητας εμφάνιση του βιβλίου.

Νικ. Θ. Χαλέβας
Καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου

Παράδοση και εξέλιξη στην Αρχιτεκτονική της Ι. Μονής Σταυρονικήτα
Νικόλαος Σ. Χαρκιολάκης
Εκδ. Ι. Μονής Σταυρονικήτα
Αίγιον Ορος 1999

Το πόνημα είναι ουσιαστικό και το πρώτο αναλυτικό επιστημονικό δημοσίευμα που εξετάζει την αρχιτεκτονική της ιστορικής μονής του Αγίου Ορους. Με ευλογία του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, με πρόλογο του Καθηγουμένου της Ι. Μονής, Αρχιμ. Κ. Τύχωνα, καθώς και με παράρτημα από τον κ. Γ. Ριζόπουλο, Δρα Πολιτικό Μηχανικό, για το στατικό μέρος των επεμβάσεων, ο τόμος αποτελεί αποδοθήσει όχι μόνο μια ιδιαίτερα σημαντική συμβολή στην ιστορία των μονών του Αγίου Ορους αλλά και μια κριτική προσέγγιση στην ερμηνεία των αρχιτεκτονικών μορφών και των επεμβάσεων αποκατάστασης του συγκροτημάτων.

Ο συγγραφέας Ν. Χαρκιολάκης, αρχιτέκτων και εξειδικευμένος στις αποκαταστάσεις βυζαντινών μνημείων, είναι μελετητής με πλούσια πείρα ως στέλεχος του Υπουργείου Πολιτισμού.

Ο τόμος είναι πλούσια εικονο-

γραφήμενος με ιδιαίτερα ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά σχέδια από τον συγγραφέα, ο οποίος, με τη σπουδαία συμβολή της εργασίας του αυτής, εντάσσεται αυτοδικαίως στους ειδικούς μελετητές των θεμάτων αυτών και κατακτά σημαντική θέση στη σχετική βιβλιογραφία.

N.Θ.Χ.

Αθήνα, Κλεινόν Άστυ

Συλλογικό έργο

Εκδ. Μίλητος, Αθήνα 1999

Ένας ογκώδης τόμος, ένα λείψωμα για την αρχαιότερη ευρωπαϊκή πρωτεύουσα, με πλούσια εικονογράφηση από τον καλλιτέχνη φωτογράφο Γιάννη Γιαννέλο και σε άριστη εκδοτική εμφάνιση, κυκλοφόρησε από τις καλές εκδόσεις "Μίλητος". Η έκδοση πραγματοποίηθηκε με την αρωγή του Δήμου Αθηναίων.

Το βιβλίο μας ξεναγεί στην Αθήνα από τη Νεολιθική εποχή μέχρι τη σύγχρονη. Έτσι, τα επί μέρους κεφάλαια-επιμέτρες, συγγραφοί: από την ιστορική της τέχνης Αθήνα Σχινό, που γράφει για την Αθήνα από τα νεολιθικά χρόνια ως το τέλος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, από τον αρχιτέκτονα Γεώργιο Γ. Αζώμη, που πραγματεύεται το κεφάλαιο για τους ναούς της Αθήνας, τον αρχιτέκτονα και αναπλ. καθηγητή του ΕΜΠ Μάνο Γ. Μίρη, που παρουσιάζει την αναγέννηση της αστικής αρχιτεκτονικής στην Αθήνα του 19ου αιώνα, ως κορυφαία δημιουργία του ευρωπαϊκού κλασικισμού, από τον επίσης αναπλ. καθηγητή του Πανεπιστημίου Αιγαίου, αρχιτέκτονα-πολεοδόμο Εμμανουήλ Β. Μαρμαρά, ο οποίος γράφει για την Αθήνα στον 19ο αιώνα και για τις πολεοδομικές και αρχιτεκτονικές εξελίξεις της πόλης, καθώς και για τα γεγονότα από αρχιτεκτονική και πολεοδομική άποψη, που χαρακτηρίσαν την εξέλιξη της πρωτεύουσας στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα.

Η επίκ. καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αρχιτέκτων Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, με ιδιαίτερη σαφή και τεκμηριωμένη άποψη, πραγματεύεται το δύσβατο θέμα της ιστορικής πορείας της Αθήνας στο δεύτερο μισό του αιώνα μας, την πολεοδομική μεταμόρφωση και την αρχιτεκτονική δημιουργία, στις διάκοσμες φάσεις που σημάδεψαν την πόλη μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Τέλος, ο συγγραφέας Κώστας Παπαγεωργίου, γράφοντας για την Αθήνα στη Νεοελληνική Λογοτεχνία, μας προσφέρει ένα ενδιαφέρον όσο και γοητευτικό κείμενο.

Μια ημιμυθώδης διγλώσηση έκδοση (Ελληνικά και Αγγλικά), πολύ

χρήσιμη και πολύτιμη και σαν συνολικό αισθητικό αποτέλεσμα, αποτελεί ένα ακόμη επίτευγμα των εκδόσεων "Μίλητος".

Νικ. Θ. Χολέβας

Καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου

Καντάτα Ελευθερίας.

Ρήγας-Σολωμός-Μακρυγιάννης

Παρτιτούρες Χρ. Λεοντή

Εκδ. Βουλής των Ελλήνων

Αθήνα 1999

Το λείψωμα του Χρήστου Λεοντή *Καντάτα Ελευθερίας*, εντάσσεται στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών της Βουλής, για να τιμήσει τη διακοσμητική επέτειο από τη θανάτωση του Ρήγα και τη γέννηση του Σολωμού, αλλά συγχρόνως και την προσφορά του Μακρυγιάννη στον αγώνα για την εθνική ανεξαρτησία.

Πρόκειται για επιμελημένη έκδοση, η οποία φιλοδοξεί να φτάσει στα χέρια των μαθητών κάθε βαθμίδας και να τους δώσει ερέθισμα να ανατρεφούν στις πηγές της ελληνικής ιστορίας. Ο ίδιος ο συνθέτης, παρακινήμένος από το έντονο ενδιαφέρον μαθητών, δασκάλων και καθηγητών από διάφορα σχολεία της χώρας στις εθνικές επετείους, αποφάσισε να συγκεντρώσει τις παρτιτούρες με τα μελοποιημένα κείμενα των τριών αυτών μεγάλων μορφών του Ελληνισμού. Το λείψωμα περιλαμβάνει, σε ειδικό ένθετο υπό μορφή CD-Rom, τη μουσική και τα τραγούδια ερμηνευμένα από τους τραγουδιστές: Νένα Βενετσάνου, Δώρα Δημοσθένους, Χρήστο Ζίγκη, ενώ τα ενδιάμεσα, συνθετικά κείμενα διαβάζουν οι ηθοποιοί Ουρανία Μπασιλή και Χρήστος Τσαγκας.

Τα Εθνικά Φιλανθρωπικά Καταστήματα

στην Κωνσταντινούπολη

Φωκίωνος Σιδηρόπουλου

Εκδ. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού
Αθήνα 1999

Μέσα από τις σελίδες αυτού του βιβλίου ο αναγνώστης μελετά την ιστορία των Νοσοκομείων που ίδρυσαν οι Έλληνες στην Κωνσταντινούπολη κατά τους τελευταίους τρεις αιώνες και πληροφορείται για τις δραστηριότητες και το έργο των γιατρών της Πόλης. Στην ύλη της έκδοσης περιλαμβάνονται κώδικες, αρχεία, πρακτικά, αποφάσεις, πίνακες με στοιχεία για κάθε νοσοκομείο. Οπστόσο, η αφήγηση της ιστορίας των νοσοκομείων γίνεται γοητευτική, αφού συνοδεύεται με στοιχεία και πληροφορίες για το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον και με λεπτομέρειες που υπερβαίνουν το στενό ιατρικό ενδιαφέρον.

Συγγραφέας του βιβλίου είναι ο Φωκίων Σιδηρόπουλος, γιατρός μαιευτήρας, Κωνσταντινούπολίτης στην καταγωγή, ο οποίος εργάστηκε για πολλά χρόνια στο νοσοκομείο Βαλουκλή. Γι' αυτό και, πέρα από τη βαθιά έρευνα που πραγματοποιήσε για τη συγκέντρωση του υλικού, καταθέτει την προσωπική του μαρτυρία και τιμή ονομαστικώς τους συναδέλφους του, προγενέστερους και σύγχρονους.

Η Ιστορία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης από την εμφάνισή τους ως τις μέρες μας

Jean Noël Jeanneney

Μετάφραση, επιμέλεια,

σημειώσεις Νάση Μπάλτα

Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 1999

Ο τομέας της Ιστορίας των ΜΜΕ είναι σχετικά νέος, αναγκάζει ένα ευρύτατο πεδίο και τέμνει όλους τους τομείς της ιστορικής έρευνας, είναι δε μια άλλη —μια ακόμη ή από άλλη οπτική— συγγραφή της Ιστορίας των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών. Τα ΜΜΕ (εφημερίδες και περιοδικά κάθε είδους, ραδιόφωνο, τηλεόραση, πολυμέσα και διαδικτύα) έχουν κι αυτά την ιστορία τους. Αυτή η ιστορία είναι το αντικείμενο του βιβλίου του J. N. Jeanneney που ξεκινάει τον 15ο αιώνα και φθάνει ως τις μέρες μας.

Φωκικά Χρονικά

Ετήσια έκδοση

Εκδ. Δρόσος Κραβαρτόγιαννης

Αμφισσα 1999

Ο επιμελημένος τόμος 7-8 των *Φωκικών Χρονικών* κυκλοφόρησε (στην πολύ προσιτή τιμή των 2000 δραχμών) με πολύ ενδιαφέροντα, και πάλι, ύλη. Με αρχαιολογική εξερεύνηση στην περιοχή της Αμφισσας, τα Φ. Χρ. του αδίου Δρόσου Κραβαρτόγιαννου μας γνωρίζουν αρχαίους δρόμους, οικισμούς, αρχυρώσεις και θρησκευτικά μνημεία. Μας γίνεται ξανάγη στην τοιοματική συλλογή του Μουσείου της Αμφισσας. Προσωπικότητες και στυγματούχα των χρόνων της Ελληνικής Επανάστασης ζωντανεύουν, και μελέτες για τη σύγχρονη εποχή μας δείχνουν όψεις της πόλης.

Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Ο Απαρχές

Συλλογικό έργο

Εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 1999

Η ιστορία ξαναγράφεται, όσο υπάρχουν άνθρωποι που έρωσύνουν και επιχειρούν να την ερμ-

τεύουσιν με όπλο το επιστημονικό τους κριτήριο. Την ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα αναεργάζονται καταξιωμένοι ιστορικοί, καθηγητές και ερευνητές σε πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα, με σκοπό να ταραξούν τα νερά και να προκαλέσουν γόνιμο διάλογο. Με αρετικό μάτι αντιμετωπίζουν τα γεγονότα του 20ού αιώνα οι δημιουργοί του έργου αυτού, οι οποίοι φιλοδοξούν να θέσουν εκ νέου τα ζητήματα και να κλονίσουν βεβαίως τις ιδεολογήματα.

Οι «Απαρχές» είναι οι δύο πρώτοι τόμοι της *Ιστορίας της Ελλάδας του 20ού αιώνα*. Η εξιστορία των γεγονότων εφευρίσκει από τη χρονική αλληλουχία, με σκοπό να αναδειχθούν οι σχέσεις αιτιότητας ανάμεσα στα γεγονότα. Πρόκειται για έργο που απευθύνεται στον απαιτητικό αναγνώστη και δεν ασχολείται μόνο με τα κορυφαία γεγονότα. Αντίθετος, στις σελίδες του εξετάζονται όλες οι πλευρές της σύγχρονης ιστορίας: το καθημερινό βίος, οι οικονομικές δομές, οι δημογραφικές εξελίξεις, οι τέχνες, ο πολιτισμός, η εκπαίδευση, οι ιδεολογικές αναζητήσεις, καθώς και οι εσωτερικές και διεθνείς εξελίξεις. Το ύψος της γραφής έχει ζωντανά και εκφραστική ακρίβεια και η γλώσσα έχει εκφραστικό πλούτο.

Οι «Απαρχές» της *Ιστορίας της Ελλάδας του 20ού αι.* απαρτίζονται από δύο τόμους μεγάλου σχήματος. Η εικονογράφηση είναι πλούσια, με άνωστο και πρωτότυπο υλικό, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου δημοσιεύεται για πρώτη φορά (φωτογραφίες, χειρόγραφα, γκραβούρες, σκίτσα, εξώφυλλα βιβλίων και πρωτοσέλιδα εφημερίδων, εκδοστικά έργα). Οι δύο τόμοι περιλαμβάνουν επίσης δεκάδες διαγράμματα και χάρτες.

Τη συμβουλευτική επιτροπή του έργου αποτελούν, και λειτουργούν ως εγγύηση της ποιότητας, οι καθηγητές Νίκος Βενανός, Γιάννης Γιαννιλόπουλος, Αντώνης Λιάκος και Χρήστος Χατζηιωσήφ.

Συγγραφείς των ΑΠΑΡΧΩΝ είναι οι: Σωκράτης Πετμεζάς (Δημογραφία και Αγροτική Οικονομία), Γιώργος Φουντανόπουλος (Μισθώτη Εργασία), Αλέξανδρος Κίτροεφ (Υπερατλαντική Μετανάστευση), Χριστίνα Αργυριανή (Βιομηχανία), Αλέκα Καραθιώτη-Γερολύμπου (Πόλεως και Πολιτοδομία), Βασίλειος Κολωνάς (Αρχιτεκτονική), Χρήστος Χατζηιωσήφ (Η Μίση Επιστήμη, Κοινωνία), Έλλη Σκαπέτα (Οι Έλληνες και οι εχθροί τους), Θανάσης Μποχώτης (Εσωτερική πολιτική), Γιάννης Γιαννιλόπουλος (Εξωτερική πολιτική), Γιώργος Μαργαρίτης (Πόλεμος), Στρατής Μπουρνάζος (Εκπαίδευση), Παντελής Βουτουράς (Λογοτεχνικές αναζητήσεις), Ευγένιος Μαθίω-

πουλος (Εικαστικές Τέχνες), Ελένη-Άννα Δελεβρούδη (Θέατρο και Κινηματογράφος), Χριστίνα Κουλούρη (Αθλητισμός και Σπορ).

Ανασκάπτοντας τη Σαλαμίνα της Κύπρου 1952-1974

Βάσος Καραγιώργης
Εκδ. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη
Αθήνα 1999

Η ιστορία των ανασκαφών στον αρχαιολογικό χώρο της Σαλαμίνας, από τότε που η Κύπρος ήταν βρετανική αποικία μέχρι την εισβολή των Τούρκων στο νησί, ζωντανεύει κάτω από την πένα του Καθηγητή Β. Καραγιώργη, τέως Δ/ντή του Τμήματος Αρχαιοτήτων της Κύπρου και μελετητή της Σαλαμίνας. Το θάμμα του ελληνικού μνημειακού πολιτισμού μέσα από την πορεία μιας τόσο σημαντικής πόλης που διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο μεταξύ των βασιλείων της αρχαίας Κύπρου ξετυλίγεται μπροστά μας. Το Γυμνάσιο, το θέατρο και η Νεκρόπολη παρουσιάζονται με αποτελεσματικότητα, δείχνοντας και την ευρύτερη σημασία που η πόλη αυτή είχε στους αιώνες μέσα στον ελληνικό μεσογειακό πολιτισμό.

Το πλούσιο εικονογραφημένο βιβλίο περιλαμβάνει και δύο παραρτήματα με τις υπογραφές της Άνας Μαργαρίτης και της Μ. Υψηλίου.

Το τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου διεξήγαγε ανασκαφικές έρευνες από το 1952 μέχρι το 1974 και η γαλλική αρχαιολογική αποστολή του το 1964 έως το 1974.

Το θέμα του αρχαιολογικού χώρου της Σαλαμίνας ήρθε πρόσφατα πάλι στην επικαιρότητα, όταν οι Τούρκοι εισβολείς εδώ και ένα χρόνο εγκατέστησαν στον χώρο της Σαλαμίνας Τούρκους αρχαιολόγους του Πανεπιστημίου της Άγκυρας, οι οποίοι συνεχίζουν τις ανασκαφές. Το γεγονός καταγγέλλθηκε από τα αρμόδια όργανα της κυπριακής κυβέρνησης στους διεθνείς οργανισμούς αλλά και από την «Έν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία». Φαίνεται ότι οι Τούρκοι για να πετύχουν τον στόχο τους χρησιμοποιούν φοιτητές του καλούμενου «Μεσογειακού Πανεπιστημίου» της κατεχόμενης περιοχής. Οι ανασκαφές—όπως καταγγέλλει η Αρχαιολογική Εταιρεία—άρχισαν τον περασμένο Αύγουστο και συνεχίζονται κάτω από τη διεύθυνση κάποιου καθηγητή Özgüner του Πανεπιστημίου της Άγκυρας. Συνεργάζεται δε μαζί του και ένας νεαρός Γερμανός αρχαιολόγος του Πανεπιστημίου του Tübingen. Η ομάδα περιλαμβάνει επίσης αρχιτέκτονες και φοιτητές. Δεν χρειάζεται εδώ να τονισθεί η καταφώ-

ρη παρανομία που επιτελείται για μια ακόμη φορά στην πολιτισμική κληρονομιά της ελληνικής Κύπρου και είναι πασιφανές οι σκοποί αυτής της ενέργειας, που, εκτός των άλλων, στοχεύει στην οικειοποίηση εκ μέρους της Τουρκίας του επιστημονικού έργου που επί δεκαετίες επέτελέσαν στην Σαλαμίνα Κύπριοι και Γάλλοι ερευνητές.

Καθηγητής Ν. Θ. Χολέβας

Η καθημερινή ζωή στις Ελληνικές αποικίες Paul Faure

Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1999

Κυκλοφόρησε σε νέα έκδοση το σημαντικό αυτό έργο που ζωτανεύει την εποχή της ίδρυσης των μεγάλων Ελληνικών αποικιών και σκιαγραφεί τη ζωή σε όλα τα αποικιακά κέντρα, ζωντανά πληροφορίες για την ιδιωτική και τη δημόσια ζωή και κάνοντας τον απολογισμό του τι πήραν και τι έδωσαν οι αποικοί αλλά και του τι έχει απομείνει από τα αρχαία εκείνα χρόνια. Η μετάφραση της Έλλης Αγγέλου ρέει. Πλούσι το ύψος του συγγραφέα, διαθέτει τη γλωσσική χάρη που δίνει ο άνθρωπος που έχει πλήρη έλεγχο του κειμένου.

Το κρητικό λεξιλόγιο Αντώνης Θωμ. Βασιλάκης

Εκδ. του συγγραφέα
Ηράκλειο 1998

Πρόκειται για λεξικογραφική εργασία, στην οποία αποθαυμάζονται λέξεις της αρχαίας κρητικής διαλεκτούς που δίνουν ερμηνευτικά σχόλια που βασίζονται σε έγκυρη βιβλιογραφία. Ακόμα παρατίθενται οι βιογραφίες των αρχαίων λεξικογράφων και αναφορές στην Κρήτη από τον Ομηρό, τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη.

La sculpture grecque Claude Rolley

Εκδ. Α. et J. Picard, Παρίσι 1999

Πρόκειται για τον δεύτερο τόμο της τρίτομης σειράς ελληνικής γλυπτικής, που αφορά την κλασική περίοδο. Ο προηγούμενος τόμος ήταν αφιερωμένος στις απαρχές έως τα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ. Η γαλλική αυτή εκδοτική σειρά αποτελείται από «εγχειρίδια Αρχαιολογίας και Τέχνης». Τα βιβλία της είναι ιδιαίτερα καλαισθητά, πολυτελή και με θαυμάσια κείμενα, γραμμένα από πανεπιστημιακούς καθηγητές για φοιτητές και για μη ειδικούς, χωρίς αυτό να σημαίνει πως και οι ειδικοί δεν θα ωφεληθούν από την κριτική θέση και τη βιβλιογραφία του Claude Rolley, ο οποίος, στον τόμο στον οποίο αναφερόμαστε, σκιαγραφεί την περίο-

δο από τον 5ο ως τον 4ο αιώνα, τοποθετώντας την καλλιτεχνική δημιουργία στο ιστορικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτισμικό πλαίσιο που την ανέδειξε. Υποστηρίζει το θεωρητικό του κείμενο με πολλά αρχαία ελληνικά κείμενα. Το έργο αποτελείται από έξι μέρη και εικοσιπέντε κεφάλαια με προσθήκη για τη σχέση αντιγράφων και πρωτύπων, με πλούσια και σχολαστικά ενημερωμένη βιβλιογραφία, με γλωσσάρι, χάρτες και ευρετήρια. Η πλούσια εικονογράφηση και η καλή εκτύπωση αναδεικνύουν ένα κείμενο μεστό και λιτό αλλά πλήρες. Το βιβλίο αυτό μπορεί να βοηθήσει σημαντικά φοιτητές και όσους αγαπάνε να καλλιεργούνται.

Η Καραυτάκη και η Σκύρος μέσα στο χρόνο

Ευάγγελος Β. Λύκος
Εκδ. Γιώργος Δαρδανός
Αθήνα 1998

Πρόκειται για παρουσίαση της Επαρχίας Καραυτάκης του νομού Ευβοίας από έναν άνθρωπο που γνωρίζει και αγαπά τον τόπο. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η "Ιστορία της Επαρχίας" σε δύο κεφάλαια που πραγματεύονται: α. την Ιστορία της Καραυτάκης και β. την Ιστορία της Σκύρου. Στο δεύτερο μέρος εξετάζεται η Εκκλησιαστική Ιστορία της Επαρχίας, και πάλι με τον ίδιο διαχωρισμό, ενώ το τρίτο μέρος ασχολείται με "Το Μνημείο, την παράδοσή και τη νεοκλασική αρχιτεκτονική". Πρόκειται για λεπτομέρ "οδηγό" που κάνει τον αναγνώστη-επισκέπτη κοινωνικό της αγάτης του συγγραφέα για τον τόπο του, τον τόπο μας.

Εικόνες Μονής Παντοκράτορος

Συλλογικό έργο
Εκδ. Ιερά Μονή Παντοκράτορος,
Άγιο Όρος 1998

Πρόκειται για σημαντικότητα έκδοση που παρουσιάζει, για πρώτη φορά, 114 εικόνες της συλλογής της Ιεράς Μονής Παντοκράτορος του Αγίου Όρους, που χρονολογούνται από τον 13ο έως τον 19ο αιώνα. Εκτός από τα προλογικά κείμενα (Ευλογία της Α. Θ. Πατριάρχης και του Οικουμενικού Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου, Πρόλογος του Αρχιμανδρίτου Βησσαρίωνος, Καθηγουμένου Ι. Μ. Παντοκράτορος, και κείμενο που τοποθετεί την παρούσα έκδοση στο πλαίσιο του προγράμματος της Πολιτιστικής Πρωτοβουλίας της Ευρώπης για την επιστημονική μελέτη και την έκδοση των θησαυρών του Αγίου Όρους), την "Ιστορία της Μονής" έγραψε ο Κρίτων Χρυσούχιδης. Την παρουσίαση:

"Εικόνες 13ου-16ου αιώνα" έκανε ο Τίτος Παπαμαστοράκης. "Το παλιό επιστόλιο του καθολικού της Μονής 1575-1600" παρουσίασαν η Κατερίνα Καλαμαρτζή-Κατσαρού και ο Τίτος Παπαμαστοράκης. Τις "Εικόνες 16ου - 18ου αιώνα" η Κατερίνα Καλαμαρτζή-Κατσαρού, ενώ τις "Εικόνες 18ου-19ου αιώνα" ο Γιάννης Ταβλάκης. Την παρουσίαση συμπληρώνουν βιβλιογραφία και ευρετήριο. Οι φωτογραφίες των εικόνων είναι άριστες και το μέγεθός τους επιτρέπει στον αναγνώστη να παρατηρεί τις λεπτομέρειες και να τις απολαμβάνει. Η έκδοση έχει γίνει στην Ελληνική και την Αγγλική γλώσσα. Για πληροφορίες-παραγγελίες: Ι. Μονή Παντοκράτορος, τηλ. 0377-23253 και fax: 0377-23685. Η τιμή του τόμου είναι 22.000 δρχ.

Κυπριακές φορεσιές του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου

Συλλογικό έργο
Εκδ. Ε.Ι.Μ., Αθήνα, και Π.Ι.Τ.Κ.
Αθήνα 1999

Με υπότιτλο "Μια αναδρομή στον κόσμο της Κύπρου την αιώνη του 20ού αιώνα" το πολύχρωμο αυτό λεύκιμα, με εισαγωγικό κείμενο των: Γιώργου Γεωργίου: "Η Κύπρος στο πέρασμα από τον 19ο στον 20ό αιώνα", Ιωάννου Κ. Μαζαράκη-Αντώνος: "Η Κυπριακή έκθεση (1901)", Ευφροσύνης Ριζοπούλου-Ηγουμενίδου: "Η κυπριακή ενδυμασία στα τέλη του 19ου αιώνα", και με την περιγραφή των ενδυμασιών από τις κες: Ντάνια Γαγγάδη, Ευφροσύνη Ριζοπούλου-Ηγουμενίδου και Όλγα Φακατσέλη, προσφέρει μια ολοκληρωμένη εικόνα του ενδυματός ως φορέα της παράδοσης αλλά και εκφραστή του κοινωνικο-οικονομικού πλαισίου. Είναι ένα λεύκιμα καλαισθητό -οι φωτογραφίες είναι ιδιαίτερα προσεγγιζόμενες-, πλούσιο και γεμάτο γνώσεις.

Το αρχαίο θέατρο της Βεργίνας

Στέλλα Δρούγου
Εκδ. University Studio Press
Θεσσαλονίκη 1999

Η παρουσίαση του θεάτρου προσφέρει στη συγγραφέα την ευκαιρία να δείξει τη σημασία που είχε το κτίσμα αλλά και ο θεσμός στην αρχαία πόλη Αιγές, κοντά στη Βεργίνα, ξεκινώντας από το ειδικό, από το γεγονός δηλαδή ότι είναι ένα από τα πολυαιτέρω λιμένα θέατρα του αρχαίου κόσμου, προχωρεί στο γενικό, εισάγοντάς μας στη λειτουργία του θεάτρου από τη Βεργίνα (όπου δολοφονήθηκε ο Φίλιππος) σ' ολόκληρη την αρχαία

Μακεδονία. Ανακαλύπτουμε τη στενή σχέση του ανακτόρου με το θέατρο και μαθαίνουμε για τη δημόσια και την ιδιωτική ζωή στη μακεδονική πρωτεύουσα. Η εξάνθηση συνοδεύεται από έγχρωμες φωτογραφίες και σχέδια που κάνουν το κείμενο ακόμα πιο κατανοητό. Η επιστημονική μελέτη του αρχαίου θεάτρου της Βεργίνας παρουσιάστηκε στο περιοδικό του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου το 1999.

Histoire de la Philosophie politique. T. 1: La liberté des anciens

Συλλογικό έργο
Συγγραφέας Alain Renault
Εκδ. Calmann-Levy, Παρίσι 1999

Είναι ο πρώτος τόμος της σειράς "Ιστορία της πολιτικής φιλοσοφίας", στον οποίο οκτώ ειδικοί πραγματεύονται τις θεωρίες του αρχαίου κόσμου "από τον Αριστοτέλη έως τη Ρώμη" που, ζήτησαν το καλύτερο πολίτευμα, αντέταξαν την αντικειμενικότητα εναντίον της παράδοσης. Οι επόμενοι τόμοι θα έχουν ως θέματα: "Γέννηση του μοντερνισμού", "Φύτα και ρομαντισμός", "Οι κριτικές της πολιτικής μοντερνικότητας" και τέλος "Οι σύγχρονες πολιτικές φιλοσοφίες (από το 1945)".

Thassos

Πρακτικά
Διεθνούς Συνεδρίου
Εκδ. Υπ. Π.ο. και Ε.Φ.Α.
Παρίσι 1999

Εκδόθηκαν τα Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε στη Θάσο (26-29.9.1995) και αφορούσε το θέμα: "Πρώτες ύλες και Τεχνολογία από τους προϊστορικούς χρόνους ως σήμερα". Η ύλη του τόμου διαιρείται σε πέντε μέρη: 1. Ο λίθος, Εξόρυξη και χρήση. 2. Μέταλλα. Από το μετάλλευμα στο αντικείμενο. 3. Ο πηλός. Από το χύμα στην κεραμική. 4. Τα οργανικά υλικά. 5. Ο άνθρωπος και το περιβάλλον. Περί τις 40 ανακοινώσεις εξετάζουν το θέμα από διαφορετικές σκοπές, συμβάλλοντας στη βαθύτερη γνώση μας της αρχαίας τεχνολογίας.

Οι λαϊκές παραχές του 1833 στο Αργαστόλι

Πέτρος Πετράτος
Εκδ. Σίφυρος, Αθήνα 1999

Σημαντική προσφορά στην ιστορική μελέτη των νεότερων χρόνων αποτελεί το βιβλίο αυτό, το οποίο σχολιάζει και τοποθετεί στο χρονικο-κοινωνικό του πλαίσιο ένα κείμενο που είχε μείνει ανέκδοτο

και άγνωστο. Πρόκειται για την Αναφορά της Ειδικής Ανακριτικής Επιτροπής, την οποία είχε συστήσει ο Άγγλος Αρμυστής Επταάνων Nuger προκειμένου να διερευνηθούν οι αιτίες και οι αφορμές των αναταραχών στο Αργοστόλι. Τα τριάντα επτά φύλλα, γραμμένα σε αγγλική γλώσσα, φυλάσσονται στο Public Record Office, Colonial Office 136, Ionian Islands, Φακ. 66 του Λονδίνου.

Μινωαίτων και Μυκηναίων γυεύσεις

Υπεύθυνοι έκδοσης: Γ. Τζεβδάκης και Η. Martlew
Έκδοτής: Υπ. Πολιτισμού-Αρχαιολογικού Μουσείου, Αθήνα 1999

Πρόκειται για τον κατάλογο έκθεσης που πραγματοποιήθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (12.7-27.11.1999) και ήταν καρπός διεπιστημονικής έρευνας. Ο κατάλογος, που είναι συλλογικό έργο Ελλήνων, Ιταλών, Άγγλων και Αμερικανών ερευνητών, αποτελεί έργο αναφοράς και είναι άμειον από κάθε άποψη (λήμματα γραμμένα από 16 επιστήμονες, φωτογραφίες εξαιρετικής καλλιτεχνικής επιμέλειας και εκτύπωση υποδειγματική). Η Εισαγωγή βοηθά τον ανεπίδεικτο επισκέπτη να καταλάβει, να εκτιμήσει το εύρος της επιστημονικής έρευνας που χρειάζεται για να αντιληφούμε πληροφάνεια σε όλους τους τομείς της ζωής των αρχαίων από υπολειμμένα συχνά ελάχιστα. Ακόμα και αυτός που δεν είδε την έκθεση έχει, ειδικά από τη μοναδική επιστημονική πληροφόρηση, και αισθητική απόλαυση.

Οι βοστωλιές αυλές του Αιγαίου

Γιάννης Λουκιανός
Έκδοση του συγγραφέα
Αθήνα 1999

Μετά από ένα χρόνο από το πρώτο του βιβλίο για τις Βοστωλιές Αυλές των Κυκλάδων, που είχε με τότε παρουσιάσει στο περιοδικό με εγκωμιαστικά σχόλια, ο Γιάννης Λουκιανός στο νέο καλαίσθητο βιβλίο του μας ξεναγεί αποτελεσματικά στα μυστικά των βοστωλιών αυλών του ελληνικού αρχipelάγου. Έτσι από τη Χίο, τη Ρόδο, τη Δωδεκάνησο, τις Σπέτσες, μέχρι τις αυλές της Κρήτης, ο συγγραφέας μίς παρουσιάζει το δαίμα αυτό της τεχνικής, της σύνθεσης και του άριτου αισθητικού αποτελέσματος που είναι οι βοστωλιές αυλές του νησιωτικού μας χώρου.

Πραγματικά το βιβλίο, καρπός μεγάλης εμπειρίας, στοργής και αγάγης για το αντικείμενο που πραγματεύεται, αξίζει κάθε έπαινο.

Η έκδοση είναι δίγλωσση, και αυτό είναι ένα ακόμη προσόν της όλης προσπάθειας.

Νικ. Θ. Χολέβας
Καθηγητής Ε. Μ. Πολυτεχνείου

Η Περιφέρεια του Μυκηναϊκού Κόσμου

Πρακτικά Συμποσίου 1994
Εκδ. Υπ. Πολ. και ΙΔ' Ε.Π.Κ.Α.
Λαμία 1999

Τα Πρακτικά του Α' Διεθνούς Διεπιστημονικού Συμποσίου, που πραγματοποιήθηκε στη Λαμία 25-29.9.1994, κυκλοφόρησαν σε έναν επιβλητικό τόμο 400 σελίδων. Οι 46 ανακοινώσεις, ταξινομημένες σε 12 ενότητες κατά θέμα και γεωγραφικές περιφέρειες, έφεραν νέες πρωτότυπες ιδέες και γνώσεις στην έρευνα καθώς, όπως γράφει στον πρόλογο η Προϊσταμένη της ΙΔ' Ε.Π.Κ.Α. Φανουρία Δοκωρίνα "στο μεγαλύτερο μέρος τους, οι ερμηνείες αφορούν τα μεγάλα κέντρα του μυκηναϊκού κόσμου από τα οποία ξεκίνησε ο κλάδος αυτός της αρχαιολογικής έρευνας και με τα οποία ασχολήθηκαν παραδοσιακά οι ειδικοί επιστήμονες, αρχαιολόγοι, και ιστορικοί. Τα τελευταία όμως χρόνια η σκαπάνη έφερε στο φως πολλά νέα στοιχεία αυτής της περιόδου, έξω από τις μητροπόλεις του μυκηναϊκού κόσμου, και κάποτε μακριά από αυτές". Ο σκαθισμός καθ. Στ. Ιακωβίδη, συμπαραντώντας διατύπωσε μερικά ορισμούς που προκύπτουν από τις ανακοινώσεις και βοηθούν στην αποσαφήνιση των νέων προβλημάτων και δίνουν την εικόνα αν σχέσεων χώρου.

Αρχαιολογική Συλλογή Αργογού

Λίλα Μαραγκού
Έκδ. της συγγραφέως
Αθήνα 1999

Ο Οδηγός των Μαρμάρινων Γλυπτών της Αρχαιολογικής Συλλογής Αργογού περιέχει, σωστά φωτογραφημένα και καλοσχεδιασμένα, τα γλυπτά που αποτελούν τα χαρακτηριστικότερα δείγματα μαρμαροπλαστικής από τα πολλά που φυλάσσονται στο Μουσείο της Αργογού (βος αι. π.Χ. - 3ος αι. μ.Χ.). Το βιβλίο αποτελεί έναν ακόμη σημαντικό "οδηγό" της αρχαιοελληνικής Τέχνης.

Ikonen auf Papier

Anastasia Tourta u. Hanna Egger
Εκδ. MAK, Wien u. MBK
Thessaloniki, 1998

Άφλογος αισθητικά και πολύ ενδιαφέρων ο κατάλογος της έκθεσης με τις "Εικόνες σε χαρτί"

του Βυζαντινού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Η έκθεση έγινε στη Βιέννη (Oesterreichisches Museum für angewandte Kunst) στις 18.12.98-28.2.99 και είχε ως πυρήνα τα χαρακτηριστικά της Συλλογής Παπατράτου που τυπώθηκαν στη Βιέννη. Τα εισαγωγικά κείμενα και τον σχολιασμό των εικόνων επιμελήθηκαν οι κες Α. Τούρτα και Η. Egger. Η έκδοση έγινε στην Ελλάδα από τις Εκδόσεις Καπόν.

Μεταβυζαντινά Χαρακτικά Πρακτικά Ημερίδας

Εκδ. Υπ. Πολ., Βυζαντινό Μουσείο Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη 1999

Τα Πρακτικά Διεπιστημονικής Ημερίδας που έλαβε χώρα στη Θεσσαλονίκη στις 10.11.1995 κυκλοφόρησαν πρόσφατα. Η Ημερίδα πλαισίωσε επιστημονικά την έκθεση της Συλλογής Παπατράτου που διορίστηκε στο Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης. Ο τόμος, καλίσθητος και προσεγμένος στη λεπτομέρεια, διαβάζεται και από τον μη ειδικό και μας γνωρίζει μια τέχνη αδικημένη που ανήσει στην Ελλάδα και στα Ορθόδοξα κέντρα.

Έμβλημα ή κοινό διακοσμητικό θέμα

Το Αστέρη της Βεργίνιας;
Τριαντ. Δ. Παπαζαΐσης
Έκδ. του συγγραφέα
Θεσσαλονίκη 1999

Ο συγγραφέας κ. Παπαζαΐσης συγκέντρωσε όλα τα άστρα που βρήκε προκειμένου να τα ταξινομήσει και να τα αξιολογήσει βάσει των στοιχείων που φέρουν και βάσει κειμένων. Η απάντηση που προέκυψε στο ερώτημά του είναι πως το άστέρη με 8,12 και 16 ακτίνες ήταν σύμβολο των Μυκηναίων, του Άργους και της Κρήτης, και αποτελούσε ενθνήσιμιο των Αρχαίων στον Τριακίο πόλεμο. Ως σύμβολο των Μακεδόνων βασιλέων, θυμίζει τους συγγενικούς δεσμούς που αυτοί είχαν με το Άργος και γενικότερα τη σχέση τους με την Πελοπόννησο. Η μελέτη αυτή αποτελεί σημαντική συμβολή στη διερεύνηση των συμβόλων.

Ξένη Ομορφιά

Arnaldo Momigliano
Εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1998

Με υπότιτλο "Τα όρια του Ελληνισμού στην αρχαιότητα" κυκλοφόρησε, σε μετάφραση της Αλ. Κατοβελάκη, η συλλογή έξι διαλέξεων που είχε κάνει ο επιφανής μελετητής Αρ. Μομιλιάνο το 1974. Τους τελευταίους προχριστιανικούς αιώνες εκδηλώνεται το ενδιαφέρον των Ρωμαίων για τους "Ξένους", τους οποίους γνωρίζουν

μέσω των Ελλήνων. Οι τελευταίοι έδειξαν πάντοτε ενδιαφέρον για τους "βαρβάρους" γείτονες και οι μαρτυρίες τους αποτέλεσαν πηγή γνώσης. "Ο μεσοεγγλεϊκός κόσμος βρίσκεται έτσι μια κοινή γλώσσα και μαζί μια γραμματική ανοιχτή σε κάθε είδους πρόβλημα, αισθητά και ασκήσιμα, που αποτέλεσε ως τις μέρες μια τον ορίζοντα του δικτύου πολιτισμού".

Λεξικό τελετών, εορτών και αγώνων των αρχαίων Ελλήνων
Λάμπρος Βρεττός
Εκδ. Κονιδάρι, Αθήνα 1999

Το Λεξικό αυτό είναι το πρώτο του είδους στα Ελληνικά και η πρώτη του αυτή δεν είναι η μόνη. Η δεύτερη είναι πως είναι γραμμένο απλά και ευχάριστα, έτσι που όποιος θέλει μπορεί να το διαβάσει ξεκούραστα, ακόμα και να διασκεδάσει μαθαίνοντας, χωρίς αυτό να επηρεεί τίποτα από την αξία του έργου.

Η καθημερινή ζωή στην Κωνσταντινούπολη του αιώνα του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούλου
Robert Mantran
Εκδ. Παπαδόμια, Β' έκδοση
Αθήνα 1999

Βασισμένος σε διηγήσεις Δυτικών και σε τούρκικα κείμενα, ο Robert Mantran ανακατασκευάζει την καθημερινή ζωή, ιδιωτική και δημόσια, στον Χρυσό αιώνα του Σουλεϊμάν Β' του Μεγαλοπρεπούλου (1520-1566), στην Κωνσταντινούπολη. Μεταφρασμένο από τον Γιάννη Αγγέλου, το έργο μάς δίνει την ευκαιρία να γνωρίσουμε όλους τους τομείς της ζωής στην Κωνσταντινούπολη: πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, θρησκευτικό και πνευματικό τομέα.

Διαδρομές και τόποι μνήμης
Επιμέλεια: Ρ. Μπενβενίστε-Ο. Παραδέλλης
Εκδ.: Πανεπιστήμιο Αιγαίου και "Αλεξάνδρεια", Αθήνα 1999

Τα τελευταία χρόνια το θέμα της μνήμης, και μαζί το πρόβλημα της παρακμής της, εμφανίζεται συχνά τόσο στον καθημερινό και στον πολιτικό λόγο όσο και στη βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών και στις θεματικές των συνεδρίων. Η προβλεπόμενη επιστημονική συνάντηση που έγινε στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου τον Φεβρουάριο του 1995 προσέγγισε το ζήτημα

της μνήμης από τη σκοπιά της ανθρωπολογίας και της ιστορίας, Περιλαμβάνοντας σε αναθεωρημένη και συμπληρωμένη μορφή τα Πρακτικά εκείνης της συνάντησης, ο τόμος συγκεντρώνει προσεγγίσεις από διαφορετικά επιστημονικά πεδία και καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα θεμάτων: νευροφυσιολογία, ψυχανάλυση και ψυχιατρική, προφορική ιστορία, εθνικές και εθνοτικές ταυτότητες, λαϊκή παράδοση, σώμα, προσκύνημα, σχέση μνήμης και αντικαμμένων.

Στον συλλογικό αυτό τόμο συμμετέχουν διακεκριμένοι πανεπιστημιακοί και ειδικοί: Γρηγόρης Αμπατζόγλου, Παναγιώτα Αντωνίου, Άννα Βιδάλη, Άννα Κ. Βουγιούκα, Χάρης Εξερτζόγλου, Ηλίας Κούβελας, Μαρία Μαυραγιάννη, Ρίκα Μπενβενίστε, Ελένη Παπαγερουφάλη, Θεόδωρος Παραδέλλης, Γιώργος Ταμπούρης.

Οι μεταμορφώσεις των μύθων
Γιάννης Πανεθυμιτάκης
Εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1999

Ελευθερο στοχαστικό δοκίμιο πάνω στη σημασία του μύθου και τις πολλαπλές μορφές με τις οποίες εμφανίζεται στην ιστορία και στο σύγχρονο κόσμο, το κείμενο αυτό εξετάζει την αφετηρία των μύθων στην ανθρωπολογική, θρησκευτική και πολιτική τους συνάφεια, τη σχέση τους με το λόγο, τη γνώση, την επιστήμη και την τέχνη, την αμφιλεγόμενη παρουσία τους στις νεότερες κοινωνίες των μαζών και των ομοιομόνων. Ο συγγραφέας καταλήγει να υποδείξει τη θέση του μύθου σε μια επικρατη ηθική, ελευθερία από τα φαντάσματα της λογικότητας και της τεχνητής προόδου.

Ausgewählte Schriften
Erika Simon
Εκδ. Philip von Zabern
Mainz/Rhein, 1998

Πρόκειται για τη συλλογή επιλεγμένων άρθρων της Erika Simon που αφορούν της ελληνική τέχνη. Στο πρώτο μέρος, το αφιερωμένο στην αρχαϊκή τέχνη, περιλαμβάνονται 6 κείμενα, στο δεύτερο μέρος, για την κλασική αρχιτεκτονική γλυπτική, 4 κείμενα. Το τρίτο μέρος, που ασχολείται με την ερυθρόμορφη ζωγραφική, αποτελείται από 5 κείμενα, ενώ το τελευταίο, το τέταρτο μέρος, που περιέχει 5 πάλι κείμενα, είναι αφιερωμένο στην ελληνιστική τέχνη. Στα κείμενα αυτά αναλύεται γενικά η αφηρημένη, τη ομορφωτική, τη βαθύτατη γνώση της αρχαιοελληνικής τέχνης που πείθουν στις προτάσεις της συγγραφέως.

Da Omero ai Magi
Walter Burkert
Εκδ. Marsilio, Venezia 1999

Πρόκειται για διαλέξεις που έδωσε το 1998 ο ιστορικός Walter Burkert στο Πανεπιστήμιο Ca' Foscari της Βενετίας, στην έδρα φιλολογίας και φιλοσοφίας που διευθύνει η καθ. Claudia Antonetti. Ο υπότιτλος του βιβλίου είναι: "Η ανατολική παράδοση στον ελληνικό πολιτισμό". Τέσσερα είναι τα θέματα στα οποία αναφέρεται ο συγγραφέας: α) Τα ανατολιζόντα στοιχεία στον Όμηρο. β) Οι ελληνικές κοσμογονίες και οι ανατολικές. γ) Η επανάληψη του Ορφέου. δ) Ο Μάγος, ιρανικά στοιχεία στην προσωκρατική φιλοσοφία.

Βόλος, ένας αιώνας
Επιστημονική Επιμέλεια
Αίγλη Δημόγλου. Α' τόμος
Εκδ. Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου (ΔΗ.Κ.Ι.)
Βόλος 1999

Ένας σημαντικός τόμος που περιλαμβάνει μελέτες για την πόλη από την ένταξη της στο ελληνικό κράτος (1881) έως τους σεισμούς (1955), μόλις κυκλοφόρησε από το πάντα δραστήριο Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης του Βόλου.

Ο Α' τόμος περιλαμβάνει μελέτες για την Πολυεδρομία, την Αρχιτεκτονική, τους Σιδηροδρόμους και το Λιμάνι. Επίσης αφιερωμένα κεφάλαια για το εμπόριο, τη βιομηχανία, την κοινωνία και τον πολιτισμό. Σημαντικές σελίδες για τη δραστηριότητα του Τύπου και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο Βόλο παρουσιάζονται μέσα από ενδιαφέροντα στοιχεία αρχαικού υλικού.

Το βιβλίο δίνει μια πληρέστερη εικόνα της πόλης μέσα από το ιστορικό της παρελθόν μέχρι το 1955, όπου, συμπεπαι των σεισμών, άλλαξε ριζικά και η μορφή του Βόλου.

Πιστεύουμε ότι τέτοια βιβλία τιμούν την Τοπική Αυτοδιοίκηση και φυσικά τους αξίους συντελεστές.
Ν.Θ.Χ.

Αρναία
Περιοδική έκδοση
Αρναία 1999

Το ΙΒ' τεύχος της περιοδικής έκδοσης ιστορικής, αρχαιολογικής και λαογραφικής ενημέρωσης και καταγραφής κυκλοφόρησε με την φθ. συνέχεια του άρθρου "Εκκλησία και παιδιά" του Στ. Μπτροπολίτου Ιεραρχού Αγίου Όρους και Αδραμερίου κ. Νικόδημου, την καταγραφή αρχείου, την αναφορά στο νέο Ιστορικό και Λαογραφικό

Μουσείο της Αρναίας και τέλος με σχόλιο του Κ.Θ. Χούτη με θέμα "Ένα φριμάνι του 1762 για τη ζωή στη Λαριόκοψη".

Χαρακτικά της Εύβοιας
Συλλογή Γ. Καρακώστα
Επιμέλεια Έλδα Μαρμαρά
Εκδ. Εταιρεία Ευβοϊκών Σπουδών
Αθήνα 1999

Πολύ ενδιαφέρουσα και ιδιαίτερα καλλίστη έκδοση που περιέχει 65 χαρακτικά της Εύβοιας, από τον 16ο αιώνα έως το 1894. Βιογραφικά των χαρακτών και κείμενα των: Δημ. Γκόφα "Το ενοχρωτόμυμο Νεγρπάντε", Δημ. Τριανταφυλλόπουλου, "Η μεσαιωνική Χαλκίδα και τα μνημεία της", και του ίδιου: "Επιλογή αρχαιολογικής βιβλιογραφίας".

Μέντωρ
Περιοδικό έντυπο
της Α.Α.Ε.
Εκδ. της Εν Αθήναις
Αρχαιολογικής Εταιρείας
Αθήνα 1999

Στο τεύχος 52 του χρονολογικού και ιστοριοφικού Δελτίου της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας δημοσιεύεται το, δυστυχώς πάντα επίκαιρο, σχόλιο "Οι αδημοσίετες ανασκαφές", στο οποίο γίνεται προσπάθεια κατανόησης της απίας ύπαρξης τους από τον Β. Χ. Πετράκο. Ακόμα δίνονται οι πρώτες πληροφορίες που υποβλήθηκαν στο Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία (25-26 Νοεμβρίου 1999) για τις αδημοσίετες ανασκαφές. Στη συνέχεια, έρχονται οι "Σκέψεις για την προεστία και ανάδειξη της αρχαιολογικής κληρονομιάς εν όψει του 2000", του Χ. Μπακίρη. Συμπληρωματικό στοιχείο για την ιστορία των ανασκαφών του Κεραμεικού (Β.Χ.Π.) και τα κείμενα του Αν. Ορλάνδου: "Αισθητική ανάληψη του διαρκικού γασού και ειδικότητα του Παρθενώνος", "Αι αγιογραφίες της εν Αθήναις πύλης του Αδριανού", "Τα σαράγια της Βασιλοπούλας του Μυστρά", για τα 20 χρόνια από το θάνατό του, συμπληρώνουν την ύλη του πάντοτε πολύ ενδιαφέροντος περιοδικού.

Αυτοφής βλάστηση
Πρακτικά Δημερίδας
Εκδ. της Ενώσεως των Φιλών
Ακροπόλεως, Αθήνα 1999

Τον Μάιο του 1998 πραγματοποιήθηκε διήμερη με θέμα "Αυτοφής βλάστηση στους αρχαιολογικούς χώρους". Το θέμα της αυτοφούς βλάστησης εξετάστηκε από πολλές απόψεις και α-

πό ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα σε διαφορετικά μέρη. Αρχαιολόγοι, γεωπόνοι, δασοπόν και βοτανολόγοι συνεργάστηκαν για να βρουν έναν τρόπο να περιοριστούν τα βλαβερά αυτοφυή φυτά, χωρίς να καταστραφούν όσα ενδοχόμενως αποτελούν σπάνιο είδος.

Πέρα από την Αρχαία
Ελληνική Δημοκρατία
Pierre Vidal-Naquet
Εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1999

Συλλογή άρθρων –σε μετάφραση της Θέμης Μιχαήλ, που καθορθώνει να αποδώσει το ύφος του συγγραφέα–, στα οποία εξετάζεται από διάφορες σκοπές ο ελληνικός πολιτισμός, από τις ομηρικές Μυκήνες στον πλατωνικό διάλογο, στη φαντασία και τη σκέψη των Γάλλων της Επανάστασης και στο έργο των σημαντικών ιστορικών, όπως ο Φίλσελ και ο Μομιλιάνο. Σπάνια ιστορικοί και στοχαστές αγγίζουν τόσο ποικίλα θέματα με τόσο ευρύ πεδίο. Για τον αναγνώστη είναι ένα βιβλίο που προσφέρει γνώσεις, θέματα για σκέψη και ανοίγματα μυαλού.

Για τη Μουσειολογία
και τον Πολιτισμό
Ματούλα Σκαλτσά
Εκδ. "Εντευκτρίου"
Θεσσαλονίκη 1999

Πρόκειται για τη συλλογή 26 κειμένων της Ματούλας Σκαλτσά που έχουν δημοσιευτεί στον ημερήσιο τύπο και σε ειδικευμένα περιοδικά. Τα κείμενα χωρίζονται σε δύο ενότητες: α. (18 κείμενα) "Πολιτική πολιτισμού", Πολιτισμική θεωρία, Πολιτισμικές πρωτεύουσες, Χορηγία. Και β. "Μουσειολογικά" (26 κείμενα), Διαχείριση Μουσείων, Μουσειακές δομές, Μουσειολογικές επάρκειες και ανεπάρκειες, Ενδιάφερα κείμενα, που δίνουν τη θέση της Ελλάδας στη σύγχρονη πολιτιστική κίνηση των μουσείων. Προκλήσει ο Ευάγγελος Βενιζέλος και ο Άγγελος Δεληβορριάς.

Η περιπέτεια
της Τεχνολογίας
στην αρχαία Ελλάδα
Χρήστος Δ. Λάζος
Εκδ. Αίολος, Αθήνα 1999

Ένα νέο πόνημα του Χρ. Λάζου που ψάχνει αποδείξεις για τη γνώση και τη χρήση προηγμένων υδραυλικών έργων (άβλα του Ηρακλή) αλλά και για την κατασκευή της υδραυλικής, πτητικών μηχανών (Δαίδαλος) και αστρονομικών μηχανών (ταξίδια του Σκύλακα και του

Νεάρχου) καθώς και για τις γνώσεις φαρμακολογίας (μανδράγορας).

Les Maladies
dans l' Art Antique
Mirko Grmek &
Danielle Gourevitch
Εκδ. Fayard, Παρίσι 1998

Ένας γιατρός και μια φιλόλογος περιγράφουν, αναλύουν και κατατάσσουν έργα τέχνης ελληνικά, ετρουσκικά και ρωμαϊκά. Εμείς διαβάζουμε με ενδιαφέρον την αποκρυπτογράφηση της εικόνας και τη μελέτη που δεν αρκείται σε διάγνωση αυστηρά ιατρική αλλά εξετάζει και τις κοινωνικές και ψυχολογικές της επιπτώσεις των παθήσεων. Πρόκειται για ένα έργο που θα αποβεί κλασικό για τη μελέτη της Τέχνης.

Age Determination
of Young Rocks
and Artifacts
Guenter A. Wagner
Εκδ. Springer, Βερολίνο 1998

Γραμμένο σε αγγλική γλώσσα, το βιβλίο απλουστεύει, στην έκφραση και μόνο, δύσκολες θεωρίες, κάνοντας προσιτές στον απλό αναγνώστη, τις σύγχρονες (περίλυπτες) μεθόδους χρονολόγησης. Κάθε μέθοδος συνοδεύεται από πολλά σχέδια και σχεδιαγράμματα καθώς και από ένα παράδειγμα ώστε να γίνει πιο κατανοητή, πράγμα που κατορθώνει θαυμάσια.

Δημοκρατία και συμμετοχή
στην αρχαία Αθήνα
R. K. Sinclair
Εκδ. Ινστιτούτο του βιβλίου
Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1997

Η πρωτοβουλία αυτού του έργου, για το οποίο κανείς μπορεί, αν δεν το έχει διαβάσει, να πει "μας τα 'παν κι άλλα!", είναι ακριβώς το ότι λέει αυτά που οι άλλοι αποσιωπούν. Κριτική προσέγγιση του χαρακτήρα και του μεγέθους της συμμετοχής των πολιτών σε μια δημοκρατία που, συν ζωντανός οργανισμός, εξελισσόταν και τροποποιούνταν.

Το αρχοντικό των Σακελάρων
στην Κοζάνη
Βασίλειος Πασχαλίδης
Εκδ. του συγγραφέα-Νομ. Αυτού.
Κοζάνη, Αθήνα 1999

Το αρχοντικό των Σακελάρων του γνήσιου ανι αναγνώστη του περιοδικού από άρθρο του συγγραφέα (Αρχαιολογία, αρ. 66, Μάρτ. '98). Ομως, το βιβλίο, εκτός από το ότι δίνει λεπτομερείς επιπλέον πληροφορίες για το κτίσμα, μα αποκαλύπτει και τους ενοίκους του σπιτι-

ού, τη ζωή τους μέσα σ'αυτό, στον κήπο, στην αυλή. Τους τοποθετεί στη διάφορες εποχές του χρόνου και μας γνωρίζει την παραδοχή της οικογενείας μέσα από οικογενειακά κειμήλια και από έγγραφα.

Τέλος, το Αεζλίαν της κοζανιτικής διαλέκτου και η βιβλιογραφία αποτελούν ευτυχές συμπλήρωμα για την παρουσίαση του σπιτιού-σπιτικού.

Les Verres

Exploitation Archéologique de Délos Fasc. XXXVII Marie-Dominique Nenna

Εκδ. Ecole Française d'Athènes, 1999

Πρόσφατα κυκλοφόρησε ο 37ος τόμος των αρχαιολογικών ε-

ρευσιών της Δήλου. Exploitation Archéologique de Délos Fasc. XXXVII, ο οποίος είναι αφιερωμένος στη μελέτη κυρίως των ελληνιστικών και ρωμαϊκών γυαλινών, που απετέλεσε και τη διδακτορική διατριβή της συγγραφέως.

Το βιβλίο αποτελεί ένα πολύ καλό βοήθημα για τον εξειδικευμένο επιστήμονα, αλλά και για το ευρύτερο κοινό, αφού με ιδιαίτερη σαφήνεια και απλότητα η Νenna παρουσιάζει το ανασκαφικό υλικό, το οποίο εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο ιστορίας της έρευνας, κατά χρονολογική σειρά, από το τέλος των αρχαϊκών μέχρι και των παλαιохριστιανικών χρόνων, με βάση τις τεχνικές μεθόδους επεξεργασίας (αγγεία τεχνικής του πυρήνα, πολύχρωμα και μονόχρωμα αγγεία και αντικείμενα προορι-

ζόμενα για αρχιτεκτονική χρήση, καθώς και για τη διακόσμηση επίπλαυ), με αναλυτικούς καταλόγους και πλούσια βιβλιογραφία κατά θεματική ενότητα.

Η συμβολή της μελέτης έγκειται κυρίως στον εντοπισμό, από την συγγραφέα, ενός δηλιακού υστεροελληνικού υαλοურγείου (τέλος 2ου - πρώιμος 1ος αι. π.Χ.) -το δεύτερο έως σήμερα ανασκαφικά επιβεβαιωμένο στον ελλαδικό χώρο-, το οποίο παρήγε κυρίως ψήφους. Με αφορμή το παραπάνω εύρημα, εκθέτονται συνοπτικά τα προβλήματα της έρευνας για τη διακίνηση, την εμπορία του γυαλιού και των πρώτων υλών, χαρτογραφώντας τα έως σήμερα γνωστά ελληνιστικά και πρώιμα ρωμαϊκά υαλοურγεία που έχουν βρεθεί στη Μεσόγειο.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΑΡΧΑΙΟΥ ΔΡΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΝΤΕΛΗ

Χρήστος Νικολόπουλος

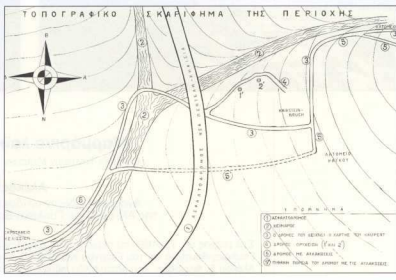
Φοιτητής της Θεολογικής Σχολής Αθηνών

Ήταν ένα Σάββατο του Μαρτίου 1999, όταν θέλησα να εξερευνήσω μια δασυδώνη περιοχή της Πεντέλης, στην προσπάθειά μου να χαράξω μία ορειβατική πορεία για τον Ελληνικό Ορειβατικό Σύνδεσμο Αθηνών. Αφηρα το αυτοκίνητό μου λίγο έξω από τον οικισμό της Νέας Πεντέλης και άρχισα την εξερεύνησή μέσα στο δάσος. Γρήγορα βρέθηκα σ'ένα πλατύ μονοπάτι το οποίο α-πλοήροτα προς το λατομείο Α'. Το παράξενο ήταν ότι το μονοπάτιού ήταν ενάμιση με δύο μέτρα, χωρίς να παρεμβάλλεται κάποιο δέντρο. Ανηφορίζοντας το μονοπάτι πρόσεξα μια αλυσίδα στην προέξοξη ενός βράχου. Αναρωτήθηκα αμέσως αν ήταν τυχαία (ίσως από τη διάβρωση της βροχής) ή επρόκειτο για τριχιά σε κάποιο θαμμένο αρχαίο ίσως δρόμο.

Καθαρίζοντας σιγά-σιγά, κατά τους επόμενους δύο μήνες, τα χώματα που εκάλυπταν τα ίχνη της αρχαίας διάβρωσης, βρήκα επί επρόκειτο για ένα δρόμο με δύο παράλληλες αλυσίδες (πλευρές). Η απόσταση ανάμεσα στις δύο αλυσίδες ήταν 110 εκατοστά. Η κάθε τριχιά (αλυσίδα) είχε πλάτος 15 εκατοστά, δηλαδή συνολικά ο δρόμος είχε 140 εκατοστά πλάτος. Ο δρόμος που σώζεται και παρουσιάζει ένα λιθινό οδόστρωμα (γι' αυτό δεν έχει δέντρα το μονοπάτι) έχει αλυσίδες από την αρχή ως το τέλος. Στο αρχικό τμήμα (από το λατομείο Α') σώζεται σε άριστη κατάσταση από την πλευρά του χειμάρρου λιθόκλιτη στήριξη του δρόμου με ύψος ένα περίπου μέτρο. Σε συνάντησή που είχα τον Ιούνιο του 1999 με τον κ. Μανώλη Κορρέ στη σπηλιά του Νταβέλη, στην Πεντέλη, από τις φωτογραφίες που του έδειξα, μου είπε πως δεν ήξερε αυτόν το δρόμο και προθυμοποιήθηκε να μου δώσει τους χάρτες του 1882 του Γερμανού τοπογράφου Καυπερτ (Κάουπερτ, 1813-1891) για να ελέγξω αν ήταν σημειωμένος επάνω σ' αυτός.

Επειτα από προεκτική έρευνα της περιοχής, με παράλληλη εξέταση και των χαρτών του Καυπερτ, κατάληξα στο παρατιθέμενο σχεδιάγραμμα. Ο Καυπερτ στους χάρτες του έχει απεικονίσει το λατομείο Α' (Marmorbruch) με τη μορφή που έχει απεικονίσει και τα άλλα λατομεία του Πεντελικού, που ήταν σε χρήση την εποχή του (ίσως και παλαιότερα). Ο δρόμος που δείχνει ο χάρτης του Καυπερτ, και που συνδέει το λατομείο Α' (υψόμετρο 660 μ.) με το νεκροταφείο Μελοστόμου (υψόμετρο 440 μ.), έχει επίσης απεικονίσει με τον ίδιο τρόπο που έχουν απεικονίσει και οι άλλοι δρόμοι που ήταν σε χρήση κατά την εποχή του.

Από το λατομείο Α' (όπως φαίνεται και στο σχεδιάγραμμα) ξεκινούν δύο δρόμοι. Η πραγματική τους αρχή έχει καταστραφεί εξαιτίας της σχετικά πρόσφατης έντονης λατομείας. Ο ένας δρόμος (αριθμός 5 στο σχεδιάγραμμα) είναι ο δρόμος με τις αλυσίδες, ενώ είκοσι μέτρα χαμηλότερα ο άλλος δρόμος (αριθμός 3 στο σχεδιάγραμμα) είναι ο δρόμος που δείχνουν οι χάρτες του Καυπερτ. Και οι δύο δρόμοι είναι στην πλαγιά λόφου που καταλήγει σ'ένα χειμάρρο (γι' αυτό και έχουν λιθόκλιτη στήριξη). Μετά από 50 μέτρα περίπου οι δύο δρόμοι ενώνονται φθάνοντας μέχρι τα υπολείμματα ενός λατομείου ασβεστολιθίου (Kalksteinbruch), σύμφωνα με τον χάρτη του Καυπερτ. Εκεί χωρίζουν. Ο δρόμος του Καυπερτ (δεν έχει ροδέες, ίχνη διάβρωσης) αρχίζει δυτικά και καταλήγει στον σημερινό ασφαλτοδρόμο αφού ενωθεί πρώτα με έναν άλλον δρόμο (χωρίς ροδέες επίσης), που ξεκινάει πίσω από το Kalksteinbruch και ενώνει δύο ορυχεία (του 19ου αιώνα), ένα μεγάλο (1) και ένα μικρό (2). Ο χάρτης του Καυπερτ δεν έχει σημειωμένο το δρόμο των ορυχείων και περιέχει μόνο το ένα από τα δύο ορυχεία (Bergrueh), χωρίς να διευκρινίζει ποιο. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο δρό-

1, 2. Το καθαρισμένο τμήμα του δρόμου.

3 (κάτω). Λεπτομέρεια του δρόμου με τις "ροδιάς".

4 (δεξιά). Στήριξη του αρχαίου δρόμου.

μος με τις αιλακώσεις, ο δρόμος των ορυχείων και τα δύο ορυχεία δεν είναι γνωστά στην Β' Εφορεία Αρχαιοτήτων, όπως συμπεράνα από τηλεφωνική συνέντευξη που είχα με αρχαιολόγους της Εφορείας αυτής. Ο δρόμος με τις ροδιάς συνεχίζει τη νότια πορεία του από το λατομείο ασβεστολιθού μέχρι που καταλήγει στο σημερινό λατομείο του Ράικου. Με τη βοήθεια των στρατιωτικών χαρτών και με επιτόπια έρευνα σημείωσα (στο σχεδιάγραμμα) την πιθανή πορεία του δρόμου με τις αιλακώσεις. Δυστυχώς στο σημείο αυτό ο δρόμος έχει καταστραφεί λόγω της λατομείωσης από το λατομείο του Ράικου. Και πάλι οι δύο δρόμοι (από την κάτω πλευρά του ασφαλτοδρόμου), όπως φαίνεται από τον χάρτη του Καυρετί (μόνο για το δρόμο του Καυρετί) αλλά και από ίχνη στο έδαφος, ξεκινάνε από διαφορετικό σημείο και αφού περάσουν το χειμάρρο με κοινή πορεία καταλήγουν στο νεκροταφείο Μελισσιών όπου σβήνουν τα ίχνη τους.

Κατά τη γνώμη μου (γνώμη μη ειδικού) το λατομείο Α' φαίνεται να είχε χρησιμοποιηθεί ήδη κατά την αρχαιότητα αλλά και κατά τον προηγούμενο αιώνα. Μην ξεχνάμε ότι πολλά αρχαία λατομεία (π.χ. λατομείο της Σπηλιάς) επαναχρησιμοποιήθηκαν την εποχή των Βαυαρών. Αυτό το αποδεικνύουν και οι δύο δρόμοι (δρόμος του Καυρετί και δρόμος με αιλακώσεις) που ξεκινάνε από το λατομείο Α'. Μέχρι στιγμής όμως στα τμήματά του λατομείου Α' δεν έχει βρεθεί παράλληλη γραμμωπή ή άλλο σημάδι αρχαίας εργασίας, λόγω της έντονης σημερινής λατομείωσης που έχει υποστεί, το οποίο σημάδι θα αποδεικνυε την αρχαιότητα του λατομείου, αλλά και την αρχαιότητα του δρόμου. Όπως τονίζει ο κ. Μανώλης Κορρές στο βιβλίο του (Από την Πεντέλη στον Παρθεναίο), οι αρχαίοι δρόμοι (καταγινώγες μαρμάρων) συνήθιζαν να έχουν παράλληλη πορεία με έναν χειμάρρο για να φθάνουν πιο γρήγορα και πιο εύκολα στον προορισμό τους. Η πορεία και των δύο δρόμων είναι η πιο σύντομη και η πιο εύκολη για να κατεβούν μαρμάρια από το λατομείο Α' προς τη ρεματιά του Νεκροταφείου των Μελισσιών. Και οι δύο δρόμοι έχουν εκμεταλλευθεί τις υψομετρικές καμπύλες του βουνού με τον επωφελέστερο τρόπο. Τέλος, θα ήθελα να αναφέρω πως ο δρόμος με τις αιλακώσεις (αριθμός 5 στο σχεδιάγραμμα), από το λατομείο Α' μέχρι το λατομείο του Ράικου, έχει μήκος πάνω από 200 μέτρα και σώζεται σε άριστη κατάσταση. Το τμήμα που σώζεται από την κάτω πλευρά του ασφαλτοδρόμου (στη ρεματιά του νεκροταφείου) έχει μήκος πάνω από 100 μέτρα και σε όλη την πορεία του μπορεί να διακρίνει στο έδαφος "ροδιάς".

Μαρμάρια λαϊκά τέμπλα της Τήνου

Εταιρεία Τηνακών Μελετών - Εκδόσεις «Τήνος» [Αθήνα 1996-98]

Αλέκος Ε. Φλωράκης

Ανασκευή αδίκων αττιάσεων, ή περί της άκριτης «κριτικής» της Αλεξάνδρας Γουλάκη-Βουτυρά και του Γιώργου Καραδέδου

Στο τεύχος αρ. 72/1999 του περιοδικού Αρχαιολογία και Τέχνες δημοσιεύτηκε εκτενές κείμενο της Αλεξάνδρας Γουλάκη-Βουτυρά και του Γιώργου Καραδέδου, που, υπό το μανδύα της κριτικής, επαλοίλει επίθεση κατά του Αλέκου Ε. Φλωράκη. Του καταλογίζει άδικες και ανυπόστατες κατηγορίες ότι «προχρονολόγησε» το βιβλίο του

Μαρμάρινα λαϊκά τέμπλα της Τήνου (στο εξής Φ) και ότι «οικειοποιήθηκε» στοιχεία από το βιβλίο *Η εκκλησιαστική μαρμαρογλυπτική στις Κυκλάδες από τον 16ο ως τον 20ό αιώνα των Αλεξάνδρου Γουλάκη - Βουτυρά, Γιώργου Καραδόδου και Γιώργου Λάβρα* (στο εξής ΒΚΛ). Στην ανασκευή αυτών των απάσεων αποβλέπει το παρόν άρθρο.

Ο πρώτος ισχυρισμός των συντακτών της «κριτικής», ότι το βιβλίο του Φ, ενώ εκδόθηκε το 1998, «φέρει ως χρονολογία έκδοσης το έτος 1996», είναι ανακριβής και παραπλανητικός. Το 1996 αναγράφεται στην υπογραφή του προλόγου και στο copyright, δηλώνοντας, κατά τα συνήθη, στην πρώτη περίπτωση την ημερομηνία συγγραφής του προλόγου, ενώ στη δεύτερη το χρόνο παραχώρησης του έργου στον εκδότη και την έναρξη των εκδοτικών διαδικασιών. Την ολοκλήρωση της εκτύπωσης του βιβλίου (που για ποικίλους λόγους καθυστερήσε) το 1998, ούτε ο συγγραφέας ούτε ο εκδότης του την αρνήθηκαν, την υποδέχθηκαν μάλιστα με τον αριθμό του ISBN, τον οποίον, αν ήθελαν, θα μπορούσαν κάλλιστα να μην είχαν λάβει, όπως με πολλά βιβλία συμβαίνει. Δεν αποτελεί λοιπόν «χρονολογία έκδοσης» το 1996, αλλιώς θα έπρεπε να αναγράφεται (όπως και ο τόπος) στις προς τούτο δηλωτικές θέσεις: τη σελίδα του τίτλου ή τον κολοφώνια. Αποτελεί όμως ένδειξη αλοκλήρωσης του έργου και επομένως όριο τέλους των βιβλιογραφικών του αναφορών. Ας σημειωθεί ότι η πρακτική να μην αναγράφεται στη σελίδα του τίτλου τόπος και χρόνος έκδοσης δεν είναι ασυνήθιστη, δηλώνεται δε βιβλιογραφικά, ως γνωστόν, εντός αγκύλης. Στην προκειμένη λοιπόν περίπτωση η χρονολογία έκδοσης είναι 1996-1998 και η βιβλιογραφική της παραπομπή: [Αθήνα 1996-98].

Βέβαια, ο ισχυρισμός της «προχρονολόγησης» δεν επινοήθηκε από τους συντάκτες της «κριτικής» τυχαία. Αποτελεί το προμήγιο για να διατυπώσουν το δεύτερο ισχυρισμό τους, της αουσιότητας ες μέρος του Φ «στοιχείων σε διάφορα επίπεδα» από το βιβλίο των ΒΚΛ. Και αυτός ο ισχυρισμός είναι τουλάχιστον εξίσου ανακριβής, όπως και ο πρώτος. Στην προσπάθειά τους να φανούν πειστικοί, προσπαθούν να εντυπωσιάσουν τον αναγνώστη, επισφραγίζοντας πλήθος απάσεων, αναφερόμενων στην ορολογία, τη μεθοδολογία και την ταξινόμηση, τις τεχνικές και μορφολογικές παρατηρήσεις, τη χρονολόγηση, τη βιβλιογραφία κ.λπ. Όλες τους κινούν την ανάμνηση στο παραπλανητικό και στο γελοίο. Εντούτοις, και παρά τον κίνδυνο να γίνουμε σχολαστικά, οφείλουμε να τις αναρίσουμε μία προς μία.

Αρχίζοντας από το θέμα της ορολογίας, σκοπίμως φαίνεται «αγνοούν» ότι η ορολογία στην περιγραφή των μνημείων είναι πάντα, καθιερωμένη και κοινώς χρησιμοποιούμενη απ' όλους τους μελετητές, όπως συμβαίνει άλλωστε με την ορολογία κάθε επιστημονικού κλάδου. Ειδικότερα τώρα για τα παραδείγματα που επικαλούνται: – Ο όρος του Φ «κατακόρυφα μονοβλικά στοιχεία» υποστηρίζεται ότι προκύπτει από τον αντίστοιχο «κατακόρυφα στριγηρά» των ΒΚΛ, χωρίς αναφορά. Γιατί όμως αποσιωπάται ότι τον ίδιο όρο τον είχαν χρησιμοποιήσει και σε προγενέστερο δημοσιεύμα τους («Μαρμάρινα τέμπλα στην Πάρο», όπου και παραπέμπει ο Φ: – Η φράση «το κινόνερα δεν έχει σχήμα πρισματικό» αποτελεί κοινότατη παρατήρηση και αναφέρεται σε πολλές μελέτες. Δεν πρόκειται καν για όρο. Άλλωστε ο Φ περιγράφει κινόνερα ελικοφόρα, ιωνικά, κρινιθάζοντα, πολυμερή, λυρόσχημα, φυλλοφόρα κ.α. Πώς (ανα)γινώριζε αυτά και όχι τα πρισματικά, ώστε να έπρεπε να τα πληροφορηθεί από τους ΒΚΛ: – Ο όρος «ξεκουφισμένος» δεν είναι των ΒΚΛ, αλλά έκφραση των μαστόρων. Ο Φ τον είχε ήδη καταγράψει και επεξηγήσει σε προγενέστερο βιβλίο του (*Μαρμάρου τέχνη και τεχνική*, 1995, σ. 63, 67, 122, 125). Μήπως θα έπρεπε εκείνοι να παραπέμπουν σ' αυτόν; – Η λέξη «μπαγδατί» είναι κοινότατος όρος της λαϊκής οικοδομικής. Στον Φ (σ. 133, σμμ. 10) αναλύεται, καθόλου «αυτολέξει» (όπως ισχυρίζονται οι ΒΚΛ), αλλά με βάση το *Λεξικό των λαϊκών τεχνικών όρων της οικοδομικής του Ζήσημου Τζατζιάνου*, όπου και γίνεται παραπομπή (λ. μπαγδατί, υψοσανίδα). Εκείνοι δεν παραπέμπουν πουθενά. – Ο χαρακτηρισμός μιας κατασκευής (ή όπως το τέμπλο της Μεγαλόχαρης) με την κοινή λέξη «μικτή», όταν αυτή αποτελείται από τρία διαφορετικά υλικά (μάρμαρο, ξύλο, γύψο), δεν αποτελεί αποκλειστικότητα ή πρωτοτυπία. Πέραν αυτού, ο Φ χρησιμοποιεί την έκφραση «σύνθετη ή μικτή», δείχνοντας προτίμηση στον πρώτον όρο, και αιτιολογεί το χαρακτηρισμό, όχι μόνο εν σχέσει με την πρώτη ύλη (όπως οι ΒΚΛ), αλλά και ως προς την τεχνική και τη μορφολογία. – Ο όρος «κρημαστές άμβωνες» είναι λαϊκός, μαστορικός, και είχε ήδη καταγραφεί από τον Φ σε προγενέστερο βιβλίο του (*Σχέδια πηλαφικής μαρμαρογλυπτικής*, 1993, αρ. 99, 101-104, 107). – Το «κοφίνι», όρος επίσης λαϊκός, έχει κι αυτός καταγραφεί και επεξηγηθεί παλαιότερα από τον Φ (*Μαρμάρου τέχνη*, δ.π., σ. 240). Ο προσδιορισμός «πρισματικό», εκτός του ότι πρόκειται για κοινή έκφραση, έχει χρησιμοποιηθεί για τους ξυλόγλυπτους άμβωνες από τον Κίτσο Μακρή (*Εκκλησιαστικά ξυλόγλυπτα*, σ. 19), όπου και παραπέμπει ο Φ (σ. 141, σμμ. 43). – Τα «σανδωμάτια» τέλος (Φ, σ. 141), και όχι «σανδωτές κατασκευές», όπως του αποδίδουν οι ΒΚΛ, είναι έκφραση κοινότατη στην οικοδομική. Το ίδιο και οι «αρμοκαλλιπτικές», λέξη αρθροθέτη από τα «αρμοκαλλιπτικά» που χρησιμοποιούν οι ΒΚΛ (*Λεξικό Ελευθερουδάκη*, λ.).

Ανυπόστατος αποδεικνύεται και ο ισχυρισμός ότι ο Φ «οικειοποιείται» τη μεθοδολογία και την κατάταξη των ΒΚΛ. Η αλήθεια είναι ότι αμφότερα είναι εντελώς διαφορετικά. Η μεθοδολογία των ΒΚΛ κινείται, όπως δηλώνεται στον πρόλογο του (σ. 13), «στο μορφολογικό - στιλιστικό και κατασκευαστικό επίπεδο», δίνοντας την πρώτη σημασία στην τυπολογία των μνημείων και στην αρχιτεκτονική αποτύπωση. Αντίθετα, ο Φ (Πρόλογος, σ. 4), συζητώντας προηγούμενες προσεγγίσεις του, εστιάζει, πέρα από τα μορφολογικά και τεχνοτροπικά δεδομένα, σε θέματα που αγνοούνται παντελώς από τους ΒΚΛ, όπως η προέλευση της πρώτης ύλης, η εξάπλωση των μαστόρων και η διάρκειση της πελατείας τους, η επισήμανση και η διαδοχή των εργασιών, παράμετροι τεχνικές, κοινωνικές κ.ά. Δίνει έμφαση στην τεχνολογική παρατήρηση (με τη συνδρομή του μαρμαρογλύπτου Πέτρου Δελλατόλα), ενώ δεν ασχολείται καθόλου με τυπολογικές ταξινομήσεις. Υπάρχει δηλαδή σαφής διακρίση μεθόδου: από τη μια η οπτική του ιστορικού της τέχνης, από την άλλη η οπτική του εθνολόγου. Τα παραδείγματα που η «κριτική» επικαλείται για να στριμύξει τις απόψεις της είναι το λιγότερο αστεία: ότι στην εισαγωγή του, ως προς τη γενική εξέλιξη του τέμπλου, ο Φ τους ακολουθεί, αναφέροντας τη ρωσική επίδραση και, στο 19ο αιώνα, το νεοκλασικισμό, που είτε εκτιμάει τα ξυλόγλυπτα τέμπλα είτε τα οδηγεί να δώσουν στην μαρμάρινα, καθώς και το θεωρούμενο ως σημείο τομής για τη μαρμαρογλυπτική έτος 1830. Οστόσο, για μέν τη ρωσική επίδραση η άποψη είναι κοινώς παραδεκτή (βλ. πρόσφαρα Κ. Καλοκύρη, *Μελέτηματα Χριστιανικής Αρχαιολογίας και Τέχνης*, σ. 176-Ε. Τσαπαρλή, *Το βυζαντινό τέμπλο*, ενάκ. εκ της *Θεολογίας*, σ. 18), ενώ σε όλα τα υπόλοιπα, ο Φ, είτε ήδη αναφέρει σε παλαιότερα βιβλία του (*Η λαϊκή λιθογλυπτική της Τήνου*, 1980², σ. 172- Σχέδια, δ.π., σ. 14-17 *Μαρμάρου τέχνη*, δ.π., σ. 124-125, σμμ. 17) κι εδώ τα επαναλαμβάνει. Μήπως θα έπρεπε εκείνοι να παραπέμπουν;

Ός προς την «κατάταξη - ομαδοποίηση» τώρα του υλικού. Με αλχημείες και παρουσιάζοντας τη δική τους φρασολογία ως καινή, ερευνασίουν δάθεν αντίστοιχες κεφαλαίον, που δεν ανταποκρίνονται στα πράγματα. Η μόνη αναλογία είναι η χρονολογική ταξινόμηση των τέμπλων, στο μέτρο που οι επ' αυτών χρονολογίες το καθορίζουν. Αλλά η χρονολογική ταξινόμηση, όπως είναι γνωστό, αποτελεί μέθοδο πάγκνην και γενικώς ακολοθούμνη. Το ίδιο ισχύει και για τη σειρά αναφοράς τέμπλων της Ανδρού και της Νάξου σε υπομνημασίους του Φ (από αυτομμία η παραπέμνονας), αφού κι αυτά χρονολογούνται από επιγραφάς.

Επικρίσεις εκτοξέσιον οι συντάκτες της «κριτικής» και για το «δανεισμού» εκ μέρους του Φ «κατασκευαστικών» των παρατηρήσεων, μέσ' από την αρχιτεκτονική ανάλυση που παρέχουν. Ιδού όμως τα παραδείγματα που επικαλούνται: «Η διάσταση του βάθους των κατακόρυφων μονολιθικών στοιχείων εκτείνεται προς τα πίσω, εξεφαλιζόντας σταθερότητα στο τέμπλο (Φ, σ. 63). Χρειάζεται αρχιτεκτονική αποτύπωση για να γίνει αυτό αντιληπτό; Όχι βέβαια. Είναι ορατό από την πίσω πλευρά των τέμπλων, απ' όπου μπορεί κανείς να παρατηρήσει τη συναρμογή και άλλων επιμέρους μαρμάρων. Επιπλέον, η παράγραφος των ΒΚΛ (σ. 76), από την οποία υποτίθεται ότι άντλησε ο Φ (σαν να μην μπορούσε να δει), μεταφέρεται από προηγουμένο δημοσιεύμμά τους («Τέμπλα στην Πάρο», ό.π., σ. 28, 31), στο οποίο και παραπέμπει ο Φ. Γιατί το αποσιωπών; - Χτίσιμο τοίχου πίσω από το τέμπλο. Ατλή η παρατήρηση. Άλλωστε ο Φ είχε και παλαιότερα αναφερθεί στο θέμα («Οι προδιαγραφές στη μαρμαρογλυπτική», *Τηνικά* 1/1996, σ. 375). - «Πακτωμένα δοκάρια». Οφθαλμοφανές και πάλι το πράγμα. Τα δοκάρια φαίνονται από την πίσω όψη του τέμπλου. Επιπλέον, η έκφραση «πακτωμένα δοκάρια» (Φ, σ. 52) δεν υπάρχει στους ΒΚΛ (γι' αυτό και στην «κριτική» τους γράφουν αόριστα ότι αντίστοιχο με παρόμοιες δικές τους διατυπώσεις). Εκτός τούτων ο Φ παραπέμπει σ' αυτούς, στο προγενέστερο δημοσιεύμμά τους για την Πάρο (ό.π.). Και πάλι το αποσιωπών! - Λείψανα και στίλβωση των μαρμάρων. Δεν υπάρχουν αναλογίες μόνο για απλή αναφορά. Στο θέμα έχει αναφερθεί παλαιότερα ο Φ. διεξοδικά («Προδιαγραφές», ό.π., σ. 371-373, με παραπομπές και σε βιβλιογραφία). - Τέλος, αρνούνται την ικανότητα του έμπειρου μαρμαρογλύπτη Πέτρου Δελλατόλα (που συνόδουσε τον Φ) να διακρίνει τεχνικές λεπτομέρειες της ειδικότητάς του και τα λατομεία προέκθεσης των μαρμάρων που δουλεύει, αποδίδοντας στον Φ, που δηλώνει τη συνεργασία του με το μαρμαρογλύπτη, «εσκεμμένη παραπλάνηση του αναγνώστη». Όμως οι τεχνικές παρατηρήσεις που είναι επισημαίνονται εύκολα από έναν τεχνίτη όπως ο Π. Δελλατόλας, που σημειώτων τον συμβουλευόμενός και αρχαιολόγος για ανάλογες παρατηρήσεις σε ανασκαφές. Είναι ανακριβές εξάλλου ότι ο Φ δε χρησιμοποιήσει παλαιότερα τεχνικές παρατηρήσεις επί του υλικού του (γιατί περί αυτού πρόκειται και όχι για «κατασκευαστική ανάλυση»). Είναι γνωστή η ειδίκευσή του στις τεχνικές του μαρμάρου (το ομολογούν και οι ίδιοι οι ΒΚΛ στο βιβλίο τους, σ. 172 και σημ. 478), η δημοσίευσή σχετικών άρθρων του (π.χ. στα *Εθνογραφικά* 1989 και στην *Εθνολογία* 1/1992) και ειδικά για τα τέμπλα στο παράτημα δ' του βιβλίου του *Μαρμάρου τέχνη και τεχνική* (ό.π.) και στα *Τηνικά* («Προδιαγραφές», ό.π.). Ο χαρακτηρισμός λοιπόν «εσκεμμένη παραπλάνηση» ταιριάζει - και επιστρέφεται - στους συντάκτες της «κριτικής».

Για όσα από τα τέμπλα εξετάζονται και στα δύο βιβλία, οι αναφορές των ΒΚΛ είναι περιορισμένες. Ανάλογα συνοπτικές είναι και οι μορφολογικές παρατηρήσεις. Αν λοιπόν, μέσα στα τριάντα που αναφέρονται για κάθε τέμπλο από τον Φ, εμπεριέχονται και τα δύο που αναφέρονται οι ΒΚΛ (οι αριθμοί ενδεικτικοί, αλλά αναλογικοί), το παράδοξο: Και γιατί θα 'πρεπε ο Φ να «χρησιμοποίησει» το βιβλίο των ΒΚΛ για να επισημάνει τα δύο, όταν μπορεί και επισημάνει τα υπόλοιπα είκοσι οχτώ; Περιπτώσεις που οι συντάκτες της «κριτικής» προβάλλουν ως «αποδεικτικά» στοιχεία αφορούν προφανώς επισημάνσεις ή εκτιμήσεις, εύκολα συναγόμενες από κάθε ειδικό ερευνητή (επομένως και από αυτούς και από τον Φ). Εδώ λοιπόν εμπίπτουν οι λίγες αναφορές που επικαλείται η «κριτική»: για τον πλουσιότερο διάκοσμο των πλάγιων πυλών, σε ορισμένα τέμπλα, απ' ό,τι της Ωραίας Πύλης (παρρητήρηση απόλυστατη) για την περιγραφή του τέμπλου της Αγίας Παρασκευής (που ωστόσο στους ΒΚΛ περιγράφεται σε λίγες γραμμές και δύο εικόνες, έναντι πέντε σελίδων και είκοσι πέντε εικόνων στον Φ) για το τέμπλο του Αγίου Χαράλαμους στα Πλατιά (έξι αράδες σε μονόστηλη σημείωση στους ΒΚΛ, έναντι έξι σελίδων στον Φ) για το τέμπλο των Αγίων Αναργύρων επίσης στα Πλατιά (έννεα αράδες και τρεις εικόνες στον ΒΚΛ, έναντι επτά σελίδων και είκοσι μίας εικόνων στον Φ) για τις ομοιότητες των τέμπλων της Μεγαλόχαρης Τήνου και της Μεταμορφώσεως στην Ερμούπολη (μάσηση σελίδα να σε εσφαλμένα συμπεράσματα στους ΒΚΛ, έναντι δέκα σελίδων στον Φ) η ομοιότητά τους είχε ήδη επισημανθεί από τους Ι. Τραυλό και Α. Κόκκο: *Ερμούπολη*, 1980, σ. 84-85) για την κρήνη του Πύργου και το τέμπλο του Φωτοδότη Ανδρού (στοιχειώδεις παρατηρήσεις και μάλιστα με διαφορετικά συμπεράσματα) για τη διαφορά ύψους του δεξιού τμήματος από το υπόλοιπο τέμπλο της Απεροβητισσας Νάξου (απλή παρατήρηση από αυτομμία του Φ στην πατρίδα του πατέρα του) για τα πρότυπα των κολοκυρταν στυλοβατών από ξυλόγλυπτα έπιπλα (αλλά και από μαρμάρινα φουρούσια και από πεισιόσσια κλιμάκων, στην ευρύτερη επισημάνση του Φ) για τον τονισμό της Ωραίας Πύλης με αρχιτεκτονικά στοιχεία (πράγμα προφανές και υποαγματισμένο άλλωστε από τον Φ και σε παλαιότερη εργασία του [«Οι προδιαγραφές στη μαρμαρογλυπτική», ό.π., σ. 345, 346], όπως και σε άλλη της Βουτυρά [*Το εργαστήριο μαρμαρογλυπτικής του Ιωάννη Χαλέπα*, σ. 125] με παραπομπή εκεί του Φ). Τέλος, ο συσχετισμός της ανωδομής του τέμπλου της Ελεούσας Πύργου μ' εκείνα του Σταυρού και της Σωτήρας, της ανωδομής του Σταυρού με το τέμπλο της Λεμονιάς και του προοικνηταρίου της Ανδρού με το τέμπλο της Μεγαλόχαρης, που γίνεται και στα δύο βιβλία, στο μεν των ΒΚΛ αποδίδεται γενικόλογα σε λόγους «στλιστικούς» (αδούκιμη λέξη), χωρίς συγκρίσεις και με αστοχία ως προς την πρόθεση των εργαστηρίων, ενώ σ' εκείνο του Φ προκύπτει μέσ' από συγκεκριμένες μορφολογικές και τεχνικές παρατηρήσεις, ακριβή χρονολόγηση και τοποθέτηση στην ευρύτερη δραστηριότητα εντοπιζόμενων εργαστηρίων. Οι συντάκτες της «κριτικής», αποσιωπώντας τα μείζονα, προσπαθούν να εμφανίσουν τον Φ ανικάνο ν' αντιληφτεί από μόνος του τα δικά τους ελάσσονα.

Αστείος ηχεί και ο ισχυρισμός ότι ο Φ «δανείστηκε» από τους ΒΚΛ τη χρονολόγηση των έργων, όταν διαπι- στωμένοι κανείς ότι, για όσα απ' αυτά δε φέρουν ενενήγερη χρονολογία, η εκτίμησή είναι σχεδόν πάντα διαπαι- κτική. Η χρονολόγηση των ΒΚΛ είναι κατά κανόνα προσεγγιστική - σε ορισμένες περιπτώσεις και λανθασμένη -, ενώ το Φ, άσχετα με τον κατά πόσο συμφωνεί κανείς ή όχι, είναι συγκεκριμένη και συσχετίζεται με εντοπιζόμε- νες χρονικά ανακαινίσεις των ναών. Ποια είναι τα παραδείγματα «δανεισμού» που επικαλείται η «κριτική»; Ιδού: το τέμπλο της Αγίας Παρασκευής Πύργου, όπου η χρονολογία είναι ακαθίστημη στο θωρακίο(!) το δάπεδο των Αγίων Αναργύρων, όπου η χρονολογία αναγράφεται στο ομαφάλιο(!) ο φεγγίτης της Κυρα-Ξένης, όπου και πάλι

υπάρχει ενεπίγραφη χρονολογία: η κρίση της Κυρα-Ξένης, όπου η άποψη πως η επ' αυτής χρονολογία δεν αντιστοιχεί στο χρόνο κατασκευής διατυπώνεται μεν και από τους δύο (και από άλλους άλλωστε: Χ. Μπούρας, «Διακοσμητές οθωνικού μπαρόκ στο Αιγαίο», *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, τ. 5, 56), στον Φ όμως απολογείται επικριφώς, σχετιζόμενη με την τοπική παράδοση και εντασσόμενη στη δραστηριότητα συγκεκριμένου εργασιότη: το τέμπλο της Σωτήρας, όπου επίσης η άποψη του Φ στήριζεται σε συγκεκριμένες τεχνικές παρατηρήσεις (σ. 80-81), οι οποίες αγνοούνται παντελώς από τους ΒΚΛ, όπως αγνοούνται και οι πολλές μορφολογικές (Φ, σ. 82-83), προβάλλοντας, μέσω της «κριτικής», τη μία και μόνη που και αυτοί επισημάιουν. (Ας σημειωθεί ότι επί στην «κριτική» παραλλάσσουν τη διατύπωση του Φ, παρόλο που την έχουν μέσα σε εισαγωγές, και δη «θαυμάζω» για τη «χωρίς επιχειρήματα» επακριβή εκ μέρους του χρονολογία «το 1755», όταν εκείνος χρονολογεί «περίπου στα 1755» και «± 1755» - δείγμα κι αυτό της διαστρέβλωσης που επιχειρείται). Τέλος, εξίσου παραπλανητικά, εφευρίσκουν αντιστοιχίες στις χρονολογημένες από επιγραφές «φράσεις» του τέμπλου της Βάνης, τη στιγμή που αυτοί εκλαμβάνουν ολόκληρο το τέμπλο του 1662-64 ως τμήμα της ανακάνισης του 1851(!), θεωρώντας ακόμη και τα χρονολογημένα θωράκια του 1662 ως μη προερχόμενα απ' αυτό.

Μέχρι και τη χρήση κοινής βιβλιογραφίας μ' αυτούς χρεώνουν στον Φ οι συντάκτες της «κριτικής». Θα αρκούσε ως απάντηση η υπενθύμιση και μόνο, ότι η βασική βιβλιογραφία ενός αντικειμένου είναι γνωστή σε όλους τους επιστήμονες που ασχολούνται μ' αυτό. Εντούτοις είναι ανάγκη να δούμε τις συγκεκριμένες αιτιάσεις: - «Επανάληψη» παραδειγμάτων τέμπλων ισχυρίζονται, με την αυτή μάλιστα (για το τέμπλο της Αγιάσου Μυτιλήνης) βιβλιογραφία: στην πραγματικότητα, από τα τρία παραδείγματα των ΒΚΛ και τα τέσσερα του Φ, μόνο τα δύο συμπίπτουν, ενώ για το τέμπλο της Αγιάσου η βιβλιογραφία του Φ είναι ευρύτερη. - Το ίδιο διατείνονται και για παραδείγματα αμβίων: στην πραγματικότητα, στα τρία από τα τέσσερα που συμπίπτουν, ο Φ είχε και παλαιότερα αναφερθεί («Προδιαγραφές», ό.π., σ. 328, 338 και σμ. 71, σ. 335 και εκ. 3' Σχέδια, ό.π., σ. 241), ενώ για το τέταρτο (Αγ. Νικόλαος Ερμούπολης) παραπέμπει σε διαφορετική βιβλιογραφία: επίσης παραδίδει ότι ένα επιπλέον παράδειγμα (Αγ. Γεώργιος Βροντάδου), που ισχυρίζεται η «κριτική», αλλά όχι, ενώ δύο παραδείγματα των ΒΚΛ δεν τα αναφέρει. - Για τους «παλιούς μαστόρους» της Πάρου, εκτός του ότι οι αναφορές δεν είναι ακριβώς οι ίδιες (ούτε οι παραπομπές στις ίδιες σελίδες), πρόκειται για δημοσιευμένα γνωστά στον Φ. Στο ένα (Α.Κ. Ορλάνδου, «Οι μεταβυζαντινοί ναοί της Πάρου»), πασίγνωστο άλλωστε, παραπέμπει ήδη από το 1979 (*Η λαϊκή λιθογλυπτική*, ό.π., βιβλιογραφία): το άλλο (Α. Πετρονύχι, «Παριανοί μαστόροι») το παρουσίασε στο περιοδικό *Διακοσμητικά πετρώματα* (αρ. 3/1997). - Το αυτό ισχύει και για τα δημοσιευτικά του Ν. Γαϊτή (*Γραφήματα*: Βλ. Φλωράκη, Σχέδια, 1993, ό.π.: βιβλιογραφία), της Μ. Καζανίκι (=Εκκλησιαστική Ξυλογλυπτική στο Χάνσκα), πασίγνωστο, στο οποίο ο Φ κάνει πολύ λεπτομερέστερες παραπομπές απ' ό,τι οι ΒΚΛ, και του Α. Σmith (*Architecture of Chios*), όπου, εκτός του Φ έχει παραπέμπει ήδη από το 1991 (=Εραλδικά διακοσμητικά θέματα», εκ. 8, 21), οι παραπομπές του εδώ δε «συμπίπτουν», όπως ισχυρίζονται οι συντάκτες της «κριτικής», ενώ και η βιβλιογραφία του είναι πολύ ευρύτερη (σ. 101, σμ. 15, ενάντι σ. 91, σμ. 181 των ΒΚΛ). - Στα περί του Θηνακού μαρμαρέο Γιαννούλη Σκούτραλη στη Νάξο και στην περί αυτού βιβλιογραφία, ας παρατηρηθεί ότι ο Φ είχε ήδη αναφερθεί το 1993 (Σχέδια, ό.π., σ. 11 και σμ. 2), ότι η βιβλιογραφική πληροφορία δόθηκε στη Βουτρά απ' αυτόν και ότι αργότερα, στο παρόν βιβλίο του (Φ, σ. 128, σμ. 79) διόρισε τη βιβλιογραφία του και με νεότερο δημοσίευσμα του Γ. Ζευγυλή, χωρίς να συμβαίνει το ίδιο στους ΒΚΛ. - Οι «μεταγενέστεροι (του 1928) συγγραφείς» που αναφέρει ο Φ, σχετικά με το τέμπλο της Μεγαλόχαρης, δεν είναι βέβαια οι ΒΚΛ που η «κριτική» του καταλογίζει. συμπεραίνοντας ότι αποφεύγει να τους κατονομάσει, αλλά ο Δ. Βασιλειάδης («Φραγκονησιακή αρχιτεκτονική», 1963, σ. 36, σμ. 32) και τοπικοί συγγραφείς που έφραναν για το Προσκύνημα. - Τέλος, στο γιατί «στην επεξεργασία του τύπου Χαλαπάς αντί Χαλεπάς, ο Φ παραπέμπει στον εαυτό του» (Σχέδια, ό.π., σ. 299, σμ. 3) και όχι στη Βουτρά (*Το εργαστήριο του Ιω. Χαλεπά*, ό.π.), εκείνο που είναι απορίας άξιο είναι η απορία της «κριτικής». Δεν ξέρει ότι η γλωσσική επεξεργασία του τύπου αναφέρεται μόνο στον Φλωράκη (Σχέδια) ή δεν είδε ότι λίγο παραπάνω (Φ, Τέμπλα, σ. 127, σμ. 78) είχε γίνει για το συνολικό θέμα Ιωάννης Χαλεπάς, και παραπομπή στη Βουτρά:

Στην προσπάθειά τους να πληθύνουν τον κατάλογο των υποτιθέμενων ομοιοτήτων, οι συντάκτες της «κριτικής» καταφεύγουν σε διάφορα άλλα ευφράτα και αφεήλ. Όπου οι θέσεις του Φ είναι εννοηλόν ή όπου τα συμπεράσματά του είναι τόσο εμφανώς αντίθετα με τα δικά τους, ώστε να μην μπορούν με οποιαδήποτε ορθότητα να εφευδούν «οικειοποίηση», τα εμφανίζουν ως «επιμελή απάντηση» στις δικές τους απόψεις. Αλλά η απάντηση προκύπτει από το ίδιο το υλικό και από τη μεθοδική του ανάλυση, στην οποία το υποβάλλει ο Φ, χωρίς ν' αφήνει τίποτε ανατιολόγητο.

Δε διατάζουν ακόμη να μιλήσουν για «οικειοποίηση του υλικού από την Τήνη (!) και την ευρύτερη περιοχή των Κυκλάδων», όταν είναι γνωστό το πόσο κατέχει ο Φ το θέμα. έχοντας δημοσιεύσει, από το 1979 κι εδώ, πλήθος λιθαναγλυφών της Τήνου, όταν απ' αυτόν οι ΒΚΛ έλαβαν πληροφορίες (ΒΚΛ, σ. 15: Ευχαριστίες) Ξεκινώντας την έρευνά τους -για διαφορετική τότε χρονική περίοδο (1830-1930), όπως τον διαβεβαίωσαν-, όταν τέλος το εκτός Τήνου συγκριτικό υλικό, που χρησιμοποιεί, είτε το είχε επισημάει σε προηγούμενο δημοσιευμά του (Σύρος, Πάρος, Μύκονος) είτε είναι αυτονόητη η γνώση του (Πάρος: πατρίδα του πατέρα του) είτε αφορά περιοχές που δεν πραγματεύονται οι ΒΚΛ (Άγιον Όρος, Χαλκίδα, Ύδρα). Ειδικότερα για το υλικό της Ανδρού, ο Φ δηλώνει ότι οι αρχικές επισημάσεις έγιναν από αδημοσίευστες φωτογραφίες της Μαρίας Καραγάστη (που από χρόνια μελετά τα μαρμάρια τέμπλα και τα άλλα λιθαναγλύφα της Ανδρού) και ότι, για όσα τον ενδιαφέρουν, ακολούθησε αυτοψία (Φ, σ. 14, 53, 98, 108, 125). Επιχειρούν λοιπόν οι συντάκτες της «κριτικής», διότι ο Φ, σε αναφορά του για τη θέση των θωρακίων του τέμπλου του Ταξίαρχη Μεσαριάς, «το οποίο υποτίθεται ότι γυρίζεται από φωτογραφίες», άντλησε την πληροφορία από το σχέδιο των ΒΚΛ, αφού «το τέμπλο είναι διαλυμένο και τα κομμάτια που βρίσκονται σκόρπια στο ναό». Όμως διαλυμένο ήταν το τέμπλο όταν εκείνοι επισκέφθηκαν το ναό (προφανώς για αναστήλωση). Παλαιότερα, όταν η Μ. Καραγάστη είχε τραβήξει τις φωτογραφίες, το τέμπλο ήταν στη θέση του. Στο αρχείο του Φ υπάρχουν φωτοαντίγραφα φωτογραφιών της με το τέμπλο in situ.

Και άλλα όμως αστεία ισχυρίζονται οι συντάκτες της «κριτικής». Ακόμη και σε αναφορές του για θηνακό επιτύμια βρίσκουν οικειοποίηση! Είναι γνωστά βέβαια τα ονοματολογικά δημοσιεύματα του Φ για το νησί. Για να αναφέρει άραγε την οικογένεια Μρα ή ότι «επιτύμιο Καναχίλης δεν απαντά στην Τήνη», έπρεπε να συμβολομελείται τους ΒΚΛ; Διαφορετική άλλωστε και πολύ ευρύτερη είναι η προσέγγισή του.

Στο τέμπλο της Ελευσίας Πύργου, που οι ΒΚΛ, χωρίς να διακρίνουν τις δύο διαφορετικές (και από διαφορετικά εργατήρια) φάσεις κατασκευής του, το χρονολογούν ολόκληρο στα μέσα του 18ου αιώνα (σ. 79, σμμ. 146), ο Φ, αφαιρώντας προσωρινά τις ξύλινες επικαλύψεις, απεκάλυψε τα θωράκια και μαζί την επιγραφή με τα αρχικά του τεχνίτη και τη χρονολογία 1712 (σ. 64). Οι συντάκτες της «κριτικής», μη μοιράζοντας τίποτε άλλο να πουν, αποσιωπείται ότι ο Φ δε θα έφτανε ως εκεί, αν δεν είχε προηγηθεί η δική τους (εσφαλμένη) ανάλυση! Γεννάει λοιπόν η εξής απορία: Αν η ανάλυσή τους βοήθησε τον Φ να προχωρήσει στην αφαίρεση των ξύλινων επικαλύψεων, γιατί δεν βοήθησε και αυτούς τους ίδιους να το κάνουν;

Μέχρι και «μοιότιπτες» σε ορισμένες φωτογραφίες θα επιστρατεύσουν: στην πίσω όψη του τέμπλου του Γεωργίου και στην πλάγια λήψη του τέμπλου της Βαθής. Αλλά, πέρα από το γεγονός ότι τις λήψεις τις κατευθύνει το ίδιο το υλικό και ο διαθέσιμος χώρος, οι φωτογραφίες αυτές δεν είναι όμοιες. Για μια απλή αντιστοιχία πρόκειται, που είναι φυσική όταν ο Φ φωτογραφίζει αναλυτικά, τμήμα προς τμήμα, όλα τα τέμπλα. Το ότι η μέθοδος που ακολουθεί στη φωτογράφησή είναι συγκεκριμένη και πάγια φαίνεται άλλωστε από το συνολικό υλικό του. Αναφορικά με τα εν λόγω παραδείγματα, ανάλογες φωτογραφίες πίσω όψεων διαφόρων τέμπλων είναι εκείνες των εκ. 84, 97, 132, 142, 182, ενώ πλάγιες λήψεις των εκ. 180, 195, 214, 375, 422, 430. Ας σημειωθεί μάλιστα ότι η εν λόγω πλάγια λήψη του τέμπλου της Βαθής (Φ, εκ. 180) έγινε από τον φωτογράφο Γιώργο Βιδάλη, κατ' άδελφηση, όπως και άλλων φωτογραφιών του βιβλίου (Φ, σ. 418), αρκετά χρόνια πριν από την κυκλοφορία του αντίστοιχου των ΒΚΛ.

Θα φτάσουν τέλος να παρουσιάσουν ως «οικειοποίηση» ακόμη και το σχήμα του βιβλίου (28 x 21 εκ.) και το έγχρωμο ένθετο, όταν εκατοντάδες βιβλία τυπώνονται κάθε χρόνο σ' αυτό το σχήμα (και τρία παλαιότερα του Φλωράκη), ενώ το έγχρωμο ένθετο είναι κοινή, οικονομική, λύση στον εκδοτικό χώρο (και σε δύο άλλα βιβλία του Φλωράκη).

Όλα αυτά θα ήταν μάλλον διακεδαστικά αν δεν έθιγαν άμεσα το πρόσωπο του Φλωράκη. Εκεί άλλωστε στοχεύουν οι συντάκτες της άκριτης «κριτικής», αλλά εις μάτην. Τα επιχειρήματα τους αποδείχτηκαν σαφώς. Απ' όσα εκτέθηκαν παραπάνω καταφαίνεται και τεκμηριώνεται ότι η έρευνα και η συγγραφή του Α. Φλωράκη είναι πρωτότυπη, προσωπική και ανεξάρτητη εκείνης των Βουτυρά - Καραδέδου - Λαββα. Ας προστεθεί ότι είναι και παλαιότερη. Αποτελεί τμήμα ευρύτερων και πολύχρονων μελετών του για την θρηκτική μαρμαρογλυπτική, για την οποία έχει δημοσιεύσει πολλά βιβλία και άρθρα. Το συγκεκριμένο βιβλίο του, για τα τέμπλα, αναγγέλλεται και σε προγενέστερα του βιβλίου των ΒΚΛ (Δεκέμβριος 1996) δημοσιευμάτων, το 1995 (*Μαρμάρου λαϊκά τέμπλα*, ό.π., σ. 125, σμμ. 17) και το 1996 («Οι προδιαγραφές», ό.π., σ. 340, σμμ. 74), ως ήδη «υπό δημοσίευση». Σε σχέση με το βιβλίο των ΒΚΛ, ας υπογραμμιστούν και πάλι, συμπερασματικά: α) η μεγάλη διαφορά στην έκταση των αναφορών, οι οποίες σ' εκείνο περιορίζονται σε γενικές επιστημονικές και στοιχειώδεις περιγραφές, με έκταση από λίγες γραμμές έως λιγότερο από μία σελίδα ανά τέμπλο. Αντίθετα, σ' αυτό του Φ καταλαμβάνουν έκταση ικανών σελίδων (πώς είναι δυνατόν το μείζον να οικειοποιηθεί το ελάσσον), και β) η καταφανής διαφορά κατευθύνσεων, παρατηρήσεων, εκτιμήσεων και συμπερασμάτων των δύο βιβλίων. Οι εκτιμήσεις, η χρονολόγηση των (μην χρονολογημένων από επιγραφές) τέμπλων και τα επιμέρους συμπεράσματα είναι διαφορετικά σε ποσοστό πάνω από 80%, τα γενικά συμπεράσματα σε ποσοστό 100%, ενώ ακόμη και σε απλές παρατηρήσεις επί των μηνμείων υπάρχουν ουσιώδεις διαφορές.

Πέρα από τα προεκτεθέντα, είναι εμφανής η προσπάθεια των συντακτών της «κριτικής» να αποδυναμώσουν ορισμένες από τις θέσεις του Φλωράκη που τους ενοχλούν. Μιλούν για «την έμμονη ιδέα του ότι στην νεοελληνική μαρμαρογλυπτική όλα ξεκινούν από την Τήνο», διαστρέφοντας έτσι τα πράγματα, αφού ο Φ δεν υποστηρίζει αυτό, αλλά ότι η τοπική μαρμαρογλυπτική εξελίχθηκε σταδιακά μέσα στο ίδιο το νησί (όπως και σε άλλους τόπους), στους αιώνες που προηγήθηκαν της εξάπλωσής της. Θεωρούν «αυθαίρετη» την απόδοση των μαρμάρων σε λατομεία του νησιού (που ωστόσο έγινε από μαρμαράδες που τα ξέρουν και τα δουλεύουν), τη χρονολόγηση του τέμπλου της Γρια-Παναγιάς στις αρχές του 17ου αιώνα (δικαιώμα τους, αλλά δεν πιέζουν), την απόδοση έργων σε συγκεκριμένα εργαστήρια (που ωστόσο αναλύεται και τεκμηριώνεται κάθε φορά λεπτομερώς). Επιχειρούν τέλος, διότι τα μαρμάρια θωράκια του νέου καθολικού της Μονής «Σενονήσιου Αγίου Όρους», που ο Φ τα αποδίδει στον Τηνιακό Κατήχητο, «είναι έργα του Κωνσταντινουπολίτη Χριστόκλη Αγναντοπούλου» (μόνο που αυτός δεν κατασκεύασε τα θωράκια, αλλά τις ξύλινες θύρες: Α.Ε. Φλωράκη, Άγιος Όρος: *Λιθανάλυξη τυπώνων*). Αυτά βέβαια για να δικαιολογήσουν την «έμμονη» και «αυθαίρετη» άποψή τους ότι «όλα στη μαρμαρογλυπτική των Κυκλάδων ξεκινούν από τη Χίο».

Δεν είναι εδώ ο κατάλληλος χώρος για ν' ανασκευαστούν τα σφάλματα του βιβλίου των ΒΚΛ, που μειώνουν τις αναμφισβήτητες αρετές του. Όστε είναι επιθυμητό να παρατεθούν πληροφορίες και απόψεις, δημοσιευμένες παλαιότερα από τον Φλωράκη, στις οποίες οι ΒΚΛ επανερχονται χωρίς παραπομπή (εκ παραδρομής ασφαλώς, ή από κοινές πηγές). Κάτι τέτοιο θα έμοιαζε με υιοθέτηση μεθόδων της άκριτης «κριτικής». Πρόθεσή μας δεν είναι παρά η αποκατάσταση των πραγμάτων. Χωρίς αντιπαλότητα και χωρίς μνησικακία.

Νοέμβριος 1999

Αντί για απάντηση

Σχετικά με την απάντηση του κ. Α. Φλωράκη στην βιβλιοκρισία του βιβλίου του *Μαρμάρου λαϊκά τέμπλα της Τήνου* (Αθήνα 1996, στην πραγματικότητα 1998) έχουμε να παρατηρήσουμε ότι ο κ. Φλωράκης δεν προφέρει ικανοποιητικές εξηγήσεις ούτε για το θέμα της προχρονολόγησής του βιβλίου του, ούτε και για κανένα άλλο θέμα ουσίας. Με υπερισχύοντα με μετωπικές εκφράσεις προσπαθεί να αναγκάσει το αναμνηστικό γεγονός ότι γινάστηκε το βιβλίο μας. *Η εκκλησιαστική μαρμαρογλυπτική των Κυκλάδων από τον 16ο ως τον 20ό αιώνα* (Αθήνα 1996) και ότι αντίθετα από αυτό πληροφορίες απορείοντες για το δηλώσει. Στο ύψος, τον τόνο και το επίπεδο της γραφής της θεωρούμε ότι δεν υπάρχει λόγος να απαντήσουμε. Τα δύο βιβλία υπάρχουν, και όποιος ενδιαφέρεται μπορεί μόνος του να παραβάει, να κρίνει και να βγάλει τα συμπεράσματά του.

Αλεξάνδρα Γουλιάκη-Βουτυρά, Γιώργος Καραδέδου
Θεσσαλονίκη, 20.12.99